

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Disputationvm De Censuris In Communi,
Excommunicatione, Suspensione, & Interdicto, itemque
de Irregularitate, Tomvs Qvintvs**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, Anno Domini M. DC. XVII.

Disputatio XV. De septimo effectu, qui est priuatio ciuilis communicationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94035](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94035)

Obiectio.

Solutio.

non ratione publici muneris, esse nullam, si ille sit excommunicatus, etiam occultus. Nō apparet autem qua ratione possit melius collatio beneficii tribui priuata personæ, quam propter renunciationem proprii beneficii: est ergo hæc renunctio inualida. Et in eam sententiam refert ibi alios auctores. Ratio vero est, quia excommunicatus priuatus est omni vsu sui beneficii: item priuatus est omnibus fructibus eius: ergo multo magis est priuatus potestate donandi illud alteri. Dices, Non ipse donat, sed prælatus Ecclesiæ, in cuius manibus resignat. Respondetur, si simpliciter resignaret, & prælatus libere conferret cui vellent, valida quidem esset actio, quia excommunicatus tunc nullo modo concurreret positue (vt sic dicam) ad collationem beneficii, sed solum ad spoliandum se: quod facere potest: quia illud proprie ad merum factum pertinet: & non est vsus alicuius spiritualis potestatis, vel iuris, sed propriæ voluntatis: & ideo diximus supra excommunicatum non posse beneficium acquirere, posse tamen illud amittere. At vero quando renunctio sit determinate in fauorem tertie personæ, ille qui renunciat, aliquo modo concurrat ad collationem beneficii, saltem designando personam, ita vt alteri dari non valeat. Vnde quodammodo participat rationem presentationis: quare sicut illa inualida est ab excommunicato facta, ita & hæc: & eadem proportionem de vtraque iudicandum censeo. Nec disputo modo, an talis renunctio in fauorem tertij licite, & absque simonia fieri possit eoram Episcopo, vel Pontifice, aut de licentia illius, vel sine pacto, &c. nam hæc non spectant ad hunc locum: aliquo enim modo licite fieri potest, & de illo loquimur: cetera alibi explicanda sunt.

36
De quo ex-
com. proce-
dat resolu-
tio data in
Extrauag.
Ad euitan-
da.

Hic vero specialem dubitationem habet an procedat hoc non solum in publico excommunicato, sed etiam in occulto. Couarruias supra sentit in vtroque procedere. Et ratio, quæ ex illo sumitur, est, quia resignare proprium beneficium non est opus officij publici, sed priuata personæ: quamuis autem in his, quæ sunt publici muneris, res publica, seu Ecclesiæ provideat, vt acta à persona inhabili valeant, si impedimentum sit occultum, tamen in actionibus priuatis non ita provideat, quia hoc non spectat ad commune bonum, neque iura de priuatis actionibus loquuntur. Quæ doctrina sumpta est ex Innocentio in cap. Cum dilectus, de Consuetud. num. 5. & communiter recepta est. Additque Couarruias, per Extrauagantem Ad euitanda, nihil in hoc immutatum aut innouatum esse. Veruntamen, licet illa communis doctrina in iure antiquo vera sit: & optima ratione fundata, ex vi tamen Extrauagantis, Ad euitanda, dicendum censeo, prædictam actionem esse inualidam factam ab excommunicato vitando, de non vitando autem, aut licet publicus ille sit, idem iudicium est quod supra de præsentante excommunicato tulimus: quia, vt dixi, eadem est de vtroque ratio quoad cetera, ergo & quoad hoc. Item quia ille excommunicatus non est vitandus in ceteris actibus, vel negotiis, ergo neque in hoc: potest ergo eius resignatio acceptari in fauorem eius cui resignatio fit: & ita etiam seruatur intentio Extrauag. Ad euitanda, quia non fit fauor excommunicato, sed alteri, quem non esse excommunicatum supponimus.

DISPUTATIO XV.

De Septimo effectu excommunicationis, qui est priuatio civilis, seu politice communicationis, in quo plures includuntur.

ACTENVS dictum est de spiritualibus incommodis, quibus excommunicatus afficitur, & bonis, quibus priuatur: de qui-

bus, quia præcipuum locum in hac materia tenent, sigillatim, & copiose diximus. Nunc dicendum est de temporalibus incommodis; & priuatione externæ communicationis in iis, quæ ad civilem & humanam vitam spectant. Quæ in duo capita distingui possunt: vnum (quod generatim dici potest humana, seu civilis conuersatio) comprehendit omnes actiones pertinentes ad communicationem mere priuatam, quæ sub illo versiculo continentur, *Os, orare, vale, communicatio, mensa negetur*, de cuius intelligentia postea dicam. Aliud vero caput comprehendit actiones aliquo modo publicas, vt sunt iudicium ferre, Rempubliam temporaliter gubernare, & alia, quæ his respondent, vel cum eis coniuncta sunt. Possumusque totam hanc vocare forensalem communicationem. Sub hoc ergo duplici capite plures alios effectus excommunicationis comprehendemus: de quibus Summistæ, alique Doctores præsertim Canonistæ, & sigillatim & copiose disputant.

SECTIO I.

Virum Excommunicatus priuatus sit omni civilis communicatione.

Regula generalis est, excommunicatū priuatum esse omni civilis communicatione aliorum fidelium per se loquendo, exceptis tantum casibus in iure expressis. Est communis Theologorum in 4. d. 18. vbi D. Thom. q. 4. art. 1. Richar. & D. Thom. Paludan. Argent. d. 19. Soto d. 22. Adrian. q. 3. Ric. Claui. Summistæ verb. Excommunicatio. Nauarr. c. 27. à num. 17. Couarruias cap. Alma, p. 1. §. 1. quia hos refert. Et fundatur in definitione excommunicationis supra tradita, & iuribus ex quibus illam deduximus; & in particulari sumitur ex cap. Nuper, ibi, vel osculo, aut etiam comedendo, & in cap. penult. ibi, Quæ à communicatione fidelium separat, de Sēt. excom. & ex cap. Si aliquando, eodem titulo, quatenus Pontifex ibi declarat per suas litteras, quæ cum salutationis alloquio ad excommunicatum destinatur, illud non absolui, quando per ignorantiam, aut inconsiderationem ita expediuntur: supponit ergo etiam salutationem huiusmodi excommunicato denegandam esse. Idem probatur ex cap. secund. de Exceptionibus ibi, In locutione, vel oratione. & infra, Exceptio, Cum à communicatione fidelium sit remotus. De eadem re sunt multa iura 11. quæ. 3. & specialiter in cap. Si quis cum excommunicatis aduersando regulas scienter saltem in domo simul locus fuerit, ille communionem priuatur. & in cap. Excommunicatus. Aut cibo aut potu, aut osculo, nec aue eis, & penult. de Sēt. excom. & cap. Excom. cum seq. 15. dicat: & capite sequenti; Ne palam, nec absconse dicatur loquendum esse cum illo. Idem sumitur ex cap. q. 24. q. 4. Ad mensam, cap. Si quis laicus, & aliis multis tum ibi, tum 24. q. 1. & sæpe alibi. Ratio vero non est alia, nisi prohibitio Ecclesiæ, & institutio huius censure cum ratione eius supra suo loco tradita.

Ex his ergo iuribus sumptæ sunt illæ voces, ad quas Doctores reduxerunt actiones omnes ad hanc communicationem spectantes, scilicet, *Os, orare, vale, communicatio, mensa negetur*. Osenim proprie significare videtur osculum pacis: de quo in particulari fit sermo in dictis iuribus, & sub illo comprehendit-

hendiur quodlibet signum amicitiae, & beneuolentiae specialis excommunicato exhibetur. Sub illa etiam particula, comprehenditur confabulatio, vt communiter exponitur; & omnis sermo cum excommunicato, siue secrete, siue palam, siue mutuo colloquendo, siue loquendo tantum, aut aures ei prebendo: sic enim hic effectus ab omnibus exponitur, & sumitur ex citatis iuribus. Rursus extenditur haec pars ad locutionem per literas, vel per nuntium, vel per nuntius: quacunque enim ratione fiat, est humana colloctio, & communicatio, quae licet per os significetur, quia vox est precipuum instrumentum huius communicationis, tamen sub illa comprehenditur omne instrumentum, quod loco vocis vsurpari solet. Atque haec est etiam communis sententia.

Rursus, omisso verbo *orare*, quod non spectat ad hanc ciuilem communicationem, sed ad spirituale superius declaratum; per verbum *vale*, significatur omnis salutatio honorifica, quae respectu excommunicati prohibita est, vt ex citatis decretis constat. Et continetur haec pars quodammodo in praecedente: nam honorifica salutatio rationalis personae quaedam allocutio ad illam est: quia significatur illi bona aestimatio, & interior reuerentia, quae ad illam habetur: ac propterea etiam excommunicato exhibenda non est, quia quamdiu talis est, dignus non est tali aestimatione, vel significatione eius. Et fundatum hoc videtur in illis verbis secund. Ioan. 1. *Neq. aut ei dixeritis*, quod de haereticis, & schismaticis exposuit Beda, & habetur in cap. *Omnis*, 24. quæst. 1. Quidam autem hoc restringunt ad eam salutationem, quae verbis fit: quam in rigore significare videtur verbum *vale*, aut apud Ioannem verbum *Aue*, quia poenae cum sint odiosae, restringendae sunt. Ita Angelus verb. *Excommunicatio*, 8. nu. 5. Antoninus 3. part. tit. 25. cap. secund. in princip. Soto, quamuis scrupulose in 4. dist. 22. quæst. 1. artic. 4. & Iacobus de Graff. libr. 4. casuum conscient. cap. 12. num. 5. Vnde consequenter asserunt, qui reuerentiam exhibet, vel refertur excommunicatum ei assurgendo, vel caput aperiendo, vel aliud simile vitatum signum exhibendo, dummodo non loquatur, non peccare, neque incurrere excommunicationem minorem. Quorum sententia licet ad praxim accommodata sit, & vnam possit excusationem habere, quae est consuetudo; in rigore tamen iuris non videtur vera, tum quia simpliciter iure prohibetur omnis communicatio, vt supra citatum est: haec autem reuerentia significatio, etiam si solis nutibus fiat, quaedam communicatio est, non minus, quam locutio alia facta nutibus: tum etiam quia morali aestimatione tam est actus dulcia, vel obseruantiae nutibus exhibitus honor, quam verbis: imo regulariter potius fit aliis actibus externis, quam voce: lex autem, quae vetat hunc actum honoris, simpliciter intendit prohibere actum obseruantiae exterioris erga excommunicatum quamuis forte vitatur verbo pertinente ad vocem; quia non potuit vno verbo omnes materiales actus comprehendere, & voces sunt expressiora signa humanae communicationis. Nam, si ob eam causam haec prohibitio ad propriam vocem restringitur, eadem vel maiori locatio erit eodem modo restringenda, quod nemo dicet: alioqui haec prohibitio inutilis, & ridicula foret.

Dicunt vero nonnulli ex citatis auctoribus, licitum esse exhibere illa signa, si id non fiat intentione honoris praestandi, sed solum ad vitandum scandalum, vel propter vrbauitatis indicia. Sed primum hoc idem dicere possent de voce. Deinde exhibere signa honoris sine intentione honorandi fictio quaedam est, & moraliter, prout hic & nunc fit, mendacium continet, ac denique etiam prohibetur illa lege, quae simpliciter vetatur talis honoris exhibitio;

Fr. Suarez tom. 5.

A sicut exhibere honorem idolo absque intentione honorandi eadem lege religionis prohibetur. In rigore ergo hoc genus actionum prohibitum est ex vi excommunicationis, quamuis fortasse nonnullae ex his propter consuetudinem, vt dixi, excusari possint. Haec enim prohibitio humana est, quae per consuetudinem derogari potuit. Locutus sum autem de honorifica salutatio, quia, vt omnes auctores dicunt, verbis deprecatoriis, & preteritis iis, quae ad emendationem, & resipiscenciam postulandam pertineant, licitum est salutare excommunicatos, quoniam de pro excommunicato orare priuatim licet, vt supra diximus, & de iis quae ad excommunicationem pertinent, & iuuare possunt ad conuersionem excommunicati, loqui etiam cum illo possumus: vtrumque autem horum virtute continetur in illo salutandi modo.

Communio, quae quarta vox erat illius versiculi, si per antonomasiam pro vsu Eucharistiae sumatur, huc non spectat, sed ad spirituale communicationem: & ita intellexit illam vocem D. Thom. in 4. d. 18. quæstione 2. articulo 1. explicat tamen generaliter de tota communione sacramentorum: si vero sumatur iuxta propriam vocis significationem comprehendit generatim totum effectum excommunicationis. Accommodata ergo videtur illa vox ad significandas alias actiones externae communicationis, quae proprium nomen non habent, & sub aliis vocibus non comprehenduntur, vt est v. g. cohabitatio, cooperatio seu societas in aliquo negotio gerendo, & similes. Atque ita exponitur communiter illa vox à Doctores. Quamquam possent aliter illae tres voces ita explicari, & accommodari, vt prima scilicet *os*, ad beneuolentiae, & amicitiae signa: secunda, scilicet, *vale*, ad signa reuerentiae, & honoris: haec vero tertia, scilicet *communio*, ad omne genus humanae conuersationis, & societatis, vel contractus, qui illam requirit, referatur: nam cohabitatio sub vltima voce, id est *mensa*, satis congruenter ratione comprehendendi posset. Quidquid vero sit de vocum significatione, sub his intelligimus prohibitum esse ex vi excommunicationis quodlibet opus gerere cum excommunicato, quod mutuum operam postulet: nam haec sine dubio humana communicatio est. Item prohibitum est cum excommunicato comedere, quod in specie declaratur in citatis iuribus, & ab auctoribus multis modis extenditur.

Primus & maxime proprius est, quando simul in eadem mensa comedunt non excommunicatus, & excommunicatus; vel quia alter alterum inuitat, vel quia veluti communem, aut socialem vitam agunt, siue communes cibi omnibus apponantur, siue singulis proprii: quolibet enim ex his modis humana communicatio intercedit. Quae tamen non inuenitur quando veluti casu, & sine ulla ratione vnus ad alterum, vel vtriusque ad vnum quasi corpus, in eadem domo, aut etiam materiali mensa vnusquisque suis cibis vitatur: quia illa re vera non est communicatio eorum inter se, & ideo id non est prohibitum. At vero, si vterque ad eandem mensam conueniat ab vno tertio inuitatus etiam in aliena domo, iudicio fere Doctores omnium ibi interuenit communicatio prohibita: quia licet non videatur esse adeo immediata, ratione tamen vnus tertius aliqua communicatio est, & morali aestimatione ita censetur, vt sumitur ex D. Thoma in 4. d. 18. quæst. 2. articulo 1. quatenus absolute ait prohibitum esse ne aliquis cum excommunicato comedat: in praedicto autem casu vere ac proprie diceretur comedere cum illo. Idem dixit Innocent. in cap. *Nuper*, de *Innocent. Antoninus. Syluest. Caiet. Nauarr.* Sentent. excomm. Antoninus, Syluest. Caiet. Nauarr. & alij. Qui addunt, etiam si, praedio inchoato, excommunicatus adueniat, alium teneri mensam deserere, si non possit aliter consortium eius

X 2 vita-

vitare: quod probari, & explicari potest ex ijs, quæ diximus de vitando excommunicato in eadem Mensa cum illo audienda.

7 Addunt etiam, præsertim Nauarrus, non solum vitandum esse huiusmodi conuiuium cum excommunicato in eadem mensa, sed etiam in diuersis, si sit in eadem domo, & eodem tempore per modum vnus conuiuij, vt si quis plures inuitaret, quos vna mensa non caperet. Quod quidem maxime procedit, quando, licet mensæ sint quasi materialiter distinctæ, ita vero sunt in eodem cenaculo, vel refectorio ordinatæ, vt vnâ artificialiter component. At vero si essent in diuersis cubiculis etiam si eodem tempore, & ob eandem causam, & rogatu ac expensis eiusdem personæ ad comedendum in eadem domo conuenirent: id satis non est, vt physice, vel moraliter vnus dicatur cum alio comedere, ideoque non videtur communicatio censuræ contraria; quia per eam solum prohibentur alij, ne cum excommunicato comedant. Potestque exemplo declarari, nam quando hoc modo inuitantur viri, & feminae ab eadem persona, ita tamen vt viri per se, & similiter feminae separatim & diuerso loco comedant, non possunt dici viri cum feminis comedisse, aut e conuerso: idemque est si inuitentur nobiles, & plebei, domini, & famuli, vt eodem quidem tempore, separatim tamen comedant, ergo similiter in præsentia, vt resultat hic respectus comedendi cum alio, non satis est illo modo in eadem domo manducare: ergo neque id est satis ad agendum contra excommunicationem: neque etiam videtur sufficere quod id faciant propter petitionem, amicitiam vel aliam causam eiusdem personæ: quia ex hoc solo non resultat communicatio eorum inter se. Et hoc censeo in rigore verum, quamuis aliud securius esse videatur.

8
Non licet cum
excommuni-
catis in eodem le-
cto dormire.

Rursus, quod de mensa diximus, ad lectum à Doctoribus extenditur, non enim debet quis non excommunicatus cum excommunicato in eodem lecto dormire, vt patet ex supra citatis, & ex omnibus Summistis. Qui secus esse censent, si in eodem cubiculo diuersis lectis vtantur: nam hanc non censent esse communicationem prohibitam, sicut dictum est de cibo & potu. Sed aduerto hoc esse verum regulariter, quia in eodem lecto non tam facile conuenitur absque mutua societate & communicatione, sicut in eodem cubiculo in diuersis lectis: tamen vbi contingerit eandem seruari proportionem, eandem dicam intercedere prohibitionem. Nam, si duo per modum societatis eodem cubiculo vtantur, quamuis in lectis sint distinctis, inter se communicare censentur, eritque illis talis communicatio prohibita. Et e contrario si casu accidat, vt duo sine vlla inter se coniunctione, vel societate in eodem hospitio pernoctent, & vtrique vnus tantum lectus tribuatur, nulla propria communicatio intercedat, etiam si in eodem lecto dormiant: sicut in simili supra de mensa dicebamus: nec video cur hoc potius, quam illud prohibitum sit. Et confirmatur, ac explicatur, nam iidem auctores extendunt hanc prohibitionem ad cohabitationem cum excommunicato in eadem domo, vt patet ex Syluestro, Nauarro, & alijs: quod necessario intelligendum est, & ipsi interpretantur, de cohabitatione (vt ita dicam) formalis, id est cum aliqua vitæ societate, nam materialiter solum ibi habitare, vbi excommunicatus habitat, prohibitum non est: quia illa non est communicatio humana: ita igitur vetitum est condormire, non materialiter sed formaliter, per modum humanæ societatis: si ergo ita fiat etiam in diuersis lectis, prohibitum erit, si vero non ita fiat etiam in eodem lecto, prohibitum non erit. Dices D. Ioan. in eodem balneo cum hæretico simul lauare noluisset, cum tamen illa solum materialis coexistentia, aut conlauatio fuisse videatur. Respondeo illud non

Obiectio di-
lucida.

fuisse necessitatis, sed supererogationis opus, & exemplum ad hæresis detestationem ostendendam.

Atque eodem modo intelligendas censeo omnes alias communicationes, quas sub illis verbis Doctores intelligunt esse prohibitas, scilicet confedere, coambulare, simuliter agere, collaborare, seu cooperari: hæc enim omnia intelligenda sunt formaliter, & per modum communicationis esse prohibita. Sitamen solum materialiter excommunicatio, & non excommunicatus simul in eodem loco deambulent, vel iter agant pereandem viam, vel in eadem nauí incedant, non agunt, contra censuram, quia illa non est humana communicatio. Cooperari vero dicuntur, quando mutuam operam, aut ministeriū sibi præbent in eodem opere, aut artificio efficiendo, etiam si ad tale opus conducti sint: secus vero esset, si ad laborandum in diuersis partibus eiusdem domus conducerentur, etiam si ab eodem, & in eodem tempore, & pro eadem domo consummanda conducti essent, & laborarent. Itaque hæc omnia moraliter pensanda sunt, vt, si communicationem includant, intelligantur prohibita, & non alias.

Atque ex his omnibus colligitur primo effectus hos, (quod fere in alijs obseruari potest) licet directe & per se ordinentur ad punitionem & coactionem excommunicati, tamen in alios magna ex parte redundare, & plures ex illis passim potius (vt sic dicam) quam actiue ad excommunicatum pertinere. Declaratur, nam ex vi huius effectus obligatur excommunicatus, quantum est ex se, abstinere ab omni prædicta communicatione cum cæteris fidelibus, nam cum iura dicunt per hanc censuram separari excommunicatum à communicatione fidelium, non intelligunt separari tantum per prohibitionem alijs factam, ne cum ipso communicent, sed multo magis per prohibitionem ipsi factam ne cum alijs communicet. Propter quod dicitur in cap. illud de Cler. excom. minist. excomm. non vitare multo magis, quam non vitari, periculosum existere, & ita intelligunt hunc effectum Theologi in 4. distinct. 16. vbi præcipue D. Thom. Richardus, & Paludanus, Argent. distinct. 19. Adrianus, questio. 3. de Clauib. & Canonistæ dict. cap. illud, & in cap. penult. de Sentent. excom. Quod adeo verum est, vt etiam post Extravagan. Aduentandæ, omnis excommunicatus, quantum est ex se, ad hoc obligetur, etiam si non denunciatus sit, nec publicus, sed omnino occultus: quod sæpe in superioribus annotatum est, propter particulam eiusdem Extravagan. qua cauetur per eam nullum priuilegium ipsis excommunicatis conferri: quod specialiter notauit Nauarr. libro de Oration. & Hor. canon. capite 21. numero 17. & 18. Vbi deplorat abusum & impudentiam multorum, qui donec denunciati sint abstinere non curant. Deinde ex vi huius effectus sunt ipsi excommunicati per censuram quasi obiecta inhabilia, seu incapacia ad communicationem humanam honestam, & fidelibus dignam: atque hoc modo dicimus huiusmodi effectum passiuè etiam pertinere ad excommunicatos ipsos: sic saluari non debent, quia facti sunt obiecta indigna salutatione, & honore secundum illum statum, atque ita de alijs. Tandem hinc redundat hic effectus in alios prohibens illos ne huiusmodi genus communicationis excommunicato exhibeant: tum quia hæc sunt veluti correlatiua; & ideo ex parte vtriusque fuit necessaria prohibitio, vt effectus esset in suo ordine perfectus: tum etiam quia iura expresse hoc declarant, vt superiores citatum est.

Dixi autem semper hanc prohibitionem versari inter ipsos fideles, per fideles intelligendo baptizatos: nam cum infidelibus per se, & ex vi censuræ non est prohibita communicatio, nec ex parte ipsorum inhædium, cum illi non sint sub Ecclesiæ iurisdictione.

11
Non est pro-
hibita in-
fidelibus cum
excommuni-
catis com-
municatio.

municare,
ne videretur
si.

ditione, nec ex parte excommunicati, nam licet A
Ecclesia ad hoc habeat potestatem, & interdum ea
utatur, vt patet ex cap. *postulasti*, de iudicis, cum si-
milibus, tamen in censura excommunicationis illa
non vitur, nec talem prohibitionem posuit ipsi ex-
communicato. Nam in c. *penult.* de Sent. excom. &
similibus solum dicitur excommunicatum priuari
communione fidelium: non ergo infidelium, alias
nō *fidelium*, sed *omnium* dicendum esset. Cur autem
ab Ecclesia id factum sit si aliquis inquirat, respon-
debimus primo, quia id satis est ad penam excom-
municati; deinde quia, quod per se intendit, est ab-
scindere excommunicatum ab Ecclesia, & tāquam
membrum putridum rescire, vel vt ipse emende-
tur, vel vt aliis non noceat: quod vero cum iis, qui
foris sunt, communicet, non curat.

12
Est tamen
excom-
municatus
cum
excom-
municato
com-
municare.

Dices: Ergo eadem ratione non tenebitur vnus
excommunicatus alium vitare: quia vterque suo
modo extra Ecclesiam est, & quasi membra separa-
ta, quæ inter se communicare non prohibentur, sed
cum toto, vel membris illi vnitis. Respondetur ita
inulisse Glossam in cap. *Deuotam*, 27. q. 1. male vero,
non est enim eadem vtriusque ratio. Nam excom-
municatus fidelis est, vnde cum censura hæc sepa-
retur à communione fidelium, & neminem excipiat,
nullamue cōditionem requirat, separat etiam à cō-
munione alterius excommunicati. Maior patet,
quia, vt dixi, *fidelis* hic non sumitur in eo rigore, quo
significat eum, qui fidem habet, & retinet; quo sen-
su apostata fidelis non est, cum tamen sit excommu-
nicatus; sed sumitur pro baptizato quolibet: qui
vel factus, vel speciali iure, ac debito fidelis esse de-
bet: quo sensu excommunicatus necessario fidelis
est: ergo sicut excommunicati tenentur vitare alios
fideles, ita etiam se ipsos vicissim, & mutuo. Quod
autem illo sensu accipienda sit vox *fidelis*, quando
asseritur excommunicationem priuare cōmunio-
ne fidelium, probatur, quia intentio Ecclesiæ est se-
parare excommunicatum à confortio omnium il-
lorum membrorum in quæ ipsa iurisdictionem ha-
bet, vt patet ex c. *Sicut* *Apostoli*, cum aliis in. quæst.
3. vbi simpliciter cauetur ne quis cum excommunicato
communitet, quæ verba omnes Ecclesiæ subditos
comprehendunt, huiusmodi autem sunt omnes bap-
tizati, etiam si excommunicati, vel hæretici, ac a-
postatæ sint: nam licet hi non sint membra quantū
ad vñionem, & cōiunctionem cum Ecclesia, præ-
sertim qui fide carent, tamen quantum ad subie-
ctionem & obligationem præceptorum, vim & rati-
onem membrorum retinent: neque enim propter
ipsorum delictum Ecclesia amittit iurisdictionem
in ipsos; neque ex suo delicto ipsi reportant com-
modum, vt communicare possint, vel communi-
cari ab iis, à quibus antea non poterant. Si ergo ex-
communicatus vitare tenetur alium, qui excom-
municatus non est, & hic in excommunicationem in-
cidat, non propterea iam poterit cum illo commu-
nicare, vel ab illo communicari: & similiter fidelis
hæreticum vitare tenetur, licet ipse postea in hære-
sim labatur, non propterea illa obligatione libera-
bitur. Tenetur ergo excommunicatus vitare exco-
municatum, & hæreticum hæreticum: quæ senten-
tia communis est, eamque tenet Abbas in c. *Illud*, n. 6.
de Cleric. excom. minist. Hostiens. in Summ. tit. de
Sent. excom. n. 11, & Ioan. de Lignano in lib. de Cen-
sur. §. 27. n. 2. Ad argumētum ergo negatur sequela,
quia excommunicatus non ita est extra Ecclesiam,
sicut alij infideles, excluditur enim quantum ad ea,
quæ sunt commōdi, non vero quantum ad ea, quæ
sunt oneris, & obligationis: Ecclesia etiam plus ve-
tat suis subditis communicationem cum excom-
municatis, quam cum aliis infidelibus, qui ad ipsam nō
pertinent, vel quia hæc est pœna & medicina respec-
tu suorum subditorum, non vero respectu alieno-
rum, qui potius per benignitatem, & familiaritatē,
Fr. Suarez tom. 5.

quam per separationem, ad fidem trahendi sunt, vt
ex Aug. notatur in cap. *Infideles*, 23. q. 4.

SECTIO II.

An, & quale peccatum sit communicatio ciuili cum
excommunicato.

E priori parte quæstionis in titulo
parte insinuada nulla est cōtrouersia:
nam certum est apud omnes peccare,
per se loquendo, tam excommunica-
tum communicando cum aliis fide-
libus quocunque modo ex dictis sect. præced. qua
fidelem quemcunque non excommunicatum com-
municando eisdem modis cum excommunicato.
Sequiturque ex dictis, nam ostendimus vtrique esse
per hanc censuram prohibitam hanc communica-
tionem: ergo vtrique peccant illam exercendo.

Difficultas ergo tota est de posteriori parte quæ-
stionis, quale peccatum hoc sit, cōmunis resolutio
esse videtur, hoc peccatum, regulariter loquendo,
esse tantum veniale. Ita docuit D. Thomas, in 4. dist.
18. qu. 2. art. 3. & in additionibus, q. 23. ar. 3. & Quod-
lib. 1. a. 9. & cum secuti sunt ceteri Theologi, & Sū-
mistæ, nec Canonistæ dissentiuunt in c. *Sacris*, de iis
quæ vi, & de Sent. excom. licet enim Abbas opposi-
tum (sub formidine tamen) sentiat, quem nonnulli
sequuntur: alij vero frequentius nobiscum sentiunt,
vt videre licet in Nauar. in Sum. c. 27. n. 30. & Couar.
in c. *Alma*, §. 3. n. 7. & 8. Hostiensis vero in Sum. titul.
de Sent. excom. §. fin. in hoc distinguit inter excom-
municationem ab homine, & à iure, & illam dicit
obligare sub mortali in hac materia, hanc impro-
babilem cenfeo, quia nec excommunicationes illæ
sunt diuersarum rationum, neque præcepta homi-
nis plus de se obligant, quam leges. Ac denique, si
quæ ratio probat assertionem positam quoad ex-
communicationem à iure, æque præcedit quoad ex-
communicationem ab homine. Ratio ergo asser-
tionis est, quia qualibet lex, licet ex suo genere gra-
uis sit, materia leui tantum obligat sub veniali:
hæc autem materia humanæ communicationis in
his actionibus communibus ad conuictum seu cō-
mercium humanum pertinentibus satis leuis est,
tum secundum se, quia hæc actiones non sunt magni
momenti, tum in ordine ad excommunicationem,
quæ indirecte tantum & secundoario has actiones
prohibet.

Nauar.
Couar.

Dices: Imo in ordine ad finem excommunica-
tionis videtur materia illa satis grauis, quia ex ob-
seruatiā, vel transgressionē illius multum pendere
potest quod excommunicatus respiciat; qui est fi-
nis excommunicationis: nam, cum hæc actiones cō-
munes frequentiores sint, magisque necessariae vi-
tæ humanæ, nihil magis potest, morali modo lo-
quendo mouere excommunicatum vt à contuma-
cia recedat, quam si videat se ab aliis destitui, etiam
in his actionibus. Respondetur in primis remo-
uenda esse ea, quæ sunt per accidens, quale erit, si ob
hanc cōmunicationem augeatur cōtumacia exco-
municati, & maiorem libertatem & audaciam cō-
cipiat ad resistendum Ecclesiæ: nam hoc iam erit
quoddam genus scandalī ratione cuius poterit pec-
catum esse mortale: id vero dicimus esse per acci-
dens; nos autem per se solum consideramus natu-
ram & grauitatem actionis, & sic dicimus esse leue,
etiam si in ratione impedimenti ad consequendum
finem excommunicationis consideretur. Infert e-
nim excommunicatio multa alia grauissima in cō-
moda, tam in diuinis, vt hæcenus vidimus, quā in
humanis, vt sectione sequenti declarabimus, quæ, si
integre seruentur, satis superque sunt ad commo-
uendum excommunicatum: quod si ea omnia cō-
temnat, parum certe iuuabitur ob separationem in
his

Obiectio.

Solutio.

Abbas
Hostiens.
Lignano.

his leuioribus actionibus: præsertim adiunctis exceptionibus & limitationibus, quas ipsa Ecclesia in hoc negotio adhibuit, & paulo inferius exponemus. Accedit, quod D. Thom. recte considerauit, verisimile non esse voluisse Ecclesiam tam grauem obligationem imponere fidelibus omnibus in materia adeo leui, frequenti, & vulgari, cum sine magno animarum periculo esse non possit: alioqui quod in vniuersam medicinam esset institutum, in commune damnum, & periculum vergeret; quod est contra Ecclesiæ benignitatem, ac conuenientem prouidentiam.

4
Excommu-
nicatus,
cum aliis
communi-
candis, solum
peccat veni-
aliter.

Atque hinc tandem infero, quamuis citati Doctores regulariter loquantur de participantibus cum excommunicato, cum aiunt, in hoc genere participationis solum venialiter peccare, idem dicendum esse de excommunicato ipso, si in his actibus tantum fidelium communicationi se immisceat: nam, cum in hoc se habeant excommunicatus, & alij tanquam duo extrema, & correlatiua, si respectu vnius materia est leuis, etiam erit respectu alterius, cæteris paribus. Item, quia iura æque hoc prohibent vtrique extremorum. Nec obstat quod dicitur in c. Illud, de Cleric. excom. ministr. excommunicato periculosius esse communicare, quam communicari: nam eodem modo dici posset aliis etiam fidelibus non vitare excommunicatum periculosius esse, quam non vitari ab illo: quia vitare in ipsis est, non vitari autem non semper est in ipsis, quæ est ratio prædicti textus: in hoc ergo pares sunt. Non nego tamen, secundum rectam rationem, & cæteris paribus ex parte materiæ, magis obligari excommunicatum hac lege vitandi ipsum, tum quia culpa, & ratio illius pænæ in ipso est: tum etiam quia prohibitio magis directe in ipsum fertur. Dico tamen, hanc comparisonem seu excessum semper esse intra latitudinem, & capacitatem materiæ: atque adeo in præfenti non excedere latitudinem venialis culpæ.

Intra lati-
tudinem
autem culpa
venialis
plus peccat
esse quam
aliis.

Varj textus contra resolutionem datam obuium-
tur, & explicantur.

Cap. Sacri-
dotis qua vi.

Contra hanc vero communem doctrinam obuii possunt aliqua ex iure Canonico. Primum ac præcipuum est cap. Sacri, de iis, quæ vi, vbi loquendo de communicatione cum excommunicato in communi dicitur, esse peccatum mortale absque ulla distinctione de hac vel illa materia. Restringens autem textum illum, vt quidam faciunt, ad communicationem in crimine, vel in sacris, voluntarium est. Secundo obicitur caput, Excep. ionem, de Exceptionibus in illis verbis: Ne quisquam in periculum animæ suæ excommunicato communicare cogatur: nam periculum animæ non incurritur nisi propter peccatum mortale in proprietate locutionis. Tercio obicitur c. Si vere, de Sent. excom. in verbis illis, Excusabiles eritis apud Deum, si in excommunicatorum nauibus existentes cum dolore cordis sub spe penitentis communicaueritis ipsis, in quibus eorum communionem non potueritis evitare. Quæ verba adeo grauius indicant sane grauem etiam obligationem ad huiusmodi communicationem vitandam, quandoquidem in casu tantæ necessitatis, cum tot circumstantiis à Pontifice permittitur. Quarto obicitur possunt omnia iura, in quibus excommunicantur fideles propter hanc communicationem: nam, licet regulariter illa excommunicatio tantum sit minor: illa etiam grauior pænâ esse videtur, quam vt propter solum veniale peccatum ferenda sit, cum prius suffceptio omnium sacramentorum, quod de se grauissimum est incommodum.

Cap. Exce-
ptionem de
Excep.

Cap. Si vere,
de Sent. ex-
com.

Cap. Signifi-
cauit, de
Sent. excom.

Accedit quod interdum propter hanc communicationem excommunicatio maior, & Papæ reservata imponitur, cap. Significauit, de Sententia excommunicat. vbi sermo est de communicantibus cum

A excommunicatis à Papa. Et quamuis hoc censetur esse singulare in excommunicatione Papali, tamen in grauitate culpæ id non potest esse singulare, licet fortasse sit in pænâ. Quia, si materia præcepti in se considerata leuis est, etiam si prohibitio manet à supremo Pastore, non obligabit, nisi sub veniali culpa, quandoquidem leges etiam diuinæ, & naturales in materia leui non obligant, nisi sub veniali, eo vel maxime, quod in præceptis eiusdem rationis, quo manent à supremo, vel à proximo superiori, non videtur esse circumstantia, aut differentia, quæ sufficiat ad tantam diuersitatem constituendam, quanta est inter mortale, & veniale peccatum: si ergo communicatio hæc cum excommunicato à Papa mortale peccatum est, vt ostendit grauisima pænâ excommunicationis maioris, etiam cum quolibet alio excommunicato, mortale peccatum erit. Atque simile argumentum fieri potest ex modo excommunicationis maioris, quæ interdum ferri solet ab homine in participantes: nam illa etiam supponit materiam peccati mortalis: quia, si materia est leuis, non potest homo, etiam si velit, obligari sub mortali in sola illa, & consequenter, nec sub censura maioris excommunicationis: si autem materia de se est grauis, & capax obligationis sub mortali, sufficiet communis prohibitio Ecclesiæ ad eandem obligationem inducendam.

C Vera diuisiones communicationis cum excommuni-
cato traduntur.

Antequam his obiectionibus respondeam, suppono communem diuisionem Doctorum de triplici communicatione cum excommunicato, scilicet in crimine propter quod aliquis excommunicatus est, in diuinis, & in humanis, nâ de primis duobus membris non dubitatur, quin intercedat culpa mortalis: de tercio vero est controuersia. Vt autem illa partitio radicitus intelligatur, & ratio illius doctrinæ melius reddatur, possumus nos alia diuisione, & subdiuisionibus vri. Est enim quædam communicatio prohibita quia mala, & antecedens, vt sic dicam, excommunicationem ipsam. Altera vero est mala, quia prohibita, & per ipsammet excommunicationem introducta. Prioris generis est communicatio in crimine criminoso, vt aiunt; iam communicare in crimine nihil aliud est quam cooperari in crimine seu contumacia propter quam lata est excommunicatio: hoc autem per se, & intrinsece malum est. Cumque illud crimen, & contumacia mortale peccatum esse supponatur, ex eo, quod est sufficiens causa excommunicationis maioris, sequitur, vt cooperatio ad tale crimen sit mortale peccatum, per se loquendo, id est, nisi per ignorantiam, vel inadvertentiam excusetur, aut nisi cooperatio sit tam leuis, vt quasi pro nihilo habeatur. Et ideo fortasse dicta est hæc communicatio in crimine criminoso, nam criminofus non dicitur nisi propter graue peccatum contumaciæ, quæ sufficientem materiam excommunicationis maioris includat. Atque hinc factum est, ex constitutione eiusdem iuris, vt participantes in crimine cum excommunicato, postquam excommunicationem contraxit (ita enim intelligendum hoc est) participes etiam fiant maioris excommunicationis c. Nuper, de Sent. excom. Vnde hæc communicatio, licet ex se mala sit, vt dixi, tamen etiam est prohibita per Ecclesiam, & sub censura maioris excommunicationis, & sub hac ratione eius priuatio, seu specialis obligatio abstinendi ab illa, inter effectus excommunicationis numerari potest. Neque circa illam alia difficultas, vel aliud notatu dignum occurrit.

Altera communicatio cuius priuatio per solam excommunicationem proprie introducta est (quia per se considerata alias licita erat) subdividitur in illa

Qui in tri-
mine crim-
inoso partici-
pauit cum
excommuni-
cato, si
postea cum
illo commu-
nicet ligatur
maiori ex-
comm.

Communi-
catio cum
excommuni-
catis

illa duo membra, scilicet diuinā, & humanam, quæ proprius vocabuntur Ecclesiastica, & ciuilibus, quia in priori membro plures communicationes comprehenduntur, quæ non proprie dicuntur diuinæ: nam solum illa, quæ est in sacramentis, sacrificio aut suffragiis, diuina proprie dicitur: communicatio autem Ecclesiastica in multis aliis rebus inuenitur, vt constat ex supra tractatis: & ideo hæc etiam dici solet generatim *communicatio in sacris*. De toto ergo hoc genere communicationis, & de modo quo in illo peccatur: deque pœnis, quæ propterea incurruntur satis dictum est in præcedentibus, ubi ostendimus, hanc communicationem ordinariæ, & ex suo genere in tali materia esse mortale peccatum, licet non repugnet aliquando esse tam leuem, vt sit venialis culpa. Pœna autem eius generalis est excommunicatio minor, specialis autem respectu aliquarum personarum, & actionum, est vel interdictum, vel irregularitas respectu ipsius excommunicati, si clericus sit.

Altera communicatio, quam ciuilem appellamus, in duobus præcipue differt à præcedente. Primo quod est minoris estimationis, & momenti, vt per se notum est. Secundo aiunt Doctores omnes etiam differre, quod respectu prioris secundario & indirecte tantum per excommunicationem intentata est. Cuius ratio esse videtur, quia spiritualia bona, cum sint propria filiorum Ecclesiæ, merito ac primario denegantur ei, qui ab Ecclesiâ abscinditur imo in hoc potissimum videtur consistere talis abscessio, & separatio ab Ecclesiâ. Item quia excommunicatus proxime ac per se fit indignus vsu spiritualium bonorum: vsu vero ciuilibus communicationis priuatur & ad maiorem terrorem, & correctionem, & in ordine ad spiritualia. Hæc ergo communicatio ciuilibus in duo alia membra subdiuiditur, scilicet in communem seu pertinentem ad humanum conuictum, & forensem, de qua postea dicturi sumus: hic enim solum de priori agimus, cum dicimus illam esse materiam leuem respectu huius prohibitionis, ac proinde transgressionem in illa solum veniale peccatum esse.

Hoc autem cum tribus limitationibus intelligendum est: propterea enim dixi in assertionem, regulariter loquens. Prima est, vt talis communicatio fiat sine contemptu clauum Ecclesiæ. Hanc enim exceptionem Diuus Thomas adhibuit, & omnes sequuntur: estque communis ad transgressionem omnium præceptorum. nam quantumuis videatur leues ex materia, si ex contemptu fiant, sunt peccata mortalia, & ideo non spectant ad hunc locum, sed ad materiam de legibus, ubi etiam explicandum est quid sit operari ex contemptu: quod attingit Diuus Thomas, & ibi Galetanus, 2.2. quæst. 186. artic. 9. ad 3. & latius Couarruias, in cap. Alma, p. 1. §. 7. num. 6. & 7.

Secunda limitatio est, vt intelligatur de singulis actibus per se sumptis, nam licet in singulis non inueniatur malitia mortalis, vt diximus, in consuetudine tamen & frequentia eorum reperiri potest, si per modum vnius obiecti, directe aut indirecte voluti, sumantur tales actus. Cuius ratio non solum est, quia talis frequentia includit contemptum: nam licet hoc sit aliquod indicium contemptus, non tamen est certa, & infallibilis regula: nam etiam ex passione vel negligetia potest talis frequentia oriri, sed ratio propria est, quia licet actus singuli per se considerati sint materia leuis, frequentia tamen eorum est gravis materia, & plurimum derogans intentioni huius legis. Oportet autem vt hæc frequentia per modum vnius obiecti sumatur: nam si se iunctim adiuuim vnius actus fiat sine proposito formali vel virtuali alterius, licet illi per humanam fragilitatem multiplicentur, nullus eorum erit peccatum mortale: quia iuxta sanam doctrinam, ex

venialibus non fit mortale propter solam multiplicationem. Solum ergo quando aliquis ita communicat cum excommunicato. loquendo, aut cohabitando cum illo, vt id faciat animo id faciendi perseueranter, & quasi ex habitu, ac semper, moraliter peccabit. Et hæc est propria differentia inter hanc communicationem humanam, & sacramentā sacra, regulariter loquendo habet malitiam mortalem in singulis actibus: hæc vero in singulis est venialis tantum, licet in frequenti vsu possit esse mortalis. Quam limitationem adhibet Nauarr. dicto cap. 27. num. 30. sed illam ita declarat, vt dicat, intelligi de frequentia, quæ habet coniunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum: vnde reducit hanc ad communicationem in crimine. Sed si intelligit oportere, vt hæc frequentia procedat ex intentione seu voluntate animandi in crimine, falsum est: nam hoc modo singuli actus cuiuscunque communicationis erunt peccata mortalia, quia iam transeunt in aliud genus criminose communicationis. Si autem intelligit talem frequentiam secum asserre moraliter loquendo, illum effectum animandi excommunicatum, aut posse esse impedimentum graue ne resipiscat, admitti potest: confertque ad explicandam illius materiæ grauitatem.

Tertia limitatio fit, nisi specialiter, & publica auctoritate declaratum sit talem communicationem vitandam esse, vt spectantem in tali casu ad commune bonum, vel ad finem per censuram intentum. Quod fit quoties per iudicem augetur seu fertur censura contra participantes, vt in solutione vltimæ obiectionis magis explicabimus.

Obiectionibus satisfit.

Ex his ergo facile est ad singula obiecta respondere. Ad cap. Sacru. Diu. Thomas supra duplici ter responderet. Primo, quod ibi est sermo de communicatione in diuinis. Secundo, quod eadem est ratio peccati venialis quantum ad hoc, vt propter metum fieri non debeat, quod ibi erat intentum à Pontifice. Sed vtraque expositio difficultatem habet. Prior propter rationem factam, qua Pontifex absolute loquitur de communicatione. Posterior quia non declarat cur Pontifex in particulari de peccato mortali locutus fuerit, item, quia licet peccatum veniale non sit faciendum propter metum, si facta compositione adhuc tale sit, id est, si supposito metu malitiam venialem retineat, tamen saepe accidit, vt propter metum liceat facere actum, quem sine metu facere, esset peccatum veniale: quia metus fecit vt cessaret obligatio, & consequenter vt auferretur malitia. Quamuis autem hoc possit etiam contingere in mortali, tamen multo facilius, & ex leuiori metu potest id venire in veniali, quā in mortali: & ideo si Pontifex existimasset aliquam communicationem cum excommunicato esse tantum peccatum veniale, non recte intulisset non licere communicare cum excommunicato propter metum, quia propter nullam timorem licet peccare mortali. Quare supra textum illum exposui de illa communicatione, quæ non est mala, quia specialiter prohibita, sed quia intrinsecam habet malitiam, supposita dispositione, & actu hominis excommunicati: hæc enim non aufertur interueniente metu, licet minui possit propter diminutionem voluntarii, absolute tamen nunquam licet. Et hoc modo expositus ille textus nihil nobis obstat, vt ex supra notatis patet: & quoad hoc non refert, quod Pontifex absolute de excommunicatione loquatur, quia necessario intelligendus est iuxta materiam subiectam, & iuxta exigentiam rationis, quam adducit. Nunc vero vltimus addo, etiam si Pontifex absolute de communicatione cum excommunicato loquatur, nihil

in presenti obitare, quia non est dubium quin hæc communicatio ita absolute sumpta ex suo genere peccatum mortale sit, quod non excludit, quin in particulari ex leuitate materiæ possit esse veniale. Cum autem absolute est sermo de iis, quæ ex genere suo peccata mortalia sunt, simpliciter mortalia vocantur, vt furta, sacrilegia, &c. Ad hunc ergo modum locutus est Pontifex.

74 Et per hæc facile est respondere ad secundam & tertiam obiectionem: nam in vtroque illorum textuum est sermo de communicatione in comuni, & ideo fit sermo de illa vt de re graui, & mortali ex suo genere. Addo in cap. *Exceptionem*, esse sermonem in particulari de excommunicatione forensi, quamuis ciuili, quæ grauior est, quā vñualis, de qua loquimur: & ideo de gratitudine culpæ, quæ in illa communicatione intercedit, specialiter dicemus sectione sequenti. Textus ergo ille ad rem præsentem non confert, eo vel maxime quod periculum animæ, non necessario restringendum est ad periculum mortis animæ, sed absolute dici potest de periculo conscientie, quæ per peccatum etiam veniale maculatur: & remota saltem dici potest periculum animæ, quatenus per venialia peccata disponitur quis ad grauiorem lapsum. Verba autem cap. *Si vere*, per sese obscura sunt in omni sententia: cum enim in casu illius textus communicatio inculpabilis esset, etiam venialiter, quid est quod Pontifex ait, *Cum dolore cordis & spe penitentia*, futuram fuisse licitam? Ad quid enim necessarius erat dolor cordis de relicta, aut quomodo potest spes penitentia actum iustificare? Immo repugnantia inuoluitur, cum de actu licito penitentia speranda dicitur. Et eandem difficultatem habet quod ibi dicitur *sub spe venia*: nam de relicta nulla est venia necessaria.

Exponitur Exceptio. Item.

Exponitur Si vere. Dicendum vero est sermonem pontificis in eo textu esse de quadam communicatione, quæ futura erat diuturna, & quasi in continua quadam societate, & ideo sine dubio fuisset materia grauis peccati, si voluntarie, & absque legitima causa excusante, eam quis amplecteretur. Et ad hoc significandum videtur Pontifex eo verborum pondere, ac repetitione in principio, & fine textus. Voluit item illos fideles monere, communicationem illam sustinendam potius fuisse inuoluntarie, quam voluntarie accipientem: & hoc significauit per verba, *Cum dolore, & amaritudine cordis*. Docuit etiam esse periculum expositam: nam tenebantur illi fideles communicare cum excommunicatis, quam minimum possent, & solum in iis rebus illis licebat, in quibus eam vitare non possent, vt ibidem dicitur, vnde cum futura esset frequens & familiaris, moraliter exposita erat periculo excedendi. Et propter hoc dicit, *Cum spe venia & penitentia*, scilicet cuiuscunque excessus, si forte committatur. Quem leuiorem futurum fuisse, significat fuisse sperandum, cum esset quasi coactus, & qui vix posset humano modo euitari.

15 Ad quartam obiectionem, receptissima sententia est, excommunicationem minorem propter veniale peccatum incurri: nam, licet illa poena ex parte bonorum, quibus priuat, grauis appareat: considerato tamen modo quo priuat, & facilitate, qua auferri potest, potius est leue quoddam grauamen, quam poena multum grauis: quod latius infra in propria disputatione de illa censura explicabimus. Propter Capitulum autem illud significauit, quidam simpliciter iurant regulam positam, vt locum non habeat in excommunicatione Papali: nam mortaliter peccare aiunt eum, qui cum excommunicato à Papa communicat, etiam in actibus huius communicationis, de qua nunc agimus. Sed hoc nullum habet fundamentum in textu; & ideo longe aliter illud in superioribus exposuimus, vel cum Abbate, & alius de excommunicatione in diuinis, adhibitis qui-

16 busdam conditionibus, quæ ex textu colliguntur, vel de communicatione in crimine cum Glossa ibi. Tandem, quod ultimo loco expendebatur de excommunicatione, quæ in participantibus ferri solet, à Canonistis ita breuiter expeditur, ideo esse tunc peccatum mortale, quia duplex inobedientia interuenit, scilicet iuris, & iudicis, & quia mitius agitur cum lege, quam cum homine. Sed hæc non satis declarant rem, quia duplex vinculum etiam diuersæ rationis, nedum eiusdem, non sufficit ad malitiam mortalem, si materia semper leuis permanet: & ideo in vltima limitatione adnotauit materiam, quæ secundum se leuis videtur, in aliquo casu posse esse grauiam in ordine ad finem à iudice intentum: quod necesse est interuenire quoties excommunicatio hæc in participantibus fertur. Et hinc ortum est, vt huiusmodi excommunicatio in participantibus ipso iure non feratur, sed semper ab homine, quia ius, cura in comuni feratur, solum respicit ea, quæ communia sunt: iudices vero particulares circumstantias expendere possunt. Propter quod etiam prudentissime nouo iure statutum est in cap. *Statutum*, de Sent. excom. in 6. vt huiusmodi excommunicatio non feratur à iudice in participantibus cum excommunicatis à se, nisi per sententiam specialem, & in personam certam, ac nominatam; & monitione canonica præmissa, & aliter lata nulla sit. Et ratio inlinuatur, quā nos tetigimus, vt *si ex locutione, & aliis*, quibus participans labitur in minorem, excommunicatus fortior indueretur, possit iudex post monitionem canonicam huiusmodi participantem consimili damnare censuram. Ac si diceretur, vt possit iudex ex effectibus, & aliis circumstantiis expendere, ac talis actus dignus sit tali prohibitione, & censura.

busdam conditionibus, quæ ex textu colliguntur, vel de communicatione in crimine cum Glossa ibi.

Et per hæc etiam obiter declaratum est, quænam poena imposita sit in iure, ob hæc communicationem, est enim lata excommunicatio minor, vt constat, & non alia: nulla enim ex iure ostendi potest. Ac merito, quia pro culpa leuitate, ac necessitate illa poena satis est.

18 Quæ poena incurratur ob communicationem cum excommunicato, cum excommunicato.

SECTIO III.

Quibus modis excusetur à culpa ciuili communicatio cum excommunicato.

Errum est hanc communicationem ita esse culpabilem vt possit interdum rationabilem excusationem habere: quia cum non sit intrinsece mala, sed solum quia prohibita, non est dubium, quin multis modis excusari possit, tam ex parte excommunicati, quam ex parte eorum, qui cum ipso communicant. Et quidem ex parte excommunicati nullam inuenio in iure positam exceptionem, habent tamen in eo locum duæ illæ, quæ in superioribus tractatæ sunt, scilicet, ignorantia probabilis, quæ inaduerentiam, vel inconsiderationem etiam naturalem comprehendit, & necessitas, siue à natura, siue ex alio casu contingente, aut certe ex violentia eueniat. Nam, si in aliis communicationibus, quæ grauioribus sunt, & maioris obligationis locum habet duplex hic excusationis titulus, multo magis in presenti habebit. Neque hic plura addere oportet, cum superiora sufficiant, quæ hic seruata proportionem accommodanda sunt. Ex quo sequitur, eandem duplicem excusationem in participantibus cum excommunicato locum habere, nam & in eis multo facilius habere potest locum ignorantia excommunicationis alterius, quam in ipsomet excommunicato, & cum ille non sua culpa illa obligatione oneratus sit, facilius debet, vel potest ob necessitatem, vel vtilitatem propriam excusari. Hoc autem, quod sub hac generalitate ex ipso iure nature oritur, in iure Canonico ad leniendum rigorem excommunicationis;

Sect. III. Quib. mod. excusetur cum excom. commun. 249

Ca. Quoniam, tions, & tollendas occasiones peccatorum, magis declaratur & amplificatum est, in cap. Quoniam multos, 11. q. 1. Quod breuiter hoc loco exponere necessarium est.

Primum caput excusationis cap. Quoniam.

Primo ergo ac praecipue liberantur in illo textu ab hac culpa qui ignorant excommunicatis communicant. Quae exceptio intelligi potest, & de ignorantia facti, & iuris: & de utraque intelligenda videtur, cum quia textus indistincte loquitur, tum etiam quia, ut ex principio textus constat, subuenire voluit tam iis, qui ex ignorantia quam iis qui ex nimia simplicitate, id est, ex iuri errore, ut Glossa exposuit, cum excommunicatis communicant: de quibus tamen ex simplicitate operantibus postea nihil dicit in particulari: ergo comprehendit illos sub eis, qui ignorant excommunicant: nam illa simplicitas ignorantia quaedam est. Quod vero spectat ad ignorantiam facti, nullam fere hoc tempore dubitationem habet, non enim tenemur vitare, nisi vel clericum percussorem ita manifestum, ut nulla tergiversatione celari possit, aut nominatim denunciatum, cuius excommunicatio satis etiam publica & nota est. Tamen, quia haec ipsa denunciatio potest esse non omnibus nota vel in eodem, vel diuersis locis, ideo etiam nunc habet locum haec facti ignorantia, quauis rarior sit. Similiter etiam ignorantia iuris de excommunicato vitando vix potest hodie in aliquem cadere.

Dubitari vero circa utramque ignorantiam potest, qualis esse debeat, ut excuset in presenti ex vi illius textus. Et ratio dubitandi est, quia si requiritur ignorantia inuincibilis, nihil ex vi illius iuris concessum est, nam semper valuit haec excusatio ad impediendam culpam: si vero ignorantia voluntaria, & vincibilis sufficit ex speciali concessione illius textus, multum derogatum est severitati excommunicationis; & videtur inuolui repugnantia in eo, quod ignorantia voluntaria in materia prohibita excuset. Unde communiter interpretes de ignorantia probabilis, & inculpabili hanc excusationem intelligunt, ut videre licet in D. Thom. & aliis Theologis d. 18. Angel. verb. *Excommunicatio*, 9. & aliis. Iuxta quam sententiam dicendum est, Gregorium in eo textu nihil noui concessisse, sed declarasse quod iure ipso naturali locum habeat ad tollendos scrupulos. Addere vero possumus fortasse, quantumque ignorantiam excusare huiusmodi communicantem saltem a censura minoris excommunicationis, dummodo talis ignorantia affectata non sit: haec enim & malitia, & pertinacia aequales: quando tamen secundum directam voluntatem, & cognitionem, bona fide communicatur, licet aliqua negligentia intercesserit, verisimile est sufficere ad excusandam hanc censuram; idque Gregorium in eo textu concessisse. Neque immerito, tum quia tunc fere nulla est propria contumacia ex parte communicantis cum excommunicato, tum etiam quia, cum illa culpa ex se levis sit, per illam circumstantiam seu operandi modum ita extenuatur, ut illa censura seu poena non videatur digna. Quia vero hoc incertum est, non est extendendum ad aliud genus maioris communicationis, quam sit haec vulgaris, de qua agimus, & ad cautelam semper erit consultum absolutionem obtinere.

Deinde dubitari potest, an is, qui non omnino ignorat, sed dubitare incipit, an alius excommunicatus sit, possit excusari, vel statim teneatur illum vitare. Respondetur, propter solam suspicionem, vel dubitationem etiam ex forma de denunciatione facta non tenetur illum vitare, regulariter loquendo; & maxime in hac vulgari communicatione humana, de qua agimus. Ita sentiunt Adrianus

A in 4. q. 3. de clauib. Maior in 4. d. 18. q. 2. Nauarr. & alij moderni Scriptores. Et ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis: ergo propter solum dubium non possum ego priuare alium communicatione, ad quam ex se ius habet, eiusque vsum legitime possidet. Iuxta antiquum etiam ius excommunicatus occulte non erat publice vitandus, sed tantum occulte: ergo eadem ratione, cuius excommunicatio est dubia, non potest nec debet tanquam certo excommunicatus tractari: ergo nunc ex iure nouo Extrauagantis *Ad cuiusdam*, si denunciatio sub dubio sit, non obligatur quisquam ad euitandum. Duobus autem modis potest quis se habere in eo casu; primo, ut certo sciat alium esse excommunicatum, dubitet autem de denunciatione; secundo, ut de utroque dubius sit: quando se habet hoc posteriori modo, non solum non tenetur, sed etiam non debet alium vitare: quia faceret illi iniuriam propter rationem factam. Quando vero se habet priori modo, non tenetur quidem, potest tamen si velit illum vitare: quia, ut saepe dixi, Extrauagans, *Ad euitanda*, quamuis det facultatem non vitandi excommunicatum non denunciatum, non tamen obligat ad non vitandum illum: ergo licet propter dubitationem de denunciatione possit quis uti illo priuilegio non vitandi, non tamen ad id obligatur. Neque de hac posteriori parte videtur esse posse ratio dubitandi.

C De priori tamen potest quisquam dubitare: quia is, qui dubitat an excommunicatus ipse sit, si sit probabile dubium: tenetur se abstinere a communicatione, ut supra dictum est ex cap. *Illud*. de Clerico excom. ministr. & ex c. *Cum desideres*, de Sent. excom. ergo etiam qui dubitat de excommunicatione alterius, tenetur illum vitare. Probatur consequentia a paritate rationis, quia etiam in ipso excommunicato procedit illud principium *In dubiis melior est conditio possidentis*. Respondetur esse dissimilem rationem, ob quam iura id merito statuerunt in ipso excommunicato, non vero in aliis, quia ille meretur priuari illo iure etiam in casu dubij, quandoquidem causa excommunicationis in ipso existit. Item ille potest sese continere sine iniuria alterius, quamuis non sine grauamine proprio, quod leges facile permittunt, vel imponunt propter maiorem securitatem at in vitandis aliis sine sufficienti certitudine potest iniuria interuenire: & ideo in casu dubij nemo ad id obligatur. Praeterea secundum ius notum Extrauagantis, *Ad euitanda*, est alia ratio clara, quod priuilegium illud concessum est propter sedandas conscientias, & ideo per illud conceditur, ut nemo alium vitare teneatur, nisi de denunciatione censuræ satis certo constet. Non oportet tamen, ut habeatur euidentia sed satis erit quod per sufficientia testimonia, & fide digna id constet.

Dixi autem, *regulariter loquendo* &c. Quia licet praecise stando in ratione communicationis doctrina haec generalis sit, tamen quoad quasdam actiones, quae possunt esse irritae, si fortasse verum est excommunicatum esse quempiam, & denunciatum, qualis est absolutio sacramentalis, & similes, censetur euitandum esse excommunicatum, si absque scandalo, vel alio periculo fieri potest, non propter positam legem per censuram latam, sed propter reuerentiam sacramenti, aut aliam similem naturalem legem, ne scilicet quisquam se exponat periculo efficiendi, seu recipiendi sacramentum irritum, aut aliquid simile efficiendi. Quod procedit quoties ex dubio circa excommunicatum nominatim denunciatum oritur dubium de validitate actus: quod non tollitur propter priuatam conscientiam, seu dubitationem; secus vero esset, si aliunde colleretur tale dubium, propterea quod, non obstante illo dubio, talis persona in publico munere communiter toleratur: nam inde potest oriri certitudo de valore actus

Quis alium sit esse excommunicatum, dubitet autem an denunciatus sit, non tenetur illum vitare.

Obiectio.

Solutio.

Nisi ex dubio de validitate de denunciatione, oritur dubium de valore actus.

actus, vt supra dictum est. Addendum hic obiter est, cognitionem excommunicationis, vel denunciationis per confessionem, nihil operari ad vitandum excommunicatum, vt cum aliis, quos refert, notauit Couarruias in capite *Alma*. prima parte, §. secundo, numero tertio. Quod qua ratione verum habeat, & quo modo intelligendum sit, ex dictis in Tomo precedenti de sigillo confessionis petendum est.

Covarr.

Aliud dubium circa hanc ignorantiam est, si quis nouit aliquem fuisse excommunicatum, & denunciatum, non tamen scit an excommunicatio duret, quæ notitia absolutionis sufficiat, vt incipiat cum illo sine culpa communicare. Est enim regula generalis à Doctoribus tradita, eum, qui semel excommunicatus, & denunciatus est, semper vitari debere, donec de absolutione constet. Quam posuit Nauarrus in Summa capite 27. numero 36. ex Glossa in capite *Proposuit*, de Cleric. excommunic. ministr. Quomodo autem id constare debeat prudenter expendendum est: multa enim sunt, quæ probabilem fidem de tali absolutione facere possunt, sed illa sufficit. Itaque si testes fide digni pro certo asserant illum esse absolutum, id sufficit: nam in rebus moralibus non est maior certitudo exigenda. Imo si vnus testis grauis, & omni exceptione maior id asserat, tanquam testis oculatus vel alio modo æquualiter, id existimo satis esse: quia in re fauorabili id satis est ad generandam fidem adeo probabilem, vt secundum illam operari liceat. Quare ipsius etiam communicati testimonium asserentis se esse iam absolutum, sufficit, vt ei fides adhibeatur: quod docuit Angelus verb. *Excommunicatio*, §. num. 16. & sequitur Nauarr. supra: & sine dubio intelligunt, quando nulla est occasio vel probabilis coniectura præsumendi mendacium. Sufficit etiam publica fama, & quod iam communiter pro absoluto habeatur, & vt talis tractetur, vt notauit Couarru. in cap. *Alma* part. 1. §. 2. num. 6. Qui etiam merito addit, idem censendum esse, si post excommunicationem latam multum temporis pertransiit: & considerata conditione personæ, & negotii, verisimile non est, toto illo tempore in excommunicatione inforduisse, quod etiam docuit Syluest. verb. *Excommunicatio*, §. num. 26. estque communis sententia Abbatis & Doctorum in c. *Proposuit*, de Sent. excom. In his igitur omnibus casibus licitum est communicare cum excommunicato, qui creditur absolutus. Quod si fortasse in re ipsa contigerit errare, talis ignorantia & censuram, & culpam excusabit.

Angel.

Syluest.
Abbas.Innoc.
Maior.

Secundum caput excusationis.

Secundum principale caput huius excusationis est necessitas. Et variis modis amplificatur, & specificatur in prædicto cap. *Quoniam multos*. Primum ergo constat, illam necessitatem, quæ vel morali modo loquendo, dicitur absolute necessitas, vel sufficit ad impediendum effectum censura, vt de illa communi tractando diximus, quæque sufficit ad excusandum in aliis grauioribus communicationibus cum excommunicato, à fortiori etiam in præsentibus sufficere, siue talis necessitas ad animam siue ad corpus, siue ad famam, siue ad alia temporalia bona alicuius momenti, & grauitatis pertineat: & siue talis necessitas ab intrinseco, seu ex naturalis conditione, & absque iniuria orta sit, de qua potissimum videntur loqui iura in dicto cap. *Quoniam multos*, & in cap. *Inter alia*, versic. *Illud*, de Sentent. excommunic. siue per violentiam & grauem merum sit imposita: quod in specie de hac communicatione docuit Innocent. in cap. *Si vero*, de Sentent. excommunic. Maior in quarto distinctione 18. quæstione 4. & alij, & constat ex iis, quibus supra o-

stendimus propter hanc necessitatem etiam communicationem in diuinis, & quamcunque aliam actionem, quæ intrinsecam malitiam non contineat, licitam esse: quia positum ius præsertim humanum cum tanto dispendio, & rigore, non obligat. Quæ ratio maxime procedit in præsentibus, vbi talis obligatio materiam venialis culpe non excedit. Vnde in hoc nulla relinquitur difficultas, aut dubitatio.

Tertium excusationis caput.

Tertium caput excusationis sit vtilitas, quæ alias dici solet necessitas ad melius esse. Ita docent communiter Doctores: imo hæc est prima dictio illius communis versiculi, quem reulit Glossa in c. *Cum desideret*, de Sentent. excommunic. vt completentem omnes causas huius iustæ excusationis, scilicet, *Vtile, lex, humilis, & ignorata, necesse*, cuius penultima dictio continet ignorantiam: de qua diximus, alia vero omnes ad necessitatem pertinent: sed postrema posita videtur propter necessitatem simpliciter, prima vero propter necessitatem ad melius esse. Itaque propter vtilitatem nostram vt possumus hac excommunicatione cum excommunicato, Nam si ab alio æque idoneo consilium non speramus, ab illo petere possumus: argumento capitis, *Cum voluntate*, & caput. *Responsio*, de Sentent. excommunicatorum, & notauit Paludanus in 4. distinctione 18. quæstione 6. Gabr. quæstion. 3. Angel. verb. *Excommunicatio*, §. numero 6. Caietan. in Summa, caput. *De participatione*, &c. Item, si æger indigeat corporis curatione, potest medicum excommunicatum vocare, si magis idoneum illum reperit. Item potest ab illo elemosynam petere si indigeat, vel necessaria emere, vt dicitur in dicto capite. *Quoniam multos*, si aliunde habere non possit, vel certe non æque commoda, vel vtilia. Sic etiam possumus eadem ratione ab excommunicato debitum exigere cap. *Intelleximus*, de Iudiciis, caput. *Si vero*, de Sentent. excommunic. Ac denique quoties eius opera nobis necessaria fuerit ad nos, vel nostra tuenda talis communicatio nobis prohibita non est: quia excommunicatio non lata in nocentum aliorum fidelium, & ideo per illam eis non prohibentur, quæ necessitatibus huius vitæ humano modo necessaria sunt. Quæ omnia à fortiori ex sequenti puncto constabunt.

Addimus enim primo non solum nobis licere propter nostram vilitatem, sed etiam propter vilitatem ipsius excommunicati, cum illo communicare, dummodo illa vtilitas sit moralis quædam necessitas ad melius esse: in qua non tam de lucro temporali augendo, quam de damno vitando, & vita & statu sustentandis agatur. Atque hoc modo explicata hæc pars communis est, & clara. Hinc enim licitum est ad excommunicatum habere concionem c. *Responsio*, de Sent. excomm. & priuatim eum monere vt respiciat, vel de aliis, quæ ad bonum animæ eius spectant c. *Cum voluntate*, eodem tit. vbi etiam dicitur licitum esse aliqua alia verba interponere, vt vtilior sit admonitio. Propter corporis etiam indigentiam possumus ei elemosynam dare, non solum vbi grauis est necessitas, in qua præceptum elemosynæ obligaret, quod per se manifestum erat, quia Ecclesia non intendit ita grauius punire excommunicatum vt fame pereat, neque fortasse in eo sensu esset iusta sententia, verum etiam propter communem indigentiam, & ostensionem misericordie seu humanitatis: sic enim intelligenda censeo illa verba c. *Quoniam multos*. Et si quis excommunicatus non in sustentationem superbiam, sed humanitatis causa, dare aliquid voluerit, non prohibemus. Atque eadem ratione, si nostra ope, auxilio, aut defensione indigeat, ne graue damnum, aut iniuriam patiat, aut in corpore, aut

aut in fama, aut in temporalibus bonis, illi possumus subuenire. Quod adeo verum est, ut iuxta receptam Doctorum sententiam, si quis clericum excommunicatum percussit, aut aggrederetur, & alius eum commode posset, illi non subueniat, seu nocumentum non impediatur, in excommunicationem incurrere censetur, latam in cap. Quanta, de Sent. excomm. Vide Adrian. quaest. 3. de clauib. & Richard. dist. 18. art. 11. quia illis exemplis regulam hanc extendunt & amplificant.

Adrian.
Rich.

Præterea addimus, excommunicatum ipsum ob similem utilitatem suam, quæ moralis necessitas ad melius esse censetur, posse cum aliis communicare. Primo quidem, propter utilitatem pertinentem ad salutem animæ. Unde sicut excommunicatis licet concionari possumus, ita & ipsi aliorum conciones possunt audire, ut bene notauit Gabriel in 4. distinct. 18. quaest. 3. dub. 5. Item, sicut possumus ab excommunicato consilium petere, ita & ipse potest illud ab aliis postulare, vel rogare, aut petere orationes, vel etiam apud homines intercessionem in ordine ad bonum animæ, maxime ad absolutionem obtinendam. Nam, cum Ecclesia hanc maxime exoptet, nihil eorum prohibet, quæ propter illam, vel propter dispositionem ad illam sunt, quoniam finem intendit, non prohibet media vitia, & per se conuenientia. Propter quod, cum rescriptum ad alia negotia impetratum ab excommunicato nullum sit, si tamen pro absolutione obtinenda impetratum sit, valet. cap. 1. de Rescript. in 6. Rursus, sicut excommunicato indigenti corporali subsidio, vel adiutorio licet subuenimus, ita ipse etiam indigens licet illud procurat & petit, ut exemplis supra positis patet. Est enim in presenti maior ratio, quia magis naturale, & intrinsecum est sibi ipsi succurrere, quam aliis. Item, quia, si aliis prædictæ actiones sunt licitæ, excommunicato etiam licet illas petere, & procurare, ut recte Gabriel supra dixit: quia propter commodum, & bonum ipsius excommunicati ea omnia licita sunt aliis: ergo & excommunicato ipsi, cum ad ipsum magis spectet suum commodum per licita media procurare.

Dices, per Extravagant. Aduertenda, licet aliis communicatio cum excommunicato non denuncietur, ipsi vero excommunicato non licet. Respondetur primo non esse simile, quia hæc actiones de quibus agimus, licet sunt ex intrinseca (ut sic dicam) limitatione censuræ, & exceptione quasi naturali lege subintellecta ob bonum naturæ, seu personæ ipsius excommunicati: illa vero concessio Extravagantis est quasi priuilegium, non excommunicato, sed aliis tantum concessio. Deinde addo, quamuis ipsi excommunicato non denunciato nunc non liceat extra casus necessitatis, de quibus agimus, hanc communicationem ciuilem cum aliis inchoare, si tamen ab ipsis prouocetur, non peccaturum cum eis communicando: quia in hoc fauori aliorum prospicitur: alioqui infructuosa esset indulgentia illis facta.

Quæ comm.

SECTIO IV.

Quæ communicatio ciuilis permittitur inter coniuges excommunicatos.

Liud caput excusationis est necessitas coniugij, vel (generalius illud explicando) necessitas legalis, seu debiti iustitiæ. Hoc caput comprehenditur sub verbo *lex* in citato versiculo: & continetur in dicto capitulo, Quoniam multos, quatenus sibi excipiuntur vxores, ne teneantur hac lege non communicandi cum marito excommunicato: Primum igitur ob hanc causam non peccat vxor

A cohabitando cum marito, & ei debitum reddendo non solum quantum ad coniugalem actum, sed etiam quantum ad alias actiones & obsequia, ac denique quoad totam hanc vsualem communicationem. Ita enim intelligendum puto caput prædictum, Quoniam multos, ob absolutam significationem verbi, subtrahimus: nam si subtrahit Pontifex personam vxoris ab hoc onere non communicandi ciuili, & humano modo cum marito excommunicato, & nullam limitationem, vel certam actionem designat, non est cur nos illam adhibeamus, cum fauores potius ampliandi sint. Dicit aliquis id esse verum de communicatione, quæ pertinet ad vxorem vel vxorem est: nam sermo illius concessionis debet esse formalis, cum in specialem fauorem matrimonij facta sit: Respondetur, quidquid sit de illa metaphysica interpretatione, vix posse in presenti negotio separari formale à materiali, seu coniugalem communicationem ab humana, & personali: nam vxor exhibere potest marito omnem excommunicationem, quam vinculum matrimonij, siue ex primario siue ex secundo fine suo postulat, & hæc adeo est familiaris, ut sine absoluta communicatione humana exerceri non possit, ergo tota hæc communicatio est vxori concessa.

Addit vero Innocentius III. capit. Inter alia, de Sententia excommunic. exponens prædictum textum Gregorij, non solum posse, sed etiam teneri vxorem ad communicandum marito excommunicato, quantum videlicet spectat ad omnia, ad quæ ex vinculo matrimonij obligabitur. Et rationem reddit, quia excommunicatio mariti non priuauit illum iure suo, & consequenter non abstulit debitum, aut obligationem vxori: teneretur ergo tale debitum soluere. Imo propter hoc debitum soluendum licita est illi communicatio: ergo ita est licita, ut sit etiam sub obligatione: quia sine illa debitum solum non potest. Ex quo inferunt aliqui hanc concessionem non fuisse (ut sic dicam) ex benignitate iuris positiui, sed ex diuino & naturali iure illam præcipiente: quia solutio debiti ex iustitia est naturali iure necessaria: ergo & illa communicatio, quæ ad tale debitum soluendum necessaria est, eodem iure non solum licita est, sed etiam obligatoria. Unde vltimius inferunt, adeo esse necessariam huiusmodi communicationem, ut non potuerit Ecclesia illam prohibere, cum nihil possit contra ius diuinum, & naturale præcipere.

Hanc vero sententiam, quantum ad presentem rem spectat, falsam esse opinor, & in primis exponendo verba illa Innocentij III. in dict. capit. Inter alia, Cum adhuc debitum daret, beneficio canonis id agente, & priori non sunt obnoxietate soluta. Vbi licet non loquatur in particulari de vxore, loquitur tamen generaliter de omnibus personis, de quibus Gregorius locutus fuerat; & de omnibus aut beneficio canonis retinere illud debitum, & obligationem: ergo non priuari, vel suspendi non est ita naturale, quin Ecclesia, si sua potestate, & rigore vti velit, possit huiusmodi communicationem impedire. Nam sicut priuat Regem iure regni & subditos eximit ab obligatione iuramento firmata parendi Principi excommunicato, ita posset maritum priuare vsu iuris petendi debitum ab vxore, & consequenter etiam liberare vxorem ab obligatione reddendi debitum, & parendi marito, vel cohabitandi cum illo, quando rebellis Ecclesiæ fuerit. Et interdum hoc expedire poterit, si propter hæresim seu apostasiam excommunicatus esset, ut colligitur ex multis Decretis, quæ vigesimo octauo, quaestione prima, referuntur. Quanquam id magis sit propter periculum, quod ex tali crimine oritur, quam propter solam censuram. Aliquando tamen propter inimicitiam pertinaciam excommunicati, maxime si contra communem bonum cedat, potest Ecclesia prohibitionem commu-

Vxor tenetur
communicari
re marito ex-
communicato.

Inter alia, de
Sent. excomm.

Non ex dicto
ne aut natura-
li iure, sed
ex benigni-
tate positiui.

communicationis vsque ad ipsas etiam vxores re-
stringere. Quia vero moraliter, & regulariter id non
expedit, ideo Ecclesia ius coniugij integrum manere
voluit, non obstante excommunicationis censu-
ra. Ex quibus soluitur obiectio, quæ contra Inno-
centium Tertium fieri posset, nam hæc concessio
est veluti priuilegium non in fauorem ipsius ex-
communicati, sed vxoris non excommunicatæ
datum: ergo quamuis illa possit licite illo vti, non
tenetur: nam hoc iam non esset priuilegium, sed
grauamen. Dicendum enim est; hoc non esse pro-
prie priuilegium personæ, sed status, seu ipsius
met matrimonij, filiorum, ac communis boni,
ad quod ipsum ordinatur, ratione cuius inte-
grum, vt dicebam, manet ius quod ex hoc vin-
culo nascitur: & inde fit, vt non solum possit, sed
etiam debeat vxor hanc communicationem mari-
to præstare.

Obiectio.

Soluitur.

Num qua
excommu-
nicato nu-
psit possit
marito com-
municare.
Rationes
dubii pro v-
traque par-
te.

Glossa.

Syluest.

Prima sent.
Vgolm.

Glossa.

Sed quæret aliquis, an hoc procedat, etiam si ma-
trimonium cum homine iam excommunicato co-
tractum sit: non est enim dubium, quin tale mat-
rimonium sit validum, vt supra dixi ex capite. Signi-
ficasti, de eo qui dux. in matrimon. Ex quo fieri vi-
deretur, vt post tale matrimonium vxor vti possit, &
debeat communicatione mariti. Nam Gregorius
in dicto capite, Quoniam multos, simpliciter, & sine
vlla restrictione de vxore loquitur; illa autem vera
vxor est. In contrarium est, quia in capite, Inter alia,
de Sentent. excommunicat. insinuat Innocentius
Tertius, omnes personas, quæ in dicto cap. Quoniam
multos, excipiuntur, debere esse obnoxias illi debito
seu communicationi ante excommunicationem,
vt postea possint ratione illius communicare: quod
patet ex illis verbis, quæ habentur in propositione
quæstionis, Præsertim quæ prius ad communionem eo-
rum ex debito tenebantur, vbi Glossa aduertit, illud
præsertim, accipiendum esse pro tantum: non pro
maxime. Alias, (inquit) falsum redderet sensum. Vnde
Pontifex in responsione ad quæstionem, ait Cum
quædam persona in præmissis capitulo denotata illis, in quos
lata fuerat excommunicationis sententia, ante prolato-
nem ipsius obsequio tenerentur, familiariter adherere, &c.
ergo à contrario sensu, si ante excommunicationem
non erat debitum contractum, non fruuntur
omnes illæ personæ concessione illius canonis, in-
ter quas vna est vxor. Accedit, quod quæ excommu-
nicato nupsit, censuram Ecclesiasticam violauit: er-
go non debet vti illo iure male acquisito contra ob-
feruantiam, & rigorem ipsius censuræ, argument.
capit. In audientia, de Sentent. excommunicat. Et
potest etiam confirmari à simili, nam si alter coniugum
sit excommunicatus propter matrimonij illicite
contractum, non potest alter communicare cum
illo, vt docet Syluester, verb. Excommunicatio, quin-
to numero quarto, versiculo secundo, ergo à simili,
cumi matrimonium illud illicite contractum sit co-
tra censuram, imo & propter illud excommunica-
tio saltem minor incurra sit, non poterit vxor ratio-
ne illius matrimonij, postea communicare cum
marito excommunicato.

Quidam affirmant, hanc concessionem proce-
dere, etiam si matrimonium cum excommunicato
contractum sit. Ita tenet Vgol, tab. 2. de Censur. cap.
23. §. 6. n. 1. solum ex illo fundamento, quod verba
Gregorij generalia sunt. Potestque hoc confirmari,
quia alias etiam filius natus post excommunicationem
parentis, non esset sub potestate eius, nec tene-
retur illi communicare. Quod si hoc non procedit
in filio, quia vinculum eius est naturale, idem dic-
tum erit de vxore, nam postquam matrimonium
validum fuit, vinculum omnino naturale est. Et id-
eo Glossa in dicto capite, Inter alia, dixit, decretalem
illam, Quoniam multos, quoad has personas non esse
constitutiuam, sed declaratiuam iuris naturalis,
quod ius versatur inter maritum & vxorem etiam-

si, altero excommunicato, contraxerint: ergo de-
claratio illa etiam in eis locum habet. Iuxta quem
dilectum illa interpretatio, vel limitatio quæ ad-
hibetur in dict. cap. Inter alia, intelligenda erit de a-
liis personis humilibus, quæ iure, vel contracta hu-
mano alij subiiciuntur, vt famuli, &c. de quibus sta-
tim, non vero de vxore aut filiis: quod significauit
Caietan. in Summ. cap. Participatio cum excomm. &c.
nam explicans illud verbum Lex citati versiculi, si-
ne limitatione ait, vxorem debere communicare
marito: statim vero explicans verbum Humile, quo-
ad seruos, ancillas, &c. subiungit, & intellige de iis,
qui erant, antequam excommunicatus esset, in hu-
iusmodi seruitutis. Atque ex eodem fundamento fa-
cile soluitur alia coniectura, nam, licet tale mat-
rimonium cum excommunicato illicite contractum
fuerit: quia tamen validum fuit, naturale ius ex illo
ortum est, quod integrum manere Ecclesia decla-
rauit. Id vero, quod in altera coniectura sumitur,
incertum est, neque à Syluestro aliqua ratione, vel
auctoritate probatur. Vnde alij illud limitant, quæ-
do excommunicatio coniugis lata est in causa ma-
trimonij, quia lis est an sit legitime contractum, vt
Soto dist. 22. quæstion. prin. artic. quart. conclus. 5.
quint. Quod verum est, tum quia illa non potest tunc
dici simpliciter vxor, cum sit vxor dubia, tum et-
iam quia ex tali matrimonio nondum orum est
conjugale debitum, cum eius vltus, stante illo du-
bio, illicitus sit. Ex illo autem antecedente sic limi-
tato nihil ad præsens inferri potest, cum loquamur
de vxore certa, & indubitata: quia licet mat-
rimonium fuerit illicite contractum, non est tamen du-
bium quin fuerit validum. Sic ergo sententia hæc
defendi probabiliter potest.

Nihilominus contraria mihi verisimilior est, cui
multum fauet D. Thomas in 4. distict. 18. quæstion.
2. articulo quarto, vbi explicans dictum caput. Quo-
niam multos, cum dixisset, in eo excipi vxorem, ser-
uum, filium, rusticum, & seruientem, subdit, Sed hoc
intelligendum est de filiis non emancipatis: alias teneretur
vitare patrem: de aliis autem intelligitur quod licet excom-
municato communicare, si ante excommunicationem se
subderunt, non autem si post. Vbi expendo exceptio-
nem filij emancipati cum generali regula respectu
aliorum, quæ per exceptionem in contrarium fir-
matur: ergo tam de vxore, quam de aliis illa poste-
riora verba D. Thomas intellexit iuxta mentem In-
nocentij 3. quæ in dict. cap. Inter alia, generaliter lo-
cutus est: & limitatio quæ ab aliis ponitur, neque in
verbis eius, neque in aliqua cogente ratione funda-
ta est. Imo, cum ex iniquitate sua nemo debeat co-
modum reportare, non est rationi consentaneum,
vt propter præuam communicationem, quam illa
mulier habuit cum excommunicato, quando illi
nupsit, possit illi postea licite & impune communi-
care. Quapropter opinor post huiusmodi mat-
rimonium non posse vxorem incipere cohabitare ma-
rito, neque exigere, aut reddere debitum, donec il-
le ab excommunicatione absoluat. Neque est ve-
rum, illam constitutionem Gregorij, esse tantum
declarationem iuris naturalis quoad hanc partem,
& non includere etiam benignam Ecclesiæ conces-
sionem, vt supra diximus, & Innocentius Tertius,
plane significat. Nam ius naturale hic non obligat
nisi supposito iure vtriusque partis non impedito:
quod ergo inter coniuges non impediatur per cen-
suram, non ad solam declarationem, sed ad con-
cessionem Ecclesiæ spectat, vt supra dixi. Hæc au-
tem concessio supponit ius acquisitum legitime
inter partes ante censuram. Et hoc modo loquitur
Gregorius in dicto capite, tam de vxore, quam de
aliis vt Innocentius exposuit, & ipsa materia postu-
lat. Ac proinde fundamentum contrariæ sententiæ
vim non habet.

Excipio tamen ab hac regula illam vxorem, quæ
bona

bona fide contraheret cum excommunicato, quem excommunicatum esse ignorabat, nam tunc, cum nihil egerit contra censuram, non est cur suo iure priuaretur. Et quia formaliter, ac moraliter loquendo, illa dici potest contraxisse ante excommunicationem latam, quantum ad ipsam, id est, ita ut teneretur illum vitare, & consequenter diceretur contraxisse cum non excommunicato in sua estimatione seu conscientia. Et ob rationem non dissimilem opinor, si quæ mulier nunc contrahat matrimonium cum excommunicato non vitando, etiam si ille postea denunciatur, posse illi communicare iuxta dictum ca. *Quoniam multos*, quoniam illa nihil egit contra censuram, & quantum ad ipsam spectat, respectuque illius erat quasi non excommunicatus. Quoties ergo ante censuram impositam ac sufficienter denunciatum matrimonium contractum fuerat, mariti excommunicati communicatio non est vxori interdicta.

Ex quo euidenter & absque ulla dubitatione sequitur, non solum posse huiusmodi vxorem reddere debitum marito petenti, sed etiam licite posse illud exigere: quæ est communis sententia, quando excommunicatio subsecuta est matrimonio, vel saltem vxor bona fide contraxit: tum quia nulla est ratio, cur illa tunc priuaretur iure suo: tum etiam quia generaliter licitum est cuius creditori a suo debitore excommunicato debitum exigere c. *Intelleximus*, de iudiciis, ergo & vxori licebit exigere debitum a marito excommunicato. Et tunc consequenter non est dubium, quin marito excommunicato liceat illud reddere; imo & quod ad id teneatur, quia plus tenetur excommunicatus ad soluendum debitum non excommunicato petenti, quam non excommunicatus ad soluendum debitum excommunicato: imo illud est tam intrinsecum & naturale, ut regulariter non possit per Ecclesiam impediri: quia nullus innocens debet priuari iure suo propter peccatum alterius, cum tamen excommunicatus propter culpam suam merito possit.

Maiores difficultates est, an ipse maritus excommunicatus possit licite ab vxore petere debitum. Glossa enim in dicto capite *Quoniam multos*, negat hoc ei esse licitum, quamquam, si id faciat, concedat, teneatur vxorem ad reddendum. Fundamentum esse potest, quia excommunicato nulla datur actio ad petendum debitum, generaliter loquendo cap. *Decernimus*, de Sent. excom. in 6. ergo neque in hoc speciali casu illa habebit. Veletiam quia in dicto capite. *Quoniam multos*, nihil conceditur excommunicatis ipsis, sed solum alius, qui cum eis communicat. Et hanc opinionem sequitur Iacobus de Grassis lib. 4. decis. casuum conscient. cap. 13. nu. 6. Contrariam tamen sententiam veriorē esse opinor, Quam indicat Panorm. in c. *Inser alia*, de Sentent. excom. numer. 4. & a fortiori Hostiensis, ut statim referam, & tenet Turrecrem. in dict. capite. *Quoniam multos*. Intelligitur autem quando vinculum matrimonij antecessit excommunicatos. Probari autem potest ex concessis ab aduersario, nā vxor tenetur reddere debitum marito excommunicato petenti: ergo alter potest licite petere, nam vnusquisque licite petit ab alio, quod alius facere obligatus est. Sed hæc ratio non est conuincens, quia, si maritus qui castitatem vovit, petat debitum, vxor tenetur reddere, & tamen ipse non licite petit. Et ratio est, quia sunt iura, aut debita diuersarum rationum: ius enim ad petendum est iustitiæ: malitia vero petitionis est contra obedientiam, vel religionem: debitor autem contra tenetur quod ex iustitia debet, etiam si creditor, aliunde contra religionem peccet, vel obedientiam. Et confirmatur, quia non habet vxori ius cogendi maritum, ne gando illi ius suum, ut obediat Ecclesiæ, sicut nec vt seruet castitatem. Hæc ergo ratione defendi potest quod vxor teneatur reddere, & quod maritus

Er. Suarez tom. 5

non possit absolute licite petere, quamuis possit intra latitudinem solius iustitiæ stando.

Veruntamen hinc ulterius procedendo fit valde credibile, Ecclesiam non prohibere huiusmodi excommunicato, quo minus licite petat debitum. Primo quia absolute non priuauit illum actuali iure petendi, quamuis possit, ut dixi: ergo verisimile est non priuasse illum potestate licite petendi, quia illud ius sine hac potestate, moraliter loquendo, valde periculosum esset. Deinde illud esset valde onerosum vxori non excommunicata. Præterea alia communicationes, quæ in eo capite *Quoniam multos*, continentur, sicut licite sunt ex parte aliorum communicantium cum excommunicato, ita etiam ex parte ipsius excommunicati, quamuis ab eo incipiant, ut, v. g. licitum est seruo, vel familiari obedire domino excommunicato imperati: & ideo licitum etiam est domino excommunicato imperare & vti suis familiaribus, quia alias & periculosa, & moraliter inutilis esset illa concessio, ut inferius magis declarabimus: ergo pari ratione idem dicendum est in presenti, quia idē, vel maius est periculum, & quæ textus eodem modo de omnibus loquitur. Præterea facit, quod Gregorius simpliciter dicit, se subtrahere has personas a vinculo anathematis: ergo ita subtrahit ut communicatio non sit prohibita: ergo neque illis cum excommunicato, neque excommunicato cum illis.

Atque ita sufficienter responsum est ad illum textum, quatenus pro contraria parte adducebatur. Ad aliud vero fundamentum illius sententiæ dicendum est, aliud esse agere de petitione priuata, quæ obligat alium in conscientia ad reddendum debitum & ad cohabitandum, & c. aliud vero de actione forensi, per quam aliquis postulat in iudicio, ut vxor compellatur ad cohabitandum, & c. Nos in priora sensu locuti sumus, & contra illud non procedit ca. *Decernimus*, in quo est sermo de actione in iudicio: Nam excommunicatus non priuatur vsu priuato rerum suarum, neque illis actionibus, quæ ad earum custodiam, vel conseruationem spectant: sic ergo dicimus posse licite vti vxore sua, & petere debitum.

Altera vero questio, non nostra, sed propria Canonistarum est, inter quos sunt dissentientes sententiæ, sed omnes fauent superiori resolutioni, & ideo solum quantum ad hoc illas attingam. Hostiensis itaque in Summa tit. de Restit. spoliat. §. *Quando facienda* & c. affirmat, maritum petentem in iudicio cohabitationem vxoris suæ, non posse repelli exceptione excommunicationis: ergo supponit a fortiori, licitum esse excommunicato petere, & procurare cohabitationem, & vsu vxoris suæ: quia, si hoc esset contra excommunicationem, repelleretur in iudicio iuxta quam sententiam limitabitur cap. *Decernimus*, ut non procedat in causa matrimonij, propter fauorem eius, vel melius, ut non procedat in iis rebus, quarum vsu, & communicatione non priuatur excommunicatus ex vi excommunicationis, & tamen de facto iniuste illis spoliatur solo titulo eiusdem excommunicationis quod satis verisimile est. Oppositum tamen tenuit Abb. in dict. c. *Inter alia*, referens alios: qui addunt, iudicem debere ex officio suo vxorem marito restituere, propter periculum fornicationis. In quo etiam sentiunt non esse illicitum neque excommunicationi contrarium, quod maritus propter illud periculum vitandum, ab vxore debitum petat, quādo quidem propter hoc iudex ex officio illi vxorem restituit.

Aliud vero dubium ex prædictis nascitur, scilicet an quæ diximus de vxore non excommunicata, & marito excommunicato, locum habeant, si e contrario vxor excommunicata sit, & non maritus. Multi enim Canonistæ negantem partem secuti sunt, dicentes maritum non excommunicatum, non posse communicare cum vxore excommunicata: ita Hostiensis negant.

Y

10

Respondetur ad capitulum. Quoniam, pro contraria opinione allatum.

11 Satisfit summo dampno sumptus ex 6. Decernimus.

12 Num possit maritus excom in iudicio petere ut vxor situm cohabitetur. Hostiensis.

Abbas.

13 Possitne maritus non excommunicatus cum vxore excommunicata communicare. Sententia Hostiensis negant.

Hofiens.
Syluest.

stienfis in Summa titul. de Sentent. excom. num. 15. A
verfic. Lex, & alij, quos refert, & fequitur Syluester
Excommunicatio, 5. num. 4. Fundamentum est, quia
Gregorius in dict. c. Quoniam multos, solum de vxore
mentionem facit, quod non casu, aut sine causa fa-
ctum videtur: quandoquidem si vellet maritum
comprehendere, vel nominaret illum, vel commu-
ni nomine coniugis vteretur: non ergo licet nobis
illam concessione extendere, cum non desit ratio,
ob quam potuerit fieri vxori, & non marito: quia
cum vxor sit sub potestate mariti, quodammodo ei
imputatur, vel negligentia eius esse praesumitur,
quod contumax sit. Vnde, vt munus suum diligen-
tius exequatur, procurando, vt vxor resipiscat, ei
non conceditur, vt cum ea communicet: vxor vero
non ita debet corrigere maritum, sed illi subesse: &
ideo illi conceditur, vt cum illo communicet.

14
Sententia
affirmans
vera.
D Thom.
Turrecrem.
Gabriel.
Caiet.
Angelus.
Nauarr.
Coharr.

Nihilominus censeo, omnia quae diximus, de vx-
ore erga maritum excommunicatum, eodem modo
procedere in marito non excommunicato vxorem
excommunicatam habente; quae sententia sumitur
ex D. Thom. in 4. dist. 18. quaest. 2. artic. 4. clarius
id docuit Turrecremata in dict. capit. Quoniam mul-
tos. Gabriel in 4. dist. 18. quaest. 3. artic. 1. Caietan. in
Sum. capit. de particip. Angel. verb. Excommunicatio,
8. numer. 8. Nauarr. cap. 27. numer. 27. Couarr. cap.
Alma, p. 1. §. 1. num. 8. qui alios refert. Ratio sumenda
est ex communi lege matrimonij, quae quoad mu-
tuam communicationem aequae obligat vtrumque
coniugum: & ideo quoad praesens eadem est vtrius-
queratio. Vt enim dicitur in cap. Gaudeamus. de Di-
uortijs, maritus & vxor in negotio matrimonij non ad
imparia iudicantur: quod maxime verum habet in
his, quae spectant ad mutuam cohabitationem, &
debitum officium persoluum: ergo, sicut mari-
tus frui potest consortio, & obsequijs vxoris, ita &
vxor excommunicata societate, & officio mariti.
Accedit ratio, quam expendit Innocentius III. in
dicto ca. Inter alia, de Sentent. excomm. dicens, Cum
adhuc debitum daret, a priori non sunt obnoxietate solute:
nam haec ratio aequae procedit in vxore excommu-
nicata, quia non erat minus debitum eius, quam
mariti, neque excommunicatio in illa est maior,
aut efficacior, quam in marito: ergo non magis est
libera ipsa a priori obnoxietate, quam sit maritus,
quod satis significat Innocent. in plurali dicens, non
sunt. Quod si illa non est libera, nec maritus, cum
excommunicatus ipse non sit, priuatus erit iure pe-
tendi, & reddendi debitum, nec qualibet alia com-
municatione, quae ad hanc ordinetur. Mirum enim
esset, vt maritus excommunicatus non priuaretur
hoc iure seu executione, vel vsu eius, & quod non
excommunicatus priuaretur propter excommunica-
tionem vxoris. Si autem maritus potest petere de-
bitum ab vxore excommunicata, & ipsa sine du-
bio potest reddere, & e contrario poterit etiam ipsa
petere, & maritus tenebitur reddere, cum non sit
peioris conditionis foemina, quam vir, eo quod sit
fragilior. Imo ob hanc rationem debuisset ius, si
fieri posset, plus illi fauere: non esset autem fauor,
sed grauamen, si quando ipsa excommunicata est,
petere non posset. Nulla ergo legitima differentiae
ratio reddi potest. Et ideo non dubito, quin nomi-
ne vxoris in dict. capit. Quoniam multos, vterque
coniugum comprehendatur: nomine autem vxor-
is vsus est Pontifex, vel quia in omnibus personis
ibi numeratis humiles & subditas recenset, vel quia
frequentius contingit viros, quam foeminas excom-
municari.

15
Si vterque
coniugum ex-
communi-
catus sit, non
priuatur
mutua com-
municatio-
ne.

Atque ex his constat, quid dicendum sit, si vter-
que coniugum excommunicatus sit: nam conse-
quenter asserendum est, eos non priuari mutua
communicatione quoad petitionem, & redditio-
nem debiti, & alia obsequia aequae ac antea. Ratio est,
quia excommunicatio non plus operatur in singu-

lis, eo quod inest vtrique, quam si sit in altero tan-
tum extremorum seu coniugum, nam affectus ex-
communicationis non crescit in marito, eo quod vxor
excommunicata sit, vel e contrario: ergo si maritus
excommunicatus potest communicare cum vxore
non excommunicata, etiam poterit cum excommu-
nicata, quantum est ex vi suae communicationis.
Aliunde vero etiam excommunicatio vxoris non
impedit quo minus cum illa communicare possit,
vt ostensum est: ergo ille excommunicationes simul
sumptae non possunt inducere illud impedimentum
quia non vniuntur (vt sic dicam) vt habeat aliquem
specialem effectum, qui ex alterutra earum per se
non nascatur: neque in iure fundari potest, cum ta-
men omnes hi effectus ex iure positio pendean-
t. Quae ratio eodem modo fieri potest ex parte vxoris:
& ideo in dict. cap. Quoniam multos, simpliciter exci-
pitur vxor, nec limitatur, vt necesse sit ipsam ex-
communicatam non esse. Cauendum est autem,
quando vterque coniugum excommunicatus est, ne
per mutuam communicationem alter alterius con-
tumacia foueat: quod maxime timeri potest, quan-
do propter idem crimen excommunicati sunt: tunc
enim communicatio illa transiret in communicationem
in crimine, vnde esset nouum peccatum morale.
Quod etiam obseruandum est, quando alter
coniugum tantum excommunicatus est, nam si al-
ter foueat delictum alterius, vel sit in causa, vt in
excommunicatione obdurecat, iam erit commu-
nicatio in crimine, quae intrinsece mala est. Quod
Doctores omnes peculiariter obseruandum mo-
nent, quando vxor excommunicata est, quia mari-
tus ex officio tenetur auertere vxorem a contuma-
cia: & ideo magis imputabitur ei, si in hoc sit negli-
gens.

Hinc denique facile intelligitur, si excommuni-
catio feratur in participantes, an & quo modo per-
tinere possit ad coniuges quoad mutuam commu-
nicationem. Haec enim excommunicatio iam non
potest ordinario iure ferri per generalem sententi-
am, iuxta caput Si autem Summus Pontifex sua potestate v-
tens, vel alius ex eius commissione illam ferret, non
propterea priuaret coniuges communicatione sibi
iure concessa: quia illa sententia solum prohibet sub
grauiori censura illam participationem, quae per
excommunicationem communem prohibita est
sub censura minoris excommunicationis, non au-
tem prohibet communicationem alias non prohi-
bitam, neque alius est sensus illius censurae, quia iux-
ta terminos iuris fertur, nisi Summus Pontifex de
sua potestate absoluta aliud explicet. At vero talis
excommunicatio comprehendet coniuges, si vnus
alteri communicet in crimine: nam haec communi-
catio nec in iure concessa est, nec concedi potuit. At-
que eodem modo limitanda esset similis censura
contra participantes, si per sententiam specialem
ferretur in vnum coniugum respectu alterius, pra-
cipiendo, scilicet, vni ne communicet alteri excom-
municato sub eadem censura: quia iudex non po-
test prohibere communicationem quam ius ipsum,
& Summus Pontifex concedit cap. Cum inferior, de
Maiori. & obediens. ergo vt illud mandatum sit ius-
tum, restringendum est ad eam communionem,
quae non est concessa, sed prohibita vxori cum ma-
rito excommunicato, & e conuerso, qualis praeci-
pue est communicatio in crimine, vel etiam
communicatio in diuinis, quam nec
obligatio, nec status matrimonij
secum asserit.

Notandum
pro huius
de excommu-
nicatu.

16
Num quon-
dam cen-
sura
feratur in
participan-
tes, comp-
hendat con-
iugum.

SECTIO V.

An persone subiecta excusentur à culpa suis superioribus excommunicatis civiliter communicando, & conuersio.

Vltimum caput huius excusationis est necessitas subiectionis, seu obedientie, quod declaratur in illo vulgari vericulo per verbum *Humile*, & ratione illius excipiuntur à Gregorio in dicto cap. *Quoniam multos*, quatuor vel quinque genera personarum, scilicet filii, serui, ancille, seu mancipia, & rustici seruientes, & omnes alii, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur. De quibus sigillatim nonnulla declaranda sunt, deinde aliqua omnibus communia, vel annexa tractanda.

Quod ergo ad filios spectat, ratio exceptionis clara est, quia filius debet patri obedientiam, quod vinculum adeo naturale, & debitum est, ut per censuram auferri non debuerit, nec fuerit conueniens vltim, & executionem eius impediri. Item quia neque erat expediens filium à patre excommunicato separari, id enim, per se loquendo, & onerosum ipsi filio esset, & cederet in detrimentum eius, quod per censuram non intenditur: filius autem manens sub patris potestate, non poterat, moraliter loquendo, non communicare cum illo: ne igitur excommunicatio illi esset in scandalum, & occasionem lapsus, merito illa obligatione liberatus est. Quæ rationes maxime procedunt de filiis legitimis, & sub cura parentis existentibus, de quibus proinde nulla est dubitationis occasio. Et eodem modo est certum, filiorum nomine filias comprehendere, tam respectu patris, quam matris: quia textus absolute loquitur de filiis, qui aequaliter dicunt respectum ad vtrumque parentem, & filiorum nomine constat vtrumque sexum comprehendere, ut est vulgare apud Iuristas, & in vltulatinorum, & maxime vbi eadem, vel potior ratio est de feminis, ut est in present. quoad patriam protectionem, & communicationem. Nec refert quod in dicto capitulo serui & ancille distincte numerentur, non vero filij & filiae: quia non est necesse ut hoc aliquo peculiari mysterio factum sit.

De Filiis, dub. 1.

Hoc ergo certo constituto nonnulla oriuntur à dubia. Primum est, an filij emancipati hoc gaudeant priuilegio. Communis sententia negat cum D. Thoma in 4. distin. 18. quæst. 2. artic. 4. cuius verba supra citauimus. Richard. ibi art. 6. quæst. 1. Gabr. quæst. 3. notab. 3. Soto d. 22. q. 1. art. 4. concl. 3. Idem tenent Hostiens. in Sum. tit. de Sent. excomm. nu. 15. verb. *Humile*. Turrecre. dict. c. *Quoniam multos*, cum Glossa ibi: & Summis communiter. Nauarrus cap. 27. numer. 27. Syluest. *Excommunicatio*. 2. numero 4. vers. 3. Angelus, Armil. & alij. Plures autem ex his Doctoribus addunt limitationem, nisi filius emancipatus sit communis patris, ita ut cum illo habitet, & ab illo habeat necessaria. Quam limitationem D. Thomas omittit, & merito, non quia falsa sit, sed quia non necessaria, quia illud non conuenit filio emancipato quia filius est, sed quia tunc est de familia patris: quod commune est omnibus aliis communibus, seu qui sunt de familia. Filius ergo emancipatus iuxta hanc sententiam, si non habet alium titulum communicandi, ex eo tantum quod Filius est, communicare non potest. Fundamentum est, quia filius emancipatus iam est quasi extraneus, nullaque indiget communicatione cum parente: ergo non est cur illi concedatur commu-

Fr. Suarez tom. 5.

Anicatio cum illo, si excommunicatus ille sit. Et ideo nihil obstat, quod in dicto cap. *Quoniam multos*, absolute filij eximuntur, & non cum limitatione ad eos: qui sunt sub patria potestate: quia consideranda est ratio & intentio illius legis, quæ ex principio eius colligitur, scilicet tollendi periculum agendi contra excommunicationem ob aliquam necessitatem humanam. Quæ ratio in filiis iam emancipatis locum non habet, & ideo intelligimus Pontificem locutum esse de filiis acti subiectis, & communicatione indigentibus.

Nihilominus oppositam sententiam tenent aliqui moderni; & eam tenuit Palud. 4. estque apprensens, & probabilis. Primo quia Gregorius simpliciter excipit filios, & fauores ampliandi potius sunt, quam restringendi. Secundo quia filius, quantumuis emancipatus, retinet naturale debitum obsequendi patri, ut per se notum est: ergo propter excommunicationem parentis suo debito seu obnoxierate non liberatur: ergo ad idem obsequium tenetur: ergo ad communicationem, quæ ad illud requiritur, iuxta c. *Inter alia*, de Sent. excomm. Quapropter dicendum censo, filium emancipatum quatenus filius est, communicare posse parenti excommunicato, licet quatenus emancipatus est, vitare illum debeat in iis, quæ sunt propria filij, non prout filius est, sed prout est sub patria potestate. Et ita intelligo, vel limbo communem sententiam. Et sic declaro, nam filius emancipatus tenetur obedientiam, reuerentiam, & subsidium exhibere parenti excommunicato eodem modo, quo ante excommunicationem tenebatur: hoc enim mihi probat efficaciter ratio facta: & ideo non credo peccare illum, si coram parente excommunicato surgat, & caput aperiat, neque si amplexum, vel aliud simile signum amoris exhibeat, vel si ei aliquid præcipienti obediatur: hæc enim & similia sunt obsequia debita parentibus, quorum obligatio inseparabilis à filiis est. Neque Ecclesia voluit illius vltim impedire, quia nec decebat, nec expediebat. Neque ab his separabilis est illa necessitatis ratio, propter naturale vinculum, atque etiam inclinationem, quæ sempermanet. Non vero licebit filio emancipato nouam, aut maiorem communicationem cum parente habere, seu inchoare, ut si iam habitabat extra illius domum, non licebit cohabitare cum illo, aut alias actiones familiaris communicationis exercere: quod probat sufficienter fundamentum communis sententiae.

Et iuxta hæc potest expediri dubium aliud de filiis naturalibus, seu illegitimis, an hoc etiam priuilegio gaudeant, quia hi frequentius non solent esse sub potestate parentum, vel cum illis habitare: & ideo non videtur eis ita necessaria hæc communicatio. Nec iura solent his filiis illegitimis priuilegia concedere. Nihilominus dico posse hos filios suis parentibus communicare, tum quia appellatio filij generalis est, & in rigore illos comprehendit, tum etiam quia etiam in illis est naturale debitum exhibendi obsequium parentibus. Quapropter, si adhuc sint sub cura parentum, & ab eis alantur, etiam possunt cum parentibus cohabitare, si parentes velint; & cum illis communicare in omnibus rebus, quas & talis coniunctio, & huiusmodi vitæ communitas secum affert. Si autem sunt iam emancipati, ita de illis loquendum est, sicut de legitimis. At vero, si sint quasi in statu medio, ut frequenter esse solent maxime in ætate puerili, scilicet, quod sunt sub cura parentum, & eorum expensis aluntur, non tamen immediate cum illis vitam agunt, seu cohabitant, tunc, quatenus sic separati sunt, videntur debere vitare eam communicationem, quæ secundum illum statum necessaria eis non est, nec à parentibus exigitur. Quod quidem est satis verisimile magisque securum, cum illa communicatio nec

Y a cum

4
Sententia
affirmans.
Palud.

Resoluit.

5
Nec filij
naturales
illegitimi
hoc gaudent
priuilegio.
Datisio.

cum ratione filij vt sic coniuncta sit, neque cum tali statu, & viuendi modo. Hoc vero pari ratione dici posset de filiis legitimis, quando contingit eos separatos à patre viuere: licet hoc differat inter eos, & emancipatos, quod possunt transire ad cohabitationem cum parente excommunicato, si ipse velit: Non debent tamen ipsi filij sese immiscere, aut inuitare: quamquam in hoc non sunt nimis rigorose cogendi, aut serupuli eis iniiciendi, cum iura absolute illos excipiant.

An filij ad-
optiui sub
hac limita-
tione com-
prehendan-
tur.

Conclusio.

Tertium & maius dubium est de filiis non veris, sed adoptiuis, qui dici solent tantum legitimi, quasi lege comparati, an sub hac exceptione & concessione comprehendantur. Videtur enim non comprehendendi, quia hi non sunt veri filij, sed valde analogice: ius autem loquens absolute de filiis iuxta proprietatem verborum de propriis ac veris filiis intelligendum est. Præsertim, quia in iis non est illud naturale vinculum & obligatio, ratione cuius hæc exceptio filiorum fit. In contrarium vero est, quia filij adoptiui appellatione absoluta filiorum in iure venire solent, vt colligitur ex L. Adoptiuum, ff. de In ius vocando. Cum ergo fauores ampliandi sint, etiam ad illos videtur hæc concessio extendenda. Accedit quod, quantum spectat ad conuictum humanum, eundem habet filius adoptiuus cum patre, ac naturalis. Quare dicendum est, si huiusmodi filij sint sub cura parentum, & commensales illis, posse parentibus communicare, siue quia filij aliquo modo sunt, & sub hac appellatione comprehendendi possunt, præsertim quoad fauorabilia, vel certe quia sunt familiares illi, & inierunt cum illo societatem, & maior ratio in illis est ad communicandum, quam in seruis, & famulis. At vero, si iam sint omnino emancipati, & extra cohabitationem parentum, absolute negandum est posse illis communicare: quia in huiusmodi filio non manet post emancipationem naturale vinculum, & peculiaris ratio obsequendi parenti, quæ manet in filiis naturalibus: & ideo etiam iuxta iura ciuilia adoptiui filij iam emancipati inter liberos nullo modo connumerantur, dicitur in §. Adoptiui, de Exheredatione liber. In eo vero textu obseruandum est, etiam filios ab vno adoptatos quamdiu sunt in adoptiua familia, tanquam extraneos haberi respectu parentis naturalis. Quare dubitari posset, an filius adoptiuus vnus, & sub eius adoptione & cura actu existens, possit communicare suo parenti naturali excommunicato. Et dicendum censéo idem iudicium de hoc esse, ac de filio naturali emancipato: quia semper retinet naturale illud, & inseparabile vinculum, ratione cuius illa communicatio illicita est, quæ à tali vinculo separari non potest. Alia vero, quæ pendet ex actuali conuictu, societate humana, prohibita illi erit, sicut filio emancipato, & eadem ratione.

Quid de fi-
lio adoptiuo
respectu pa-
rentis na-
turalis.

7
Nominis fi-
liorum ve-
niunt ali-
qui affinita-
se conueniunt.

Atque eodem modo iudicandum censéo de aliis personis, quæ loco filiorum moraliter haberi solent, atque ita nominantur ratione specialis affinitatis, vt de nuru & genero, respectu soceri, & socri, & de priuigno, & priuigna, respectu nouerca, & vitrici, de quibus in §. Affinitatis. Instituit. de Nupt. Si enim sint commensales parentibus, poterunt cum illis communicare sicut filij vel propter participationem appellationis, cum qua & necessitatem communicationis participat, vel propter generalem rationem familiarium, & sociorum: credo tamen sub vtraque ratione comprehendendi, & appellationem filiorum in hoc privilegio ad illos extendi, quantum eorum status, & coniunctio postulat. Ita enim fauorem hunc æquum est extendi quantum ratio eius, & verba patiuntur. At vero, si huiusmodi personæ iam sint omnino extra conuictum suorum correlatiuorum, & quasi emancipatæ, nullus titulus communicationis licite in eis manet: quia, cum non sint veri filij naturales, non manet in eis illud pecu-

liare vinculum quod in filiis naturalibus emancipatis manere diximus: sola vero affinitas, quæ relinquitur non est sufficiens principium indicens naturalem obligationem adeo intrinsecam, vt ratione illius dicamus, licitam esse talem communicationem seclusa actuali subiectione, & cohabitatione.

Atque ita censéo exponendam esse hanc legem quantum ad nepotem, vel pronepotem respectu cui, vel progenitorum: nam & hos ciuilia iura filiorum nomine comprehendunt L. Filij, & l. liberorum, ff. de Verb. signif. & communi æstimatione in eodem fere gradu habentur, præsertim quando sunt sub cura auorum & ab eis aluntur, seu nutriuntur, quamdiu ergo ita coniuncta sunt, cum excommunicatis progenitoribus communicare possunt propter rationes hætenus tactas. At vero, si iam sint omnino separati, ita sentiendum de iis videtur, sicut de filiis emancipatis in suo gradu, & ordine: non enim manet in eis æquale vinculum, neque æqualis ratio parendi, aut referendi, respectu progenitorum, sicut respectu parentum: tamen manet aliqua, quæ suo gradu ad hoc etiam obliget: & ideo etiam illa communicatio, quæ ad hanc obligationem explendam fuerit moraliter necessaria, eis concessa est per prædictum decretum, adiuncta declaratione, & ratione Innocentij in dicto capitulo. Inter alia. Denique & de pupillo respectu tutoris, qui parentis munus quoddam sustinet eodem modo iudicandum censéo: nam, si sit sub cura eius, & commensalis illi, hac ratione poterit cum illo simpliciter communicare: si autem sit separatus, solum in iis, quæ ad munus tutoris pertinent, & sine quibus conuenienter peragi non potest, communicabit. Et hæc videntur sufficere ad declarationem illius vocis filij: nam aliud genus filiationis spiritualis quod à Theologis consideratur, inter baptizantem, & baptizatum, suscipientem, & susceptum, iuxta titulum, de cognitione spirituali: aut inter subditum spiritualiter, & prælatum suum: Hoc (inquam) filiationis genus ad præsens non spectat: quia nec mens Gregorij fuit de his loqui, vt per se constat: neque etiam ex illo nascitur necessitas aliqua huius ciuilis communicationis, de qua nunc agitur, præcise considerando rationem talis filiationis: quid vero dicendum sit ratione subiectionis, si illam habeat coniunctam, statim declarabimus.

Quid de ne-
potibus.

De pupillo
respectu tu-
toris.

Appellatio-
ne filij in
textu non
veniens filij
spiritualis.

De seruis.

Post filios numerantur serui, & ancillæ in prædicto decreto: & ab hoc grauamine non communicandi cum suis dominis excommunicatis eximuntur. Vocantur autem ibi serui proprie, qui sub dominio alterius sunt, vt in eodem textu mancipiorum, nomine apertius declaratur. Nec refert, generatim loquendo, quo iure, vel titulo in seruitutem redacti sint, dummodo vere serui sint: nam causa, vel titulus seruitutis ad rem præsentem accidentarius est: oportet tamen vt non solum sint sub dominio, sed etiam sub vsu, seu conuictu suorum dominorum: nam ex hoc proxime nascitur communicatio, & necessitas eius. Vnde si contingeret seruum non esse sub potestate domini, sed vel separatim vitam agere, vel alteri inservire, siue ex voluntate domini, siue ex alia iusta causa, ita de illo iudicandum esset, sicut diximus de emancipato filio: tunc enim ratione separationis communicare non posset cum domino, nisi forte in iis, quæ veluti in recognitionem domini debita sunt. Neque circa has personas aliud adnotatione, vel declaratione dignum occurrit.

Ultra hos vero adduntur in eodem capite reliqui seruientes cum limitatione, vt rustici sint, vel non adeo curiales vt eorum consilio scelera perpetrentur. Opinor tamen in hoc negotio magis considerandum est

9
Serui & an-
cillæ ad co-
municand-
um non com-
municandi
domini eis
manet.

10
Qui serui
erunt ad in-
dicem non
eximuntur
est.

esse actum, quam potestatem, id est, magis confide-
randum esse, an huiusmodi seruientes consilium,
vel auxilium dederint ad crimina perpetranda pro-
pter quæ excommunicatio lata est, quam quod in-
genio & facultate possint ad id præstandum, si
nunquam id præstiterint. Nam si priori modo fue-
runt auctores, vel cooperatores criminis, nullum
priuilegium eis uoluit concedere Pontifex, ut ex ci-
tatis verbis constat. Idque optima ratione, nam qui
criminis fuit particeps, eximi non meretur, sed po-
tius fieri particeps poenæ ac censuræ. Quocirca, si
huiusmodi seruientes, antequam patronus esset ex-
communicatus, auxilium, vel consilium dedit ad
crimen perpetrandum, propter quod postea ex-
communicatio lata est, consideranda est forma ta-
lis sententiæ seu censuræ: nam, si lata est, non solum
in principaliter agentes, sed etiam in adiutores, &
consulentes, seruientes simul cum domino eandem
excommunicationem incurrit, & ita duplici titulo
illum vitare debet, scilicet, & quia ipse, & quia ille
excommunicatus est. At vero si excommunicatio
solum fertur in principaliter operantes, tum quidem
directe non comprehendit seruientem, qui solum
auxilium, vel consilium dedit: tamen obligat illum
ne cum domino excommunicato communicet: quia
ob participationem criminis exemptus non est ab
huiusmodi onere. Meritoque timeri, vel præsumi
potest, eius communicationem non profuturam,
sed potius obfuturam, ipsi excommunicato in or-
dine ad respiciendum ad crimine. Denique si huius-
modi seruientes tale auxilium, vel consilium dedit
post excommunicationem à suo patrono contra-
ctam, tunc iam communicat criminoso in crimine,
ac proinde in eandem excommunicationem inci-
dit, maiore titulo ac ratione illum in posterum
vitare tenetur.

In hoc ergo sensu limitationem illam intelligen-
dam censeo: nam, quod famulus industria, & pote-
state valeat ad dandum consilium, & auxilium, si
nunquam male illa usus est, non potest esse ratio
sufficiens ut propterea hoc priuilegio, seu exem-
ptione priuilegiatur, quam poenam. Atque hoc sentit
Glossa ibi, dum illam limitationem non per poten-
tiam, sed per actum explicuit, dicens, *Sitales sunt qui
non seruunt ei in crimine*. Et idem sentit Nauarrus c.
27. num. 27. Sed nimirum limitat ad eos seruientes,
quorum consilio, fauore, & auxilio dominus in sua
contumacia perseuerat, sentiens solum adhiberi li-
mitationem hanc pro iis, qui post excommunica-
tionem cooperantur delicto. At vero Gregorius nō
de auxiliantibus ad perseuerandum, sed ad perpe-
trandum locutus est, & ideo expositio allata, & te-
xtui conformior videtur, & rationabilior propter
rationem adductam. Sic igitur sub hac exceptione
comprehenduntur omnes famuli, omnesque fami-
liares, qui quouis titulo, vel ratione alicui inferui-
unt, comprehenduntur etiam coloni, qui ruri inferui-
unt, hi enim propriissime videntur dicti rustici
seruientes, etiam si actu, & proprie non sint de fami-
lia. Existimo tamen his omnibus concedi commu-
nicationem, non tamē omnibus eorum modo, nec
singulis quamcunque indifferenter, sed vnicuique
proportionatam iuxta rationem, & necessitatem
sue obligationis, quod est consentaneum Innocen-
tio, in dicto capite, *Inter alia*, Dino Thomæ, & aliis
Doctoribus locis supra citatis.

*An ut subiecti hoc gaudeant priuilegio debeant
ante contractam excommunicationem sub-
iectionem iniisse.*

Nunc quædam explicare oportet, quæ his omni-
bus personis exemptis communia esse viden-
tur. Et Suarez. tom. 5.

Primum est an oporteat subiectionem illam, in
qua fundatur hæc exemptio, initam esse ante ex-
communicationem alterius. Quidam simpliciter
negant, quia Gregorius absolute loquitur, & hanc
conditionem non requirit. Quod si obiciatur cap. *In-
ter alia*, respondent, ibi Pontificem id affirmasse de
iis, qui ante censuram tale debitum contraxerant,
non vero de aliis negasse, & argumentum à contra-
rio sensu non semper esse efficax. Vel melius fortas-
se dicere possent, Pontificem ibi non agere de iis,
qui possunt licite non vitare patronum excommu-
nicatum, sed de iis qui tenentur non vitare, & hu-
iusmodi esse illos qui ante excommunicationem
hanc obligationem habebant, qua liberati non fue-
runt per censuram alterius: quæ ratio non habet lo-
cum in iis, qui antea obligati non erant, & ideo for-
tasse non tenebuntur communicare cum excom-
municato: poterunt tamen si velint, quia simplici-
ter excipiuntur in dicto c. *Quoniam multos*. Alij vero
in solis seruientibus putant procedere declaratio-
nem illam Innocentij, quod oporteat ante excom-
municationem seruienti alterius se obligasse, ut
possint illo priuilegio frui. Et ita sentit Turrecrem.
in exposit. cap. *Quoniam multos*, & significat Syluest.
Excommunicatio, 5. nu. 4. versic. *Tertio*, quamuis pau-
lo inferius quo ad alias personas videatur intelligen-
re cap. *Inter alia*, iuxta secundam expositionem su-
perius datam. Caietanus etiam in Summa de solis
famulis illam conditionem adhibet, quod ante ex-
communicationem fuerint addicti seruivituti. Idem
sentit Nauarrus c. 27. n. 27.

At vero D. Thomas, ut supra retuli, genera-
liter de omnibus his personis, quæ sub hac particu-
la, *humile*, comprehenduntur, illam conditionem
necessariam esse docet. Sequitur Angelus *Excommu-
nicatio*, 8. n. 11. Armil. n. 46. Et mihi probatur, hæc so-
la declaratione adhibita, ut scilicet, necesse sit vin-
culum seu obligationem ante excommunicatio-
nem esse contractam, vel si postea orta sit, sine vio-
latione censuræ esse factam. Hæc regula colligitur
ex illo cap. *Inter alia*, nam ponit hanc conditionem
ut necessariam ad illum effectum: & ideo ex nega-
tione illius sumitur argumentum non tantum à
contrario sensu sed à negatione causæ adequatæ,
vel conditionis necessariæ, ad negationem effectus:
quod semper efficax est. Et quamuis verum sit, Pon-
tificem in eo textu loqui de personis, quæ tenentur
ad illam communicationem, ipse tamen declarat,
illas personas, quæ ibi excipiuntur, non solum posse
se, sed etiam teneri sic communicare, scilicet, per se
loquendo, & durante eodem vinculo, ut statim ex-
plicabo. Igitur ex intentione Innocentij, conuertit-
ur in his personis posse & teneri: ergo conditio ad
vnum necessaria, ad alterum etiam necessaria est. Et
sine causa eius decisio ad postremum tantum per-
sonarum genus limitatur, cum ipse generatim de
omnibus personis à Gregorio exceptis expresse lo-
quatur. Ratio autem est: quia hoc priuilegium non
conceditur in iniuriam, & contemptum censuræ.
Atque ex dictis supra de vxore potest hæc sententia
amplius persuaderi; quæ melius intelligitur cum
declaratione adhibita, si ad singulas personas de-
scendamus.

In filiis ergo naturalibus nil refert quod à patrē
iam excommunicato geniti sint: & maxime si ex le-
gitimo matrimonio nati sint: quia absque vlla vio-
latione censuræ progeniti sunt, cum possit licite &
sine violatione censuræ maritus excommunicatus
suum cognoscere vxorem: & quia ante excommu-
nicationem erant iam quasi virtute in ipso matri-
monio. Veruntamen etiam de filiis illegitime pro-
creatis id verum censeo: nam, licet excommunica-
tus censuram violet, dum per fornicationem, vel
adulterium male filium generat, id enim facere
non potest sine aliqua communicatione per ex-
com-

*Sententia
negam.*

*Sententia
parum as-
firmans.*

*Turrecre-
Syluest.*

Caiet.

Nauarr.

*13
Sent in tpo
tum affirm.
vera cum li-
mitatione.
D. Thoms:
Angel.*

*14
Fili nati
rati etiam
à patrē ex-
com- geniti
hac exem-
ptione gau-
dent.*

Filius adoptatus tempore quo pater est excom. ipse non potest cum illo communicare.

Obiectio.

Solutio.

Qui non baptizatus seruus efficiatur excom. postea baptizatus debet domino communicare.

communicationem prohibita: filius tamen genitus nihil contra censuram egit: & cura alias postquam genitus est, non possit à se separare naturale vinculum cum patre, fit vt ratione illius merito excipiat ab illo onere non communicandi cum patre: præcipue quia etiam dici potest ante excommunicationem fuisse coniunctus cum patre in radice, quia est pars patris, & de substantia illius genitus. Et alie rationes sumi poterunt ex iis quæ de seruo domi nato statim dicemus. De filio autem adoptato tempore excommunicationis existimo, per se loquendo, non debere, neque posse licite cohabitare cum patre, nec cum illo communicare: quia ille contractus à principio fuit cum iniuria excommunicationis ex parte vtriusque (suppono enim requiri consensum ex parte eius qui adoptatur, vt latius dixi. tom. 3. p. q. 23. art. 1.) Vnde fit, necessariam esse aliquam communicationem, quæ prohibita est cum excommunicato: atque ita ex vtroque extremo fit iniuria excommunicationi: quare talis adoptio non potest parere obligationem communicandi, nec esse fundamentum alicuius privilegij repugnantis ipsi excommunicationi, quod etiam confirmant supra dicta de vxore. Dixi autem, *per se*, quia si interueniat ignorantia probabilis, quæ excuset eum, qui adoptatur, probabile est eum vti posse iure bona fide acquisito, sicut de vxore diximus propter easdem rationes ibi factas. Quanquã, si velit suspendere (vt ita dicam) vsum illius filiationis, possit, vt opinor, id facere, quia in eo non procedit decisio textus in capit. *Inter alia*, de Sent. excom. nec ratio eius in eo locum habet, cum huiusmodi adoptatus non fuerit ante excommunicationem parentis ei obligatus. Dices: Satis est, quod postea obligationem contraxerit: nam obligatio quandoque fuerit, implenda est. Respondetur, contractum cum excommunicato, vel ab excommunicato factum, licet non sit omnino inualidus, non tamen ita esse firmum, & efficacem, vt inducat obligationem & vsum eius excommunicationi repugnãtem: & ideo illa obligatio, vel talis est vt rescindi possit, vel certe vt licet non rescindatur, sit quasi suspensa respiciens tempus, in quo talis pater excommunicatione careat, vt in similibus magis in sequentibus explicabitur.

85

In seruis est peculiaris ratio, quia, regulariter loquendo, prout, res est in vfu Christianorum, inuiti rediguntur in seruitutem, vel positue, si sint adulti, vel saltem negatiue quantum ad propriam voluntatem. Rursus oportet considerare hanc seruitutem regulariter etiam inchoari circa personas infideles: quia qui est liber, quando Christianus efficitur, nisi à fide deficiat, nunquam potest in seruitutem Christianorum redigi. Primum ergo pro constanti habeo, si seruitus acquiratur in personam non baptizatam, etiam si in statu excommunicationis acquisita sit, nil impedire quominus talis seruus, si postea baptizetur, possit & debeat suo domino communicare; quanquam eius excommunicationis directio. Ratio est, quia excommunicatio non prohibet cum tali persona communicare, & ideo absque violatione, vel iniuria excommunicationis potest acquiri dominium in talem seruum, vel si in iusto bello capiatur, quod non est prohibitum excommunicato, vel si ab ipsomet sua sponte se vendet, aut ab alio infideli domino ematur, quia cum his contrahere non est prohibitum excommunicato: imo, licet ab alio fidei domino comparetur per contractum, vel donationem, aut alio simili modo: nam, licet huiusmodi communicatio prohibita sit cum excommunicato inter ipsos fideles: respectu tamen ipsius infidelis hoc nihil impedit quominus integrum ius in ipsum acquiratur. Quod etiam secundum hunc respectum dici potest acquisitum ante excommunicationem, id est, antequam

A ratione excommunicationis, vel ipse teneretur vitare communicationem talis serui, vel seruus illius. Atque idem dicendum est, si quis incipiat esse seruus per natiuitatem ex ancilla domini iam excommunicati, nam ille nihilominus poterit postea communicare: quia incipit esse seruus, priusquam Christianus sit. Item, quia sine interuentu alicuius communicationis prohibita seruus nascitur. Atque ita quocunque modo dominium serui acquiratur erga personam infidelem, nihil refert quantum ad præsens attinet, quod ante vel post excommunicationem acquiratur.

At vero, quando hoc dominium acquiratur in personam fidelem seu baptizatam, regulariter non acquiratur, nisi per venditionem, vel donationem alterius domini, quia Christiani, alias liberi, nec capti in bello ab aliis Christianis solent fieri serui, nec vendi, aut emi solent ab aliis Christianis: quando autem seruus venditur, vel donatur à domino, non expectatur consensus serui: & ideo ex parte ipsius nulla est necessaria communicatio: imo nec ex parte eius, cui de nouo acquiratur: ac propterea videtur etiam tunc posse talem seruum cum domino communicare: quia respectu illius ita se habet dominus, ac si ante communicationem dominium in illud haberet, quandoquidem illud acquisiuit absque vlla communicatione cum illo. Quod autem respectu alterius domini intercesserit aliqua communicatio illicita, valde extrinsecum est, & remotum, vt inde porerit hoc ius impediri, idemque dicendum censeo, si contingat homines baptizatos propter apostasiam, & bellum iniustum contra Ecclesiam motum, in veram captiuitatem, ac seruitutem redigi per bellum, vt superioribus annis in regno Granateni visum est: quia enim debellare huiusmodi apostatas non est prohibitum excommunicato, ideo integrum, & vt ita dicam expeditum ius in huiusmodi seruum acquiratur: ideoque etiam ille seruus postea cum illo communicare tenebitur. Denique si contingeret (quod non fit) Christianum liberum se alteri Christiano excommunicato vendere in seruum, tunc de illo idem dicendum censeo, quod de adoptato in filium ab excommunicato: est enim eadem ratio ac D proportio.

De reliquis seruientibus, seu famulis liberis res est facilior, quia non contrahunt debitum, nisi per contractum aliquem includentem mutuam communicationem, & ideo de illis frequentius asseritur, & simplicius intelligitur illa conditio ab Innocentio posita, quod debet obligatio antecedere excommunicationem; & rationes etiam superius factæ de vxore, & de aliis, in his personis potissimum locum habent. Veruntamen etiam ad hos applicanda est limitatio supra adhibita, nimirum quod absque violatione censura postea orta non sit: potest autem esse excusatio duplex sæpe repetita. Prima est ignorantia probabilis de alterius excommunicatione: si enim hæc intercedat, talis famulus, quia nihil contra excommunicationem egit, non obligatur ad rescindendum contractum: præsertim si absque suo incommodo id facere non potest, quamquam possit illud rescindere, si velit, vel suspendere iuxta infra dicenda. Si autem nolit, & potest, & debet suo domino communicare: quia debet obligationem suam implere: neque enim potest ab alio accipere stipendium, & ei non ministrare. Secunda excusatio est necessitas, quæ communiter assignatur ex parte ipsius excommunicati: nam si morali modo indigeat famulis, colonis, & aliis huiusmodi, hoc titulo potest aliquis sine culpa (iuxta superius dicta) eius serui uti obligari, & consequenter poterit etiam postea, & debeat cum illo communicare. Existimo tamen idem operari, si necessitas sit ex parte ipsius famuli, seu seruientis: nam si ad suam

16
Seruus baptizatus a quoquis à domino excom. esse potest cum illo communicare.

17
Causa seruientis debet ante excommunicationem domini esse subiecta, et illi possit communicare.

Nisi à censura collata sit excom. sententia.

ad suam sustentationem indigeat tali ministerio, & non inueniat alium, cui commode possit inferuire licite poterit idem facere: quia non est minus fauorabilis necessitas non excommunicati, quam excommunicati, vt ex superioribus patet. Atque hoc titulo excusari possunt quidem seruientes alicui, qui sine stipendio, & obligatione aliquo modo seruiunt, maxime in curiis: in his enim non habet locum ratio Innocentij M. I. dicto cap. *Inter alia*. Ideoque absolute non tenentur communicare, quia neque ante excommunicationem tenebantur, sed voluntarie id faciebant: vt ergo licite possint postea inferuire & communicare, alio titulo necessitatis muniendi sunt: ille autem sufficiens est, quia regulariter non possunt seruitutem inchoatam sine magno suo detrimento omittere, vel intermittere.

De parentibus, dominis, &c.

ALTERA dubitatio his omnibus communis & in titulo sectionis insinuata est, an superiores illis, seu vnicuique illorum respectiue, possint, aut debeant cum eis communicare, nam in illis non habet locum ratio, propter quam in inferioribus, seu subiectis hoc priuilegium conceditur, scilicet obligatio ad parendum superiori: hæc enim annotatur in dicto cap. *Inter alia*. Duplitter itaque intelligi potest hæc dubitatio: primo an superior excommunicatus possit communicare inferiori non excommunicato: secundo, an superior non excommunicatus possit cum inferiori excommunicato communicare. Hæc posterior pars vix habet dubitandi rationem: licet enim Glossa in dicto cap. *Quoniam multos*, quam communiter receptam esse dicit Nauarrus capite vigesimo septimo, numero vigesimo septimo, negauerit hos superiores posse communicare cum inferioribus excommunicatis, mihi tamen oppositum videtur certum, quod tenuit Nauarrus ibi cum Adriano questione tercia de Clauibus. Ratio est, quia ius superioris non minus est, quam ius, vel obligatio inferioris: si ergo inferiori conceditur, vt possit communicare cum superiori excommunicato, cur in eadem proportionem, ac cæteris paribus negandum est superiori? Dices, Quia de inferiori id cautum est in iure, non autem de superiori. Item quia inferior tenetur superiori, & non è conuerso. Sed contra primum est, quia in iure non fit exclusio harum personarum. Et quamuis non exprimantur formaliter & expresse, satis tamen exprimuntur in suis correlatiuis, sicut de vxore diximus: & regula Iuristarum est disposita in vno correlatiuo, in alio etiam intelligi, vbi nimirum non cernitur specialis & sufficiens ratio, ob quam in vno correlatiuorum id potius sit dispositum, quam in alio: quæ hic non exiit, vt patebit facile excludendo alteram responsionis partem.

Aliud est enim tractare an hæ personæ superiores possint licite communicare inferioribus, aliud vero an teneantur. Ad primum non est necessaria obligatio, sed ius, & necessitas, vel utilitas: quæ omnia inueniuntur in his personis superioribus. Neque enim priuari debent suo iure propter excommunicationem alterius. Propter quod vt sæpe dictum est, potest quilibet suum debitum ab excommunicato postulare iuxta cap. *Intelleximus*, de Iudiciis. Eadem ergo ratione possunt hi superiores obsequia sibi debita ab inferioribus exigere, etiam si hi excommunicati sint. Diximus etiam vnumquemque propter suam necessitatem, vel utilitatem posse communicare cum excommunicato, qui titulus etiam in his personis locum habet, vt per se constat, quia quoad hoc verum est quod Nauarrus dixit, has personas excipi per verbum *utile*. Ad debitum autem communicandi necessaria est obligatio, quæ etiam his personis non deest: nam vt dixit Diuus Thomas in quar-

Ato distinct. decima octaua, questione secunda, articulo quarto, etiam hæ personæ superiores obligantur quoad aliqua suis subditis, vt ad prouidendum illis de necessariis, ad corrigendum illos, & similia, & quoad hæc non solum possunt, sed etiam debent communicare, quantum necessarium fuerit ad hæc obligationem implendam, vt dixit D. Thom. ibi. & quoad hoc comprehendi possunt hæ personæ sub verbo, *Humile*, secundum correlationem, vt diximus. Sic etiam in illis habet locum ratio, & decisio textus in dicto c. *Inter alia*.

Maiores difficultates est in alio sensu, an hi superiores, quando excommunicati sunt, possint vel debeant suis inferioribus communicare; quod etiam quæri potest de ipsis inferioribus excommunicatis: quia nec hoc videtur expresse in iure definitum, & plura conceduntur non excommunicatis respectu excommunicatorum, quæ non conceduntur excommunicatis respectu fidelium, vt constat ex Extrauag. *Ad eundem*. Dicendum vero est etiam hoc modo his personis licitam esse communicationem cum suis correlatiuis. Primo ob illam generalem rationem, quod fere inutilis esset facultas concessa vni correlatiuorum non excommunicato, ad communicandum cum excommunicato, nisi è conuerso huic concederetur ad communicandum alteri, vt supra in marito & vxore declarauimus: est enim hinc eadem ratio. Denique, quasi inferior, verbi gratia, excommunicatus sit, propter excommunicationem non liberatur debito obsequendi: non enim debet ex sua communicatione commodum reportare, vt dicitur in dicto cap. *Intelleximus*: ergo non solum potest, sed etiam tenetur communicare, saltem, quantum ad hoc debitum soluendum necessarium est. Aliunde vero etiam indiget hac communicatione ad suam sustentationem, neque obligari debet vt à suo superiori se separet: nam vel id facere licite non potest vt seruus, vel filius, vel certe non sine magno incommodo & dispendio moraliter loquendo, ad quod obligandus non est. Durante autem illa societate, & cohabitatione non potest moraliter à communicatione abstinere. Hic autem discursus eodem modo fieri potest ex parte superioris, quia ille etiam suo modo tenetur subuenire subdito suo, cuius obsequio, & societate indiget, nec cogendus est illum à se separare. Igitur per quandam correlationem seu consecutionem, has omnes personas intelligo esse exceptas in predicto cap. *Quoniam multos*, & comprehensas in dicto versiculo, siue sub verbo, *Humile*, siue sub verbo, *utile*, aut etiam sub verbo, *Lex*, hæc enim omnia ad illas personas pertinent, vt ex dictis satis patet. Et in hac tota doctrina conueniunt fere auctores supra citati. D. Thom. Adrianus, Gabriel, Soto, Nauarrus, & reliqui Summistæ, & moderni communiter.

Potest tamen in eis animaduerti quædam diuersitas, nam quidam illorum concedunt his personis communicationem mutuam, cum quadam tamen limitatione (vt ita dicam) respectiua, scilicet, vt vnusquisque ea communicatione vti possit, quæ suo muneri, aut humanæ commoditati necessaria est, & non maiori. Alij vero supposita prædicta connectione talium personarum, simpliciter eis communicationem concedunt. Quorum sententia mihi probatur dummodo de hac communi, & vsuali communicatione humana intelligatur, quia tollit scrupulos & anxietates, quæ fuit intentio Gregorij in dicto c. *Quoniam multos*. Et vt hac ratione aliquid operetur illud. Nam, si huiusmodi personæ solum vt possent iure necessitatis, vel utilitatis, aut obligationis suæ, & deberent esse sollicitæ, ne illam mensuram excederent, totum hoc quasi ex natura rei, & ex rigorosa ac rationabili prioris iuris interpretatione haberent: plus ergo ei voluit Gregorius concedere, nam, quod videret in his omnibus esse

morale periculum, si cum ea limitatione concederetur communicatio, ideo simpliciter exceptit illas personas à tali vinculo & obligatione. Accedit q̄ in c. Cum voluntate, de Sent. excom. merito conceditur, vt possit is, qui cū excommunicato pro salute animæ illius agit, aliqua alia incidenter interponere: quia intellexit Pōtēx nō posse moraliter fieri, vt præcise illa spiritalia tractetur humano modo, & non aliqua alia misceantur. Sic ergo intelligendū est in præsentī prudentissime fuisse ab Ecclesia prouisum, quia moraliter etiam inseparabilis est communicatio necessaria à nō necessaria, & regulariter huiusmodi personæ nec prudentiam, nec valorem habent ad eam discretionem faciendam.

12
Sola vñali
communicatio
licita est
his personis.

Addidi vero, dummodo hæc de vñali, & ordinaria communicatione intelligantur: quia in hac solū locum habet ratio facta: vnde ad illam plane diriguntur verba Gregorij. Quapropter in primis cauere debent hæ personæ, ne directe, vel indirecte in crimine communicent, neue sua communicatione occasionem præbeant excommunicatis perseuerandi in contumacia: nam hoc & intrinsece malum est, & in prædictis iuribus expresse animaduersum. Vnde Doctores admonent, has personas, vt si superiores sint, inferiores corrigant: quod sui muneris est, & procurent vt à contumacia decedant: nam si in hoc fiat negligentes, fieri potest vt indirecte saltem consentire, vel cooperari videantur: & ideo participes censuræ fiant, argumento cap. Quante, de Sent. excommunic. Si vero sint inferiores, caueant ne vñlo modo superiori excommunicato obsequantur in his, quæ ad perseuerandum in crimine spectant, & ne vel consilio, vel assentatione eius duritiam, vel pertinaciam in crimine augeat, alioqui in idem periculum incident. Deinde cauere debent omnes ne in diuinis communicent: nam hæc communicatio prorsus aliena & extranea est à prædictis coniunctionibus. Quapropter, licet pater habeat filium sacerdotē, qui excommunicatus & denunciatus sit, non poterit ab eo sacramentum petere, nec Missam eius audire, quia hæc ministeria ad coniunctionem naturalem patris cum filio non spectant: & idem est in similibus considerandum, præsertim quando communicatio est per actionem vnius in alium, vel receptionem vnius ab alio: nam si sit per solam cōsistentiam cum excommunicato ad idem sacrum vel diuinum officium, aut per ministerium aliquod & quasi famulatum, tunc licet talis communicatio, per se loquendo cauenda sit, tamen si aliquando sit, vt esse potest connexa cum priori vinculo, seu obligatione, excusabilis esse poterit, vt verbi gratia, si clerico excommunicato inserviens cogatur illi sacrum faciente ministrare, vel quasi honoris causa ei assistere, quia ad hoc ex officio suo tenebatur, & fortasse sine incommodo suo non potest illum vitare: tunc cōmunicatio illa non erit per se mala, dummodo non includat positiuam cooperationem ad actionem prauam, vt in superioribus dictum est. Idem frequētius accidere potest, si femina excommunicata Missam audiat, vel filias, vel famulas, secum ferat, secumque interesse compellat: tunc enim non peccabunt ei obsequendo, & sic in similibus. Tandem cauere debent hæ personæ ne communicationes alias etiam humanas valde extraordinarias, & suis muneribus nec necessarias, nec ordinarias, aut moraliter coniunctas immisceant, vt verbi gratia, si nouos contractus inter se inire velint, vel aliquid simile: nam hoc illis non est vlla ratione concessum: quia inde his etiam cessant omnes rationes supra factæ, nec iura his loqui videtur, & ideo generalis lex excommunicationis

Quoad hæc integra
manet.

Possintne inferiores eiusdem famule, si quis eorum excommunicatur, inter se communicare.

TERTIA dubitatio esse potest, quid dicendum sit de iis personis præsertim inferioribus inter se collatis, contingit enim esse plures sub eodem superiore vt plures fratres, seruos aut famulos, & vnum excommunicari: an igitur inter se communicare poterunt, videtur enim posse: quia vix possunt moraliter cōmunicare vni tertio, quin communicent inter se. Alioqui propter hanc rationē simpliciter affirmant: & præterea quia, si seruus cum domino cohabitare compellitur, vt licite potest, etiam si ipsemet dominus excommunicatus sit, multo magis non cogetur recedere à domino, solum quia alter confertur excommunicatus sit: poterit ergo illi cohabitare: ergo & communicare cum illo. Quæ ratio à fortiori de fratribus procedit, & maxime quia filius quali vna persona cum patre esse censetur. Dico autem his personis per se & directe nullum priuilegium esse concessum. Quod notauit Felinus dicto capite, *Inter alia*, & patet, quia in dicto capite, *Quoniam multos*, simpliciter nominantur hæ personæ: relatiuum autem per se non accipitur nisi in ordine ad correlatiuum, & ita Innocētiū III. in dicto capite, *Quoniam multos*, solum in ordine ad illud declarat hanc communicationem & obligationem. Quapropter non poterunt hæ personæ inter se omnino libere communicare, quasi priuilegio, aut exemptione videntes. Poterunt tamen eam communicationem habere, quæ moraliter vitari non potest, supposita cohabitatione, & communicatione cum eodem superiori. Hoc enim probat ratio facta, & quia concessio principali id quoque concessum intelligitur, quod accessorium, vel consequens est.

Tandem dubitari potest, an, quæ diximus generaliter procedant in omni excommunicatione quacunque causa, vel modo lata. Quidam quoad causam hoc limitant, vt non procedat in excommunicatione ob hæresim arg. cap. vlt. de Hæret. de quo textu paulo post dicemus. Quoad modum vero limitant alij, quando excommunicatio lata est etiam in participantes. Sed neutra limitatio necessaria est, & ita doctrina data simpliciter procedit. In heretico enim considerari potest aut periculum errandi, quod ex eius cōmunicatione provenire potest. Et hoc non pertinet ad excommunicationem, nequā aliquam specialem legem Ecclesiæ, sed ex natura rei oritur illa obligatio, quando moraliter timeatur tale periculum: non enim semper, neque in omnibus personis equale est, & ita limitatio illa sub hac consideratione non pertinet ad præsens. Si vero consideretur in hæretico sola censura propter tale crimē imposita, tunc per se non magis priuat communicationem, quam lata propter aliud delictū: nullo enim iure cautum est, quod illa excommunicatio habeat plures effectus: sed habet quidem hæreticus alias penas ipso iure impositas, propter quas fortasse priuatur iure, vel dominio, & consequenter communicatione, quæ in illo fundabatur, tamen neque illa poena est effectus excommunicationis, sed per se imponitur, neque illa est exceptio à propolita regula, quia illa communicatio nō cessat tunc propter specialem prohibitionem, sed propter subtractionem materiæ, vt sic dicam. Sicut, si seruus seruitute eximatur, iam nō poterit communicare, cui antea poterat, quamuis excommunicatio, & lex illius eadem maneat: in alia vero exceptione de excommunicatione lata in participantes, idem dicendum hic est, quod supra de vxore diximus: nam in his personis iure exceptis solum intelligitur specialiter punire communicationem eis non concessā, non tamen prohibere aliam iure concessā. Atque ita etiam

Asserit Felinus.

24
Licet hanc communicationem inferiorum cum superioribus in excommunicatione et qualiter causa aut modo lata.

Ita etiam in tali excommunicatione tota doctrina A
superius data procedit.

SECTIO VI.

*Utrum Temporalis iurisdictioni hominis excommu-
nicati subiecti, possint cum illo licite
communicare.*

MACTENVS diximus de iis personis,
quæ formaliter in iure excipiuntur,
superest, vt de quibusdam aliis dica-
mus, quæ ob parem rationem viden-
tur ad prædictas posse reduci, & sub
verbo, *Humile*, comprehendere. Primo ergo dubitari
potest de subditis temporaliter an possint cum suis
dominis communicare, & domini cum illis. Ex di-
ctis enim videtur sequi, posse id licite facere: quia
nulla est minor ratio de his subditis, quam de famu-
lis vel colonis, nam eadem obligatio iustitiæ ten-
entur tributa, vel alia obsequia suis dominis solu-
ere. In contrarium vero est, quia in cap. *Nos sancto-
rum*, 15. quest. 6. ait Gregorius hos subditos esse ab-
solutos à fidelitate, & debito, etiam iuramento fir-
mato, obsequendi dominis excommunicatis, pro-
pter eorum excommunicationem. Et in cap. *Iuratos*,
ead. caus. & q. dicitur, iuratos milites prohibendos
esse ne duci seruiant, quandiu excommunicatus est.
Propter hæc aliqui simpliciter affirmant hos subdi-
tos non teneri, & consequenter non posse licite hu-
iusmodi dominis excommunicatis communicare.
Et ratio à priori est, quia iura à quibus potissimum
omnes hi effectus pendunt, diuersimode de iis subdi-
tis, quam de seruis domesticis, seu familiaribus
disponunt. Ratio autem, seu congruentia horum
iurum reddi potest, vel quia communicatio cum
seruis est magis necessaria ad vitam humanam, vel
certe quia crimina propter quæ hi domini tempo-
rales, qui solent esse magnates & principes excom-
municantur, non sunt nisi valde atrocia, & graua, &
ideo maiori rigore puniuntur.

Quam sententiam simpliciter existimo veram,
quantum ad eam communicationem ciuilem, & po-
liticam, de qua nunc agimus, & quantum ad conces-
sionem libere illa vtendi factum in c. *Quoniam mul-
tos*, quia reuera nec de his personis ibi fit mentio, ne-
que in eis est eadem ratio: vel causa necessitatis. Ni-
hilominus tamen potest manere questio de speciali
communicatione necessaria ad recognitionem sub-
iectionis ex parte vnius extremi, & domini ex par-
te alterius. Et de hac dicendū videtur, non esse sim-
pliciter, & omni ex parte prohibitam, licet quoad
aliquid verita sit. Quod ita declaro, nam tria viden-
tur esse, quæ ad hoc dominium & subiectionem per-
tinere possunt. Primum est forensis iurisdic-
tio, & omnes actus qui ad illam pertinent: & quoad hoc ces-
sare debet communicatio, quia etiam iurisdic-
tio temporalis per excommunicationem suspenditur,
maxime si denunciata sit: nam si non sit, id erit po-
situm in voluntate subditorum, vel latius dicitur se-
ntentia sequente. Secundum est obligatio fidelitatis,
obedientiæ, quæ interdum esse solet iuramento fir-
mata, cuius vim etiam tollit excommunicatio, vt
probat allata iura: probabile autem censeo non
habere hunc effectum vsque ad sententiam, saltem
declaratoriam criminis, vt ex sequentibus patebit.
Tertium est dominium regni, aut populi, & exhibi-
tio tributorum, vel seruiciorum, quæ illi responder.
Et quoad hoc dico non cessare communicationem
ex vi censuræ.

Quod vt declaretur, oportet aduertere excom-
municationem non posse habere hunc effectum
circa huiusmodi subditos nisi supposito prius alio,
nimirum quod domini priuentur dominio, vel vsu

eius: quia manente dominio in sua vi, fieri non pos-
set, quin inferiores obedire tenerentur, & conse-
quenter communicare, saltem quantum necessari-
um esset ad suam obligationem implendam iuxta c.
Inter alia, de Sentent. excommunicationis. Excom-
municatio autem per se ac simpliciter lata non ha-
bet hunc effectum, quia sicut non priuat dominio a-
liarum rerum temporalium, neque vsu earum, ita
nec priuat hoc dominio, quia non est de illo maior
ratio, necius, in quo de excommunicatione hoc
specialiter disponatur. Dico autem de excommuni-
catione, quia de nonnullis excommunicatis, vt de hæ-
reticis, & similibus interdum hoc in iure disponi-
tur, tamen ex hoc ipsa dispositione speciali intelli-
gere possumus, excommunicationem secundum se
non habere hunc effectum: nam, vbi ille efficiendus
est, specialiter in lege, aut sententia exprimi necesse
est. Ac propterea quando talis effectus adiungitur,
non appello illum effectum ipsius excommunica-
tionis, sed specialem penam simul cum excommu-
nicatione impositam: sicut cum hæreticus excom-
municatur, & priuatur dominio rerum suarum,
non est hæc priuatio effectus excommunicationis,
sed quædam pena simul cum illo coniuncta. Vnde
infero, prædictos subditos non priuari omni com-
municatione cum suis dominis, nisi quando iure
aliquo cautum est, vt tales personæ propter talia
crimina non solum excommunicentur, sed etiam
suis dominis, seu principibus temporalibus
priuentur. Neque contra hoc obstat dictum capit.
Nos sanctorum, nam præter aliam expositionem,
quam infra trademus, ibi non est sermo de priua-
tione domini, sed de absolutione à iuramento fi-
delitatis eis præstito: quæ longe diuersa est: & non
simpliciter conceditur, vt perpetuo duret, sicut est
ablatio domini, postquam semel sit, sed solum est
ad tempus, pro quo aliquis perniciter in excom-
municatione permanet, vt constat ex capit. *Vltimo*
de Pœnis: ex quo textu vtrumque colligitur, vt ibi
notat Abbas. Vt ergo excommunicatus princeps
dominio, & omni iure in subditos priuetur, necesse
est, vt speciali pena & sententia declaretur, aut im-
ponatur.

Est autem vltius aduertendum, duobus modis
posse huiusmodi penam iure ferri. Primo, vt à iu-
dice imponendam: secundo, vt ipso facto ex vi iuris
contrahendam. Quando priori modo fit, manife-
stum est non sufficere delictum publice commis-
sum esse, & ratione illius excommunicationis esse
contractam, vt possint subditi tributa, vel alia ob-
sequia debita huiusmodi dominis excommunicatis
denegare: quia donec talis pena per sententiam iu-
dicis eis imponatur, illam de facto non incurrerunt:
ergo non sunt priuati iure suo: ergo nec possunt à
subditis propria auctoritate illo priuari. In quo est
differentia inter dominium, quod respicit commu-
nem & politicum vsu rerum, vel personarum, &
iurisdictionem, quæ versatur circa actus forenses, vt
sunt iudicare, dispensare, leges ferre, nam hæc licet
non statim prorsus auferatur, quasi in habitu, sus-
penditur tamen quantum ad vsu, seu tollitur
quantum ad actum, etiam in iurisdictione tempo-
rali, vt ostendemus sectio sequenti. At vero domi-
nium nec quoad vsu ipso facto suspenditur per
excommunicationem. Et ideo, si lex etiam specia-
lis talem penam non imponit vt ipso facto in-
currendam, donec à iudice imponatur, nemo po-
test ratione illius excommunicatum priuare iure
suo.

Quando autem lex ipso facto imponit talem
penam, videri posset, statim ac de delicto con-
stat debere huiusmodi subditos negare omnem
subiectionem, & consequenter communicationem
his dominis: quia iam illi domini non sunt, cum ipso
inre fuerint priuati: ergo neque alij sunt subditi: er-
go nullus

*nicatio non priuat
domini in subditis*

*Quid si pœ-
na pœnitenti-
æ dominis
in re impo-
natur, vt ab
homine in-
fligenda.*

*Quid si hæc
pena impo-
natur vt ip-
so iure incur-
renda.*

go nullus eis superest licita communicationis titulus. Nihilominus dicendum est, etiam tunc requiri sententiam iudicis declaratoriam criminis specialiter laram in talem personam, vt subditi teneantur illi denegare obsequium alias debitum, & omnem communicationem. Probatum ex capitul. *Cum secundum leges*, de Hæretic. in sexto, vbi declaratur, quamuis hæreticorum bona sint ipso iure confiscata, confiscationis tamen executionem non debere fieri donec sententia sit super tali crimine promulgata: ergo eadem ratione non tenentur subditi alicuius principis ante declaratoriam sententiam priuare principem suo iure, negando illi vectigalia, & alia quæ pertinet ad dominium eius. Quamquam oppositum teneat Felinus in capit. *Rudolphus*, de Rescriptis, & alij ex Canonistis in capit. *Cum non ab homine*, de iudiciis. Veruntamen non video quia sufficienti ratione illa obligatio suaderi possit etiam ante Extrauagantem, *Ad euitanda*, post illam enim certissimum est non teneri, cum vitare quenquam non teneantur ante sententiam declaratoriam. Sed neque ante tenebantur, quia nemo tenetur exequi poenam à lege statutam in alium, do nec iudicis auctoritate compellatur, quando poena temporalis est, seu in expoliatione bonorum alterius consistit, vt citatum est ex dicto capitul. *Cum secundum leges*. Quod quidem si efficax est, vt reuera esse videtur, non solum probat non teneri subditos, sed etiam eis non licere negare huiusmodi dominis vectigalia, & se omnino eximere à dominio, & obsequio principibus debito per se loquendo & ex vi censuræ. Probatum, quia, si non tenentur, ideo est, quia illi principes, licet sint priuari dominio directo, non tamen dominio vtili, seu iure vtendi rebus suis: iuxta dictum capitul. *Cum secundum leges*. Sed hinc etiam concluditur eos non possit licite id facere, quia nemo potest auctoritate priuata spoliare alterum vñ rerum suarum, quando auctoritate legis non est priuatus iure vtendi.

Et declaratur ac confirmatur primo, nam, si priuata persona in hæresim labatur, princeps secularis non potest licite priuare illum possessione, & vñ rerum suarum, donec per sententiam declaretur, vt colligitur ex illo verbo capitul. *Cum secundum leges fieri non debet*: ergo pari ratione non possunt subditi priuare principem hæreticum vñ & possessione sui Regni ante sententiam declaratoriam, idemque est in omnibus criminibus. Pater consequentia, tum quia æquitas postulat vt ex vtraque parte seruetur eadem proportio, tum etiam quia minorem potestatem habet subditus in principem, quam princeps in subditum. Et ideo fortasse in dicto capit. *Cum secundum leges*, specialiter prohibetur principibus, & dominis temporalibus, ne hanc executionem faciant ante sententiam declaratoriam Ecclesiæ: non quia inferioribus personis id non sit prohibitum, sed quia per se notum erat inferioribus nullam esse potestatem ad eam executionem faciendam. Secundo confirmatur, quia, si princeps ante sententiam declaratoriam, non est priuatus iure suo quoad possessionem, & vñ: ergo nec subditi sunt absoluti à dominio vtili, vt sic dicam, neque ab obligatione, quæ ex illo nascitur, ergo non possunt iuste illis hæc denegare in iis quæ alias licita, & honesta sunt. Vnde consequenter sic vt cum eis communicare possint, & debeant iuxta citatum capit. *Inter alia*. Opinor tamen nullum speciale privilegium circa hoc eis esse concessum, vt libere & in omnibus ceteris humanis communicare possint: ideoque solum posse id facere in iis, quæ ad suum munus explendum necessaria sunt: quia nec in dicto capit. *Quoniam multos*, de illis sit expressa mentio, neque quoad illam generalem concessionem est eadem ratio de illis, tum propter supra dicta, tum etiam

quia non est inter has personas ille familiaris vsus vitæ, & cohabitationis, propter quem, & propter periculum quod ex illo oritur, illa generalis concessio facta est. Et hanc sententiam significat Syluest. verbo *Excommunicatio*, quinto, numer. 18. vbi alios refert.

Dixi autem, *per se loquendo*, & ex vi excommunicationis, quia ex aliis capitibus licet esse potest huiusmodi subditi obedientiam, fidelitatem, tributum, & omnia obsequia his principibus negare, vt si sint hæretici, vel schismatici, & rebelles Ecclesiæ, & subditi timeant, eorum principatu maximum periculum fidei & religionis sibi imminere: tunc enim iure defensionis possunt eos repellere, & obedientiam ac fidelitatem negare. Quod facere possent, etiam si non essent excommunicati, neque per Ecclesiam essent illis alia poena imposita, solum ob prædictum periculum Reipublicæ. Et tantum esse posset periculum, tamque moraliter certum, vt non solum liceret, sed etiam teneretur talis reipublica, si posset, tali principi resistere, & à se illum expellere. Item contingere potest, vt, quamuis princeps secularis huiusmodi sit, Ecclesiæ pastores non possint, vel non audeant sententiam declaratoriam contra illum proferre: & tunc censent aliqui licitum esse subditis ab eorum obedientia omnino recedere, ex quadam ratione habitatione, seu tacita Ecclesiæ consensione: quæ tunc vim quandam patitur, propter quam aperte non declarat voluntatem suam: ex facti tamen euidencia, & magnitudine periculi, & aliis circumstantiis satis præsumitur hoc esse conforme voluntati eius. Estque hoc satis probabile, quanquam moraliter non potest separari à primo, id est, à periculo communis damni: nam quando hoc non interuenit, sed solum personalis iniquitas ipsius principis, si Ecclesia illum sustinet, & non declarat, nulla est sufficiens ratio ad præsumendum, quod id faciat iniuria, vel quia non audeat, sed quia non vult tanta seueritate vt, donec illa remedia suauiora adhibeat: & ideo non est facile præsumendum, quod velit aut tacite concedat facultatem subditis recedendi omnino ab obedientia talis principis.

Item oportet aduertere, ante Concil. Constantinense huiusmodi principem excommunicatum publice, statim fuisse priuatum ipso facto vsu propriæ iurisdictionis, quamuis non esset priuatus regno, vel principatu, vt patet ex dicendis sequentibus, & ex hac parte videtur, potuisse subditos negare tali principi vectigalia, & alia tributa, quæ principatui ei datur propter administrandam iustitiam. Hoc tamen non omnino habet nunc locum, quia post Extrauagantem, *Ad euitanda*, vsus iurisdictionis non aufertur vsque ad sententiam declaratoriam, vt supra visum est: & ideo acta à tali excommunicato valent, quando denunciatus non est, quamuis talis iurdictio absolute nunc non sit efficax, & sufficiens per se ad compellendum, vel obligandum, vt in sequenti dubitatione magis explicabo. Solum excipitur casus in publico percussore clerici: qui nunc procedere posset, si contingeret principem esse huiusmodi, ita vt nulla tergiversatione posset celari.

Nihilominus tamen non videtur admittendam illam sententiam, vel nunc pro illo casu, vel antea pro quocunque principe publice excommunicato. Primo quidem, quia tributa non dantur quasi distributiones pendentes ab actuali vsu iurisdictionis, sed ratione tituli, & dominij & obligationis ad regendam, & defendendam Rempublicam, quæ non statim auferuntur propter excommunicationem. Deinde, quia licet talis princeps per se ipsum non possit exercere proprios actus iurisdictionis, qui sunt iudicare, conferre officia, vel similia, tamen officia ab eo antea collata non statim vacant, quando non

SECTIO VII.

Verum spirituali iurisdictioni alicuius excommunicati subiecti liceat cum illo communicare valeant.

E X his, quæ de subditis temporalibus diximus, definiri facile potest simile dubium de subditis spiritualibus, vt sunt clerici respectu Episcopi, & omnes alij in causis spiritualibus, & regulares respectu sui prælati. Dubitari ergo potest, an hi possint, vel debeant suis superioribus excommunicatis communicare. Et ratio dubitandi est, quia eadē obligatio videtur esse in his subditis, quæ est in alijs. Nihilominus dicendum est hos subditos, per se loquendo non posse cum suis superioribus communicare, nec superiores excommunicati cum ipsis. Ratio specialis in his est, quia hæc communicatio pēdet ex subiectione: nam de hoc solum est questio, scilicet, an propter hunc titulum possint communicare. Rursus subiectio pēdet ex iurisdictione spirituali, nam hic non est aliud vinculum, neque alius dominij titulus. At vero hi prælati per excommunicationem priuantur omni vsu spiritualis iurisdictionis: ergo & subditi priuantur tunc omni vsu subiectionis proportionatæ: ergo priuantur omni communicatione, ad quam hoc titulo esse poterant obligati. Et de clericis respectu Episcopi omnes Doctores hoc admittunt, sumiturque ex capite ultimo de Excess. prælator. & ex capite Miratus, 93. distinct. & capite. Sacerdos, 2. questio 7. Omnes vero excipiunt clericos familiares, & seruientes Episcopo. Sed illa proprie non est exceptio, si formaliter loquamur, quia illi non communicant titulo subiectionis Episcopalis, vt sic dicam, sed titulo famulatus, & qui ratione mercedis, seu stipendij sunt obligati. Vnde communicare possunt in his quæ domestica, & (vt sic dicam) familiaria sunt, non vero in Episcopalibus.

Conclusio.

Demonachis vero respectu Abbatis excommunicati, est res magis controuersa inter Doctores: nam Paludanus, Richardus, & alij in quart. distinct. 18. negant posse communicare, sicut & nos diximus. Adrianus vero, Syluester, Soto, & alij affirmant, propter cohabitationem, & familiaritatem necessariam inter religiosos, & prælatum suum, quam vitare non possunt. Veruntamen, si inter personam, & officium, & titulos communicationis distinguamus, facile tollitur controuersia, nam monachi, quatenus subditi sunt, cum prælato, vt prælatus est, communicare non possunt, vt aperte probat ratio facta: quia nullum actum prælati ipse exercere potest: & ideo simpliciter loquendo de prælato, optime negatur illi communicatio. At vero cum persona prælati cohabitare sine dubio possunt alij religiosi, non vero aliter cum illo communicare, quam possent cum alio religioso eiusdem domus, si excommunicatus esset. Neque enim alter eorum cogendus est domum suam deserere, vt per se patet. Nec vero libere in omnibus communicare possunt, quia nullum ad hoc habent priuilegium, sed in his tantum, quæ morali modo, & iuxta communem vsu talis cohabitationis vitari non possunt. Neque inuenio quo titulo, vel quo priuilegio plus prælati excommunicato concedendum sit, quam alteri religioso excommunicato, cum hoc ipso quod excommunicatus est, iam non possit se gerere prælatum. Et confirmatur, nam si prælatus sit suspensus ab officio, pro tunc ita habetur ac alius priuatus religiosus: sed excommunicatio maior claudit emi- nenter suspensionem ab officio: ergo ratione officij nulla communicatio tunc licita est cum prælato, solum posset excipi, si haberet aliquem, vel aliquos

An in mō. nactus va- spectu Ab- batis locum habeat com- munitio.

donon sunt puræ delegationes, sed ordinariæ, & ita per suos ministros posset iusticiam administrare. Non ergo possunt subditi quoad hæc statim aliquid innouare circa huiusmodi principem, propter excommunicationem etiam denunciata, donec vel ab Ecclesia expressa facultas illis detur, vel donec tanta fiat pertinacia, vt & fiat suspectus de hæresi, & consequenter etiam incipiat magnum aliquod periculum Reipublicæ imminere.

Cui sententiæ, vt à nobis exposita est, non parum fauet caput vltimum de Pœnis, quamuis in contrarium soleat citari: ibi enim cum Comes quidam publice excommunicatus fuisset, & per duos annos in excommunicatione permanisset, Pontifex eum iterum admonendum iubet, & si non paruerit, Vos (inquit) Ecclesias, in quibus aliquod ius habere dignoscitur, ab eius debito absoluentes, &c. non ergo erant iam absolutæ ex vi excommunicationis: & postea addit, etiam si fideles subditos eius denunciandos fuisse absolutos à iuramento, significans ante illam denunciationem non fuisse absolutos. Considero etiam in illo textu, huiusmodi absolutionem, ac priuationem esse pœnam distinctam ab excommunicatione, impositam propter contemptum ipsius excommunicationis, quod ibi etiam Abbas, & Hostiensis notant. Denique animaduerto, Pontificem ibi habuisse respectum ad illius Comitum nobilitatem, vt non statim illum seuerè puniendum duxerit, nisi prius iterum admoneretur, Volentes (dicit) nobilitati parcere Comitibus supra dicti. Ergo à fortiori supponit propter excommunicationem non statim esse factam copiam subditis denegandi iura suo principi. Et Abbas ibi cum alijs Doctoribus notat, ex illo textu colligi, iudicem Ecclesiasticum non debere etiam in hoc negotio eadem seueritatem vti cum omnibus, sed habiturum esse personarum delectum: quia ex opposito sequuntur scandala, & schismata, quibus obuiandum est. Cum ergo rudis populus hoc non possit discernere, multoque maius periculum sit scandali & schismatis, si statim ipso facto quantumvis publico, hoc committatur subditis ipsis, hæc, vt nulla ratione credi possit, excommunicationem per se & ipso facto effectum secum ferre.

Quapropter non censeo certum, quod idem Abbas ibi numero sexto asseruit, ex illo textu id colligens, subditos excommunicatos, absque alia sententiâ, esse absolutos in obedientia domini excommunicati, nisi forte intelligat de sententiâ condemnatoria, nam probabile est declaratoriam sufficere: quod vero illa necessaria non sit, neque ex illo textu colligitur, nec probari potest propter dicta. Et eodem modo intelligendum censeo capitulum. Nos Sanctorum, decima quinta, quæstione sexta. Ante talem ergo sententiâ excommunicare poterunt modo superius declarato scilicet in necessarijs ad suum debitum soluendum, & non alias: post sententiâ vero nullo modo. Atque eadem proportionem loquendum est de dominis respectu subditorum, non enim possunt cum illis communicare, simpliciter loquendo: possunt tamen ea communicatio- ne vti, quæ ad suum munus in iis, quæ sibi licita sunt, exequendum, vel ad sua iura exigenda necessaria fuerit: post sententiâ vero declaratoriam nihil horum possunt, cum iam omni iure, seu vsu priuati sunt.

Abba. Raym.

aliquos religiosos specialiter ad eius corporale obsequium deputatos, non enim illis priuatus est propter excommunicationem: poterit ergo cum illis familiariter communicare, non titulo praelationis, sed quasi seruitutis, vel necessitatis. Veruntamen hoc ipsum non est praelati proprium, sed in quolibet alio religioso habente similes familiares vel socios, locum habet.

*An possint
subditi Prae-
latum ex-
communicatum non de-
nunciatum
vitare.*

Vt autem haec explicentur, supponendum est, simpliciter procedere in excommunicato denunciato, & manifesto percussore clerici. Quod ad alios vero non denunciatus dubium est, an Praelatus sic excommunicatus possit vitari a subdito. Ratio dubij est, quia hi excommunicati ante denunciationem non sunt priuati vsu iurisdictionis, vt in superioribus diximus: hac enim ratione sacramentum poenitentiae a tali excommunicato collatum, validum est; quia iurisdictionem retinet: ergo Episcopus, vel Praelatus etiam iurisdictionis religionem retinet, quando denunciatus non est: ergo praecipere possunt & obligare: ergo & subditi tenentur obedire, & consequenter communicare. In contrarium vero est, quia Extrauag. *Ad uitanda*, nullum commodum vel priuilegium concedit ipsi excommunicato: ergo non concedit ei aliquam potestatem, qua possit alios ad secum communicandum obligare. Propter quod saepe in superioribus diximus, quod, licet ex vi illius Extrauagatis possimus licite cum his excommunicatis communicare, non tamen obligamur: ergo idem in praesenti dicendum est. Atque haec pars vera mihi esse videtur, nam praedicta ratione efficaciter probatur. Quapropter existimo ita posse huiusmodi subditos vitare nunc suos superiores excommunicatos, sicut ante illam Extrauagantem poterant, scilicet vel occulte, si excommunicatio sit occulta, vel publice, si sit publica: differentiamque solum esse in obligatione. Cum ergo dicuntur hi excommunicati retinere iurisdictionem quando denunciati non sunt, intelligendum est in his quae pertinent ad subsidium vel leuamen eorum, qui cum eis communicare volunt, non vero in iis, quae pertinent ad onus & grauamen eorum. Vel certe (& in idem redit) intelligitur de vsu iurisdictionis voluntario ipsi subditis: & ex eorum consensu quodammodo procedente: qualis maxime exercetur in foro poenitentiae, non vero de vsu ipsi inuoluntario, & extorquente ab eis consensum, & communicationem: hoc enim ipsi non manebit in excommunicato ante Extrauagantem. *Ad uitanda*, neque per illam ei concessum est.

Resolutio.

*An possit su-
perior cum
subdito de-
nunciato
communicare.*

*Cap. Cum
desideres de
Sentent.
excommu.*

Abbas

Et ex his facile definitur: quod dicendum sit, quando e contrario subditus est excommunicatus, an superior cum illo communicare possit, etiam post denunciationem nominatim factam. Dicendum est enim simpliciter loquendo, non posse, etiam quoad hanc communicationem ciuilem, & politicam, & non intercedente alio titulo necessitatis, vel seruitutis, &c. vt in superioribus explicatum est. Quia in capitulo. *Quoniam multos*, non fit harum personarum exceptio, neque in eis inuenitur peculiaris ratio aut necessitas. Quod adeo verum est, vt neque Episcopus ipse possit communicare cum subdito a se excommunicato, vt constat ex capitulo. *Cum desideres*, de Sentent. excommunicat. nam in maiorem excommunicationem incidit, si cum eo communicet, vt ex eodem textu colligitur. Eademque ratione si in crimine communicet, in maiorem incidet excommunicationem iuxta capitulum. *Nuper*, & capitulum. *Si concubina*, de Sentent. excommunicat. & capitulum. *Statuimus*, eodem titulo in sexto. Nam, quia haec excommunicatio, siue minor ob communicationem vulgarem, siue maior ob communicationem in crimine, ipso iure lata est, eam incurrit ipse etiam excommunicator, si suam censuram violet, vt recte docuerunt Abbas, & alij in dicto capitulo. *Nuper*, & In-

nocentius in capitulo. *Quod in dabitur*, de Sentent. excommunicat. & Hostiens. in Summ. num. 16. eiusdem tituli contra Glossam in dicto capitulo. *Statuimus*, verbo. *Constitutionibus*. Et quosdam alios, qui oppositum dixerunt ex eo quod nullus potest excommunicationem a se latam incurere. Veruntamen Episcopus in dicto casu non incurrit excommunicationem a se latam, sed latam a iure, supposita vero alia, quam ipse tulit. Est ergo haec communicatio prohibita sub eadem censura his superioribus respectu suorum subditorum, siue ab ipsis, siue ab aliis excommunicati sint. Nihilominus tamen addendum est, hos superiores non priuari iure quod habent ad regendos subditos, precipiendo, monendo, &c. Vnde quantum ad hos actus communicare cum eis possunt, imo & debent pro ratione muneris sui. Et pari ratione e conuerso, subditi poterunt, & debent communicationem proportionatam, seu correlatiuam, vt sic dicam, ei exhibere, quia vnum ex alio consequitur, vt saepe dictum est.

SECTIO VIII.

Virum Ratione cuiusvis contractus liceat communicatio externa cum excommunicato.

DPLEX hic inuoluitur quaestio, vna est quando antecessit contractus, an postea liceat communicatio, quae ex illo oritur, & necessaria est, vel ad recuperandum a debitore debitum, vel ad soluendum illud, & similia: Altera est, an liceat denuo cum excommunicato contrahere.

In priori quaestione res fere est extra controuersiam: aut enim consideratur excommunicatus, vt creditor, vel vt debitor: si fit debitor integra manent obligatio ex parte eius, & ius ex parte alterius non minus quam ante excommunicationem erant, quia excommunicatio nullum fauorem coferat excommunicato, aut eius onera subleuat, neque alium innocentem, & non excommunicatum priuari iure, aut commodo suo. Quapropter ei, qui creditor est excommunicati, licita est omnis actio, & communicatio, quae ad debitum exigendum necessaria, vel utilis est: etiam si debitor denunciatus sit, quod praeter rationem factam confirmat capitulo. *Intelleximus*, de Iudic. vbi contra excommunicatum datur credito-ri actio in iudicio: ergo multo magis extra iudicium licebit petere debitum, vel scribere literas, vel aliquid simile. Quod non est adeo restringendum, vt praecise illa verba, vel actiones licita sint, quae ad effectum intentum sunt necessariae: nam licet aliqua alia misceantur, quae (si humano & politico modo agendum sit) vix possunt vitari, non peccabitur, argument. capitulo. *Cum voluntate*, de Sentent. excommunicat. Nam, sicut ibi dicitur, eum, qui loquitur cum excommunicato propter bonum animae eius, posse aliqua alia miscere, vt ei magis proficiat, ita hic dicimus posse hunc creditorem, aliqua alia agere vel verba interponere, vt suum negotium commodius tractet. Excommunicato autem ipsi non solu licet, sed etiam necessaria, & sub obligatione est ea communicatio, quae ad persolvendum debitum seu obligationem explendam fuerit necessaria: nam ad hoc tenebatur antea, & per excommunicationem ea obligatione liberatus non est vt diximus.

Si autem excommunicatus ipse creditor sit, constat in primis ipsum non esse suo iure, vel debito priuatum propter excommunicationem: nam excommunicatio, vt supra dixi, per se non priuat dominium rerum temporalium, nec iure, quod quis habet, vt ei persoluantur. Nihilominus tamen iura priuant excommunicatum actione petendi debita in iudicio,

in iudicio, ut infra videbimus, tamen non inuenio esse illi specialiter prohibitum, ne priuati, & communi modo possit a suo creditore debitum exigere, si tempus sit expletum, pro quo alter soluere tenetur, quia ille in conscientia ad id obligatus manet, cum excommunicatus ius suum integrum retineat: ergo alter etiam non peccabit hoc debitum petendo, & communicatione, quæ ad hoc fuerit necessaria, utendo, & ita affirmat Caietanus in Summa verbo, *Excommunicatio*, capit. de iis, quæ excom. illicita sunt in fine. Et potest confirmari, quia propter moralem necessitatem, vel utilitatem, vel in defensionem rerum suarum, concedunt omnes, posse excommunicatum auxilium ab aliis petere: quid ergo mirum, quod res suas, seu sibi debitas possit postulare.

Dubitant tamen Doctores an in eo casu possit, vel teneatur debitor creditori excommunicato tale debitum soluere. Quod tractat Abbas in cap. *Inter alia*, de Sent. excom. in fine. Et respondet non debere ipsi excommunicato debitum soluere, sed in eadem facram illud deponere, donec alter absoluitur. Probatur ex Glossa in c. *Iuratos*, 15. q. 6. Sed ibi nihil habet: forte voluit allegare Glossam in cap. *Nos sanctorum*, verb. *Constituti sunt*, ead. caus. & q. quæ aperte tenet illam sententiam: varias tamen rationes adducit nullius momenti, præter illam, quod cum excommunicato communicandum non est nisi in casibus à iure expressis. Hic autem casus non exprimitur in cap. *Quoniam multos*, neque in ca. *Inter alia*, Quia sola ratione Abbas vtitur. Eandem opinionem tenet Glossa in cap. *Ultim. de heret. quæ ait*, licet iurauerit quis tali die soluere, si illo die alter sit excommunicatus, soluere non debere, quia semper subintelligitur conditio, si licite possim, aut si sis in statu in quo possim tecum communicare. Loquitur vero specialiter de excommunicato hæretico. Citatur etiam pro eadem sententia Innocentius in cap. *Cum nostris*, de Concess. præbend. sed immerito.

Contrariam sententiam satis securam, & probabiliorē esse opinor, quam tenet Innocent. in cap. *Veritatis*, de Dol. & contumac. & moderni auctores statim citandi idem necessariū sentire debent. Ratio est, quia huiusmodi debitor remanet obligatus ad soluendū, cum alter non sit priuatus, aut impeditus, vel quasi suspensus iure suo: ergo non est ei prohibita communicatio necessaria ad hanc obligationem explendam. Hac enim ratione vsus est Summus Pontifex in dicto cap. *Inter alia*, non ut specialis, sed ut vniuersalis in hac materia; quoties obligatio præcessit excommunicationem, & post illam permanet. Ecce illa vtuntur D. Thom. & alij auctores, ut concludant, v. g. debere communicare cum filio excommunicato in illa prouidentia paterna, quam illi debet, & sic de aliis: ergo id ē erit in præsentī. Quod recte annotauit Syluester verb. *Excommunicatus*, 5. numero 21. ubi hanc nostram sententiam defendit, & plures in eam refert. Quapropter non placet, quod Panormitanus supra ait, ex illo textu sumi argumētum in contrarium ab speciali: nam reuera ibi nihil speciale traditur, quod in debitore locum non habeat seruata proportione. In cap. vero *Quoniam multos*, sit exceptio specialis aliquarum personarum, inter quas fatemur non comprehendi debitorem, quia illi expresse non conceditur absolute, & simpliciter ciuilis communicatio, sicut ibi nominatis: neque in eo inuenitur eadem ratio, vel necessitas continuæ habitationis, & inuitabilis familiaritatis quæ est inter virum & vxorem, aliasque personas ibi nominatas. Nihilominus tamen proportionalis communicatio ei necessaria ad suam obligationem implendam non est deneganda: quia hæc non ex speciali concessione, aut exceptione, sed ex generali ratione obligationis implendæ derivatur. Vnde & fortiori posset etiam comprehendi sub illa generali Suarez tom. 5.

ali clausula dicti capit. *Quoniam multos*, quia non prohibemur dare aliqua excommunicato humanitatis causa: ergo multo minus prohibemur dare debiti vel iustitiæ causa: si autem communicatio prohibita non est: obligatio siue ex sola iustitia, siue etiam ex iuramento orta sit, profuso tempore vrget, ut impleatur.

Accedit tandem, quod frequenter auctores docent, contractus societatis, & similes cum aliquo initos ante excommunicationem, propter superuenientem excommunicationem non impediri quominus impleantur. Quod tenuit Gloss. in ca. 1. 41. distinct. & idem significat Gloss. in cap. *Si vere*, de Sent. excomm. quas refert, & sequitur Couarruias in ca. *Alma*, part. 1. §. primo nu. octauo. Sed dicunt aliqui, posse aliquem vti contractu inito cum excommunicato ante excommunicationem in utilitatem vel fauorem suum, non vero utilitatem, vel fauorem ipsius excommunicati. Sed hoc est falsum quando communicatio oritur ex obligatione iustitiæ, vel a lia simili, ut patet ex dicto cap. *Inter alia*. Vbi obligatio implenda dicitur ipsi excommunicato, quia illi debita est, nõ quia sit utilis seruienti, vel soluenti: & iustitiæ æquitas id postulat: hæc enim æqualitatem ex utraque parte requirit. Et quamuis in penam potuisset excommunicatus suo iure priuari, per excommunicationem tamen id non fit: & ideo iustitiæ æquitas integra ex utraque parte perseuerat.

De contractibus ab excommunicato factis tempore excommunicationis.

DICENDVM superest de alio membro, scilicet quando contractus cum iam excommunicato fit. In quo est certum non licere per se loquendo contractum vllum cum excommunicato facere: quia non potest fieri, nisi communicando cum illo, quod generaliter prohibitum est. Dico autem per se, id est, exceptis casibus necessitatis, de quibus supra dictum est. Loquor etiam de excommunicato denunciato, seu vitando iuxta nouum ius Extrauagat. *Ad euitanda*, nam cum aliis excommunicatis sicut communicare licet, ita & contractus facere. Dicunt autem aliqui hoc non esse licitum excommunicatis ipsis non denunciatis, sed aliis tantum qui cum eis contrahunt. Veruntamen hoc privilegium sit frustra, & ut sine peccato, vel cooperatione ad peccatum alij possint illo vti, dicendum necessario est, ipsis quidem excommunicatis non licere contractum inchoare, vel ad illum inuitare, aliis vero licere inuitare ipsos, & tunc eis etiam licitum esse contrahere, ut in similibus in superioribus explicatum est. Dubitatio vero superest, an contractus inito cum excommunicato denunciatio validi sint. Nam aliqui Canonistæ negant esse validos propter quoddam generale principium iuris, scilicet, *Quæ contra legem sunt, inuálida sunt*, l. Non dubium. C. de Legibus, & capit. *Quæ contraria sunt*, de regul. iur. in sexto. Sed hæc sententia non habet sufficiens fundamentum: quia etiam est iuris principium, multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent, vt ex multis iuribus notat Glossa in dicta regul. 64. Oportet ergo, ut lex irritans actum, & illum specialiter prohibeat, & circa conditionem versetur, quæ ad substantiam actus pertineat: vel tali modo feratur, ut in ea satis declaratur non solum prohibere, sed etiam irritare actum. At vero in præsentī hoc locum non habet, quia neque hic prohibitio est specialis sub ratione contractus, sed solum sub generali ratione communicationis, neque ostendi potest in iure aliquod verbum, quo huiusmodi contractus irritari significetur.

Quapropter mihi videtur vera sententia, quæ affirmat hos contractus, si alium defectum non habeant

Argumento à simili sententia confirmatur.

Glossa.

Contrary.

An contractus ab excommunicato factus sit validus.

Conclusio.

Caiet.

4

Intenatur debitor creditore.

Glossa.

Innocent.

5

Vniuersalis.

D. Thom.

Glossa.

Panormitanus.

Intenatur.

1

Intenatur.

Intenatur.

Intenatur.

Intenatur.

Intenatur.

Intenatur.

Intenatur.

Couarr.
Lignan.
Castr.

Cap. signifi-
casti, de Eo
qui duxit,
C. 6.
Ca. Cum il-
lorum, de
Sent. excom.
Ca. Interdi-
ctos, de Do-
nation.

beant validos esse, quantum ad substantiam eorum, & obligationem inuicem. Est communis Canonistarum in cap. Si vere, de Sent. excomm. & in cap. Veritate, de Dolo & contumacia, vbi praesertim Innocentius, & Abbas, & alij, quos refert, & sequitur Couarruias cap. Alma, part. 1. §. 1. numer. 9. Ioann. de Lignan. tract. de Cen. §. 15. Castr. lib. 2. de potestat. leg. poen. capit. vltim. Et pro hac sententia citatur textus in capit. Felicio, §. Verum, de poen. in 6. in quo expendenda sunt illa verba, Et debitorum illorum, qua contracta fuerunt de postmodum acquisita, repetitio non negetur (scilicet) cuidam excommunicato post absolutionem obtentam, supponit ergo Pontifex, contractus ab illo factos durante excommunicatione validos fuisse, & ex vi illorum alios debitores constituisse, quandoquidem contra illos repetitio non negatur. Secundo probari potest inductione, nam matrimonium cum excommunicato contractum validum est cap. Significasti, de eo qui duxit, C. 6. Item professio in religione excommunicato facta valida est capit. Cum illorum, de Sentent. excomm. vbi ibi notat Abbas. Item donatio ab excommunicato facta valida est, ex capit. Inter dilectos, de Donationibus: ergo idem censendum est de aliis contractibus: nam hi non ob specialem rationem censentur validi, sed ex generali, quod contractus mutuo consensu verbis expresso perficitur, idque satis est ad eius valorem, quando per superiorem, vel legem non irritatur: quod in praesenti nullibi factum legitur generaliter, sed specialiter in haereticis, vel schismaticis id statutum est in capit. Excommunicamus, §. Credentes, de haereticis, iuncta Glossa ibi, verb. Interstabilis, & in L. Manichaeos, C. de haeret. & in L. Apostatarum, C. de Apostatis, de quorum intelligentia, & an illi contractus sint ipso facto irriti, vel irritabiles per sententiam declaratoriam criminis, si postea feratur, eo quod vsque ad diem criminis retrotrahitur, hoc (inquam) non est hoc loco explicandum: nam licet demus illos contractus esse irritos, inde potius confirmatur sententia proposita. Nam quia hic non est effectus excommunicationis secundum se, ideo in illis delictis propter eorum gravitatem adiuncta est illa poena, sicut supra dicebamus, priuationem dominij propriarum facultatum esse specialem poenam impositam haereticis, & inde potius probari per argumentum ab speciali, talem poenam non esse effectum excommunicationis: ita ergo in praesenti dicimus. Denique, ratio huius veritatis iam reddita est, nimirum quia hi contractus habent sufficientem causam sui valoris, & non habent in iure causam impediendam seu irritantem.

Dixi autem, Si alium defectum non habeant, nam aliunde clarum est posse hos contractus esse inuitidos, sed quia hoc commune est contractibus etiam inter non excommunicatos perfectis, ideo ad praesentem doctrinam illud est per accidens. Sunt tamen tres speciales causae nullitatis annotandae, quae ad praesentem materiam spectant. Prima est, si contractus non solum cum excommunicato transactus sit, sed etiam in virtute alicuius rescripti per excommunicatum impetrari suppletis aliquam conditionem, sine quo contractus non valeret: tunc enim ille contractus inuitidus erit, non quia cum excommunicato factus, sed quia in virtute rescripti, quod nullum fuit, vt pote per excommunicatum impetrati iuxta capit. 1. de Rescriptis in 6. Vnde factum est, vt tali contractui defuerit necessaria conditio ad valorem eius, quia illa supplenda erat per rescriptum, vt supponimus: rescriptum autem id non fecit, eo quod nullum fuit. Quod bene annotauit Felinus dicto capite. Cum illorum. & in capite finali de exceptionibus. Cuius sententiam falsam esse sine causa dixit Couarruias sequens Ludouicum Gomez in Epitome 4. Decretal. part. 2. capit. 6. in principio. numer. 3. nullum autem eius sententiae proba-

Felinus.

Couarr. re-
sistitur.

bile fundamentum video, nisi loquatur de rescripto, quod non supplet substantialem conditionem contractus: tunc enim licet ipsum nullum sit, poterit contractus validus esse, vt per se constat. At vero, si rescriptum est de conditione substantiali contractus, vt de supplenda aetate necessaria, aut de dispensando gradu prohibito, vel quid simile, tunc non est dubium quin contractus nullus sit ob rescripti nullitatem. Vnde etiam si contrahentes postea tempore contractus iam essent ab excommunicatione absoluti, nihilominus contractus esset nullus ob nullitatem rescripti: vt si rescriptum esset nullum ex quocunque alio capite, contractus esset nullus, quia in illo fundaretur. Vnde constat hanc nullitatem esse extrinsecam, & accidentariam ad rem de qua nunc agimus.

Altera causa nullitatis esse potest, si non solum contractus ipse illicite fiat contra communionem per excommunicationem prohibitam, sed etiam quasi obiectiue (vt sic dicam) contractus excommunicationi aduersetur, vt si fiat promissio de contractu alio faciendo excommunicatione durante, nulla esset praemissio, vt pote de re illicita, sicut alias dici solet in materia de Voto, votum illicite factum validum esse, votum autem de re illicita esse nullum, & vt dicitur in regul. iuris §. 4. in 6. Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum, & in 69. In malis promissis fides non expedit obseruari. Vnde hoc etiam impedimentum ad rem praesentem accidentarium est: quia talis contractus etiam inter non excommunicatos factus nullus esset, vt si duo ante excommunicationem inter se conuenirent de re aliqua vel communicatione faciendae tempore excommunicationis, & contra eius prohibitionem, pactio esset de obiecto iniqua, & consequenter nulla.

Tertia causa nullitatis esse potest, si quis excommunicatus contractum perficiat vt persona publica, & Ecclesiae minister, per potestatem, quam habet ex vi sui muneris, vel beneficii, quam tamen potestatem suspensam habet ex vi excommunicationis: tunc enim contractus erit nullus ex defectu potestatis ad contrahendum: sicut in superioribus diximus, & in sequente sectione dicemus, actus iurisdictionis ab excommunicato factos nullos esse: quia excommunicatio suspendit iurisdictionem: ita ergo est in praesenti quando excommunicatio suspendit ab illo officio vel munere, a quo valor contractus pendet. Et hoc sensu dixit Gabr. in 4. distin. 18. quae 2. artic. 3. non valere contractus per excommunicatum celebratos ratione publici officij, si quod habet. Siceriam dixerunt aliqui Canonistae, contractum factum ab excommunicato de rebus propriis esse validum: contractum vero de rebus Ecclesiae non valere: id enim intelligendum est quando de rebus Ecclesiae aliquis ex officio curam gerit, ratione sui beneficii vel publici muneris, & hoc titulo contractum perficit. Nam, quia per excommunicationem suspensus est ab illo munere, ideo tales contractus irriti sunt. Denique hoc confirmat c. Veritatis, de Dolo & contum. Haec autem nullitas non per se & immediate oritur ex excommunicatione, quatenus omnem humanam communicationem prohibet, quo modo nunc a nobis consideratur, sed immediate oritur ex defectu iurisdictionis seu potestatis moralis, quam abstulit excommunicatio. Atque ita mediate provenit ab excommunicatione sub alia ratione considerata.

Sed quaerendum superest, esto hi contractus ab excommunicato facti validi sint, an sint omnino firmi seu obligatorii, vel quem in hoc defectum habent. Quidam dicunt ex parte excommunicati contractum esse omnino firmum, & obligationem inducere: non vero ex parte alterius: quia excommunicato nullum onus auferitur, sed commodum. Itaque

10
Secundus

Reg. 54. ibi
C. 69.

11
Tertium
nullitatis
cap.

Gabr.

Ca. Veritas
de Dolo
& cont.

12
An contractus
ab excom.
firmi sint.

Prima opi. Itaque si contractus est excommunicato onerosus, A
eumque debitorem constituit, cogi potest, ut scilicet
contractui, & soluat debitum: si vero sit onerosus
ei, qui cum illo contraxit, potest hinc excommunicato
exceptionem ponere, ut non cogatur solvere de-
bitum ex tali contractu: vel etiam potest, si velit,
non stare contractui, sed illum rescindere, si tamen
vinculum eius id patitur: quod additur propter
matrimonium, vel possessionem religionis, qui sunt
contractus indissolubiles. Sed hæc doctrina mihi
non placet in foro conscientie loquendo, quia hæc
inæqualitas per se considerata, est contra rationem
iustitiæ: unde propria & priuata auctoritate eam fa-
cere non licet: nullum autem asserri potest ius, cuius
auctoritate introducta sit in odium excommunica-
ti. Dico autem in foro conscientie, quia in foro exte-
riori certum est non dari actionem excommunica-
to: de alio vero, qui cum eo contraxit, non est ita
certum, nam ad alia debita exigenda dari solet,
quantum de hoc fortasse sit specialis ratio, ut sta-
tim dicam.

Secunda opi. Alij ergo asserunt, huiusmodi contractum, & va-
lidum esse, & omnino firmum, & absque vlllo impe-
dimento, quominus statim obligare incipiat, & pos-
sit ac debeat executioni mandari, etiam durante ex-
communicatione. Quamquam ad illius executionem
aliqua communicatio necessaria sit. Hanc opi-
nionem tenere coguntur in quocunque contractu,
quid sentiunt de contractu inter dominum & fa-
mulum, & aliis supra tractatis: quia quantum ad de-
bitum ex contractu ortum eadem est ratio in omni-
bus, ut supra dixi. Ratio autem esse potest, quia sicut
nullo iure contractus excommunicati irritus factus
est, ita etiam nullum impedimentum aliquo iure ei
impositum est, nec data est facultas irritandi talem
contractum, etiam si natura sua dissolubilis sit. Sed
hanc etiam sententiam non existimo omni ex parte
esse veram, propter ea, quæ supra dixi de matrimo-
nio contracto per excommunicatos, quod non pos-
sibile est ad usum, seu communicationem reduci
durante excommunicatione. Idemque dixi de
contractu mercenarii famuli, & aliis similibus. A
fortiori ergo idem erit in quocunque alio contra-
ctu.

Improbatur. Quapropter dicendum cenfeo, huiusmodi con-
tractus & validos, & firmos esse: quodammodo ta-
men esse suspensos, ne ad effectum seu executionem,
durante excommunicatione, pertrahi possint, quo-
ad eos usus, qui communicationem includunt. De-
claro singula, nam hi contractus sunt validi, ut o-
stensum est: ergo non possunt ab vlllo contrahenti-
um proprio arbitrio, aut voluntate irritari, aut non
impleri suo tempore: nam hoc repugnat validitati
contractus, neque etiam datur actio his contrahen-
tibus coram iudice, ut ab ipso petere possint irrita-
tionem contractus: ut de ipso excommunicato, du-
rante censura notissimum est, de altero vero patet,
tum ex equitate iustitiæ, tum quia etiam ipse pecca-
uit contrahendo cum excommunicato, tum præterea,
quia nullam rationabilem causam coram iudice
allegare potest, ut ipse iuste dissoluat contractum:
sola enim excommunicatio alterius contrahentis
non est causa sufficiens: nullo enim iure id cautum
est, & nisi iure statuatur, ex natura rei non habetur:
tum denique, quia si excommunicatus iam est ab-
solutus, ei datur actio, ut possit petere debita ob ta-
lem contractum: & consequenter ut alter contra-
hens cogatur implere promissum, argumentum
cap. Felix, de Pen. in 6. ergo etiam ante absolutio-
nem contractus erat ita firmus, ut non posset iudex
illum rescindere ob petitionem solius partis non
excommunicatæ. Nam, si a principio talis esset solo
tractu temporis, robur non acciperet iuxta 18. regul.
iuris in 6. nec etiam per solam absolutionem exco-
municati, nam hæc non potuit supplere defectum

Fr. Suarez tom. 5.

prius commissum. In hoc ergo sensu constat ta-
lem contractum firmum esse, id est nec irritum nec
irritandum.

Addidi tamen illum esse quasi suspensum, quia
ratione illius non possunt contrahentes inter se
communicare, durante alterius censura, seclusa i-
gnorantiæ excusatione. Hoc probavi supra de con-
tractu matrimonij: & de conuentione inter domi-
num, & famulum: estque eadem ratio de quolibet
contractu tempore excommunicationis facto. Nam
in matrimonio & aliis id non pronenit ex specialia-
liqua causa in eis inuenta, sed ex eo quod conuentio
facta in iniuriam ipsius excommunicationis non
potest obligare, aut facultatem concedere ad com-
municationem per ipsammet censuram prohibitam.
Et confirmari potest: quia, si quis directe se obliga-
ret ad communicandum cum excommunicato,
contractus esset nullus, ut supra dixi, quia esset de re
illicita: ergo, proportionali ratione, contractus cum
excommunicato factus, quantum ad vim obligan-
di ad communicationem pro tempore, quo durat
excommunicatio, non potest esse efficax: quia
quantum ad hoc se obligaret contrahentes ad com-
municationem ipsi prohibitam eo ipso tempore,
quo contrahunt: quod aperte est bonis moribus
contrarium. Denique hic defectus, vel inefficacia
talis contractus magnum fundamentum habet in c.
Inter alia, de Sentent. excommunicat. ergo in hoc
sensu contractus huiusmodi quoad hanc commu-
nicationem quasi suspensus est, durante excommu-
nicatione. Unde fit, etiam esse suspensum quoad il-
los effectus qui sine hac communicatione fieri non
possunt: quia, si aliquid prohibetur, quidquid sine
illo fieri non potest, prohibitum manet. Ex quo,
sumpto argumento à contrario, concludi potest, si
qui sunt effectus talis contractus, qui communica-
tionem illam non requirant, quoad illos non su-
spendi efficaciam talis contractus: quia sola com-
municatio est que prohibetur, & si quid aliud com-
prehenditur, solum est ratione illius: ergo ubi nulla
interuenit communicatio, nulla erit prohibitio:
ergo neque suspensio. Huiusmodi est, v. g. mutua
obligatio implenda tempore habili. Item quod ni-
hil hat tali obligationi contrarium, rem alteri obli-
gatam consumere, & similia.

SECTIO IX.

Sine prohibita excommunicato communicatio per testamentum.

Inter humanos contractus numera-
ri potest testamentum, & specialem
rationem, & difficultatem habet, &
ideo pauca de illo dicenda sunt. Et
in primis supponendum est, omnem
communicationem in eo opere interuenientem
prohibitam esse excommunicato, si testari velit,
quia sub generali prohibitione continetur, & nullo
iure vel speciali ratione excipitur. Et ex hoc capite
non est licitum excommunicato testamentum co-
dere, vel codicillum sicut non est ei licitum donare,
aut contractus facere, nam de his omnibus eadem
ratio est. Nihilominus tamen testamentum ab eo
factum, si in omnibus aliis iuxta formam iuris con-
ditum sit, validum est, ut est communis sententia in
capit. Veritas, de Dolo, & contum. & in capit. Deter-
minus, de Sentent. excom. in 6. & c. Ad probandum,
de Sentent. & re iud. & in L. Si queramus, ff. de Te-
stament. de qua videri potest Couarruias in rubr. Conari.
de Testam. p. 2. num. 18. Ratio est eadem, quæ de aliis
contractibus, quia testamentum habet valorem ex
voluntate testatoris, quæ ad hoc efficax est, nisi per
legem irritetur: in præsentia autem nulla est lex ir-
ritans

ritans voluntatem testatoris: generalis enim prohibitio communicationis non est satis, ut per se clarum est, ut supra etiam est dictum. Vnde, ubi lex voluit hunc effectum adiungere, simul cum excommunicatione in poenam alicuius delicti id expressit. Ut de hæreticis in c. *Excommunicamus*, §. *Credentes*, de hæret. in c. 6. & de percussoribus Cardinalium in cap. *Felici*, de poen. in c. 6. & de usurariis non prius restituentibus, vel sufficientem cautionem dantibus in cap. *ut de* Usur. in c. 6. Hæ autem speciales constitutiones regulam in contrarium extra illos casus confirmant, testamentum ab excommunicato factum, validum esse, quamvis sine violatione excommunicationis fieri non possit.

2. Peccant qui testamentum adsum.

Ex quo sequitur primo, idem dicendum esse de personis, quæ inter faciendum testamentum ex necessitate adsumunt, ut sunt tabellio, testes, &c. omnes enim delinquent, sic communicando, cum excommunicato, quia nullo iure excipiuntur, neque aliqua speciali ratione eis concessum est. Quid vero dicendum sit, quando ipsi metes testes, vel tabellio sunt excommunicati, disp. seq. dicetur.

3. Peccat testator heredem constituens excommunicatum, aut si quid legat, factum vero tenet.

Sequitur secundo idem dicendum esse de testamento, in quo excommunicatus hæres instituitur, aut ei aliquid legatur: peccat enim testator sic communicans cum excommunicato propter eandem generalem rationem, validum tamen nihilominus erit testamentum. Nullo enim iure canonico, vel civiliter irritatur, nec ex vi excommunicationis aliquis fit incapax acquirendi nova iura, vel dominia, siue per contractum, siue per donationem, siue per successione ab intestato, siue per testamentum. Nam, sicut excommunicatio non priuat præsentem dominio rerum temporalium, ita nec futuro: non enim hoc magis, quam illud iure aliquo constitutum est, præter id quod specialiter in clericis excommunicatio operatur, ne fructus beneficiorum suos faciant, quæ exceptio declarat in reliquis temporalibus bonis secus esse. Si ergo ex parte excommunicati non est incapacitas, & alioqui nulla est lex irritans tale testamentum, nulla ratione dici potest illud esse invalidum. Quæ est sententia communis Iuristarum, ut late refert Ioan. Baptista à Villalobos lib. Comm. opin. verb. *Excommunicatus*, Excipiunt tamen hæreticos, & similes, qui specialiter prohibentur: ex qua exceptione etiam potest firmari opposita regula, ut sæpe diximus.

Villalobos.

4. Quorundam Summistarum opinio reuocatur. Sylvest. Armilla. Angel. Tabien. Hostiens.

Vnde non video quo fundamento Summistæ, ut Sylvest. verb. *Hæreticus*, §. 3. n. 2. Armilla nu. 26. Angelus verb. *Hæres*, n. 22. Tabien. n. 20. secuti Hostiensem, & quosdam alios dixerint institutionem excommunicati in heredem esse nullam. Solumque citant L. *Si de est conditionis*, §. *Solennis*, & L. *Si in alienum*, §. *In retrans*, ff. de hæredib. instituend. Ex quibus solum habetur ad valorem testamenti tempus ipsius institutionis inspicendum esse, quod nimirum qui instituitur, eo tempore habilis sit, de quo principio nemo dubitat. Oportet autem probare, excommunicationem tempore institutionis ad hærentem reddere personam inhabilem seu incapacem: quod tamen dicti auctores non probant, nec possunt, quia nullo iure cautum est. Imo non desunt qui in contrarium extremum declinent, dicentes, huiusmodi institutionem excommunicati, nec peccaminosam esse, quia illa non est communicatio cum hærede, sed est sola declaratio authentica suæ voluntatis. Sed hoc non probo, quia communicatio non consistit in sola locutione, sed per scripturam etiam fit: nec solum in verbis, sed maxime in factis consistit: ubi autem & per scripturam loquitur aliquo modo testator cum hærede, & quod magis est, circa illum operatur morali modo, communicando ei bona sua, unde non est dubium, quin cum illo communicet: est ergo illa actio illicita, quamvis non sit nulla.

Est tamen notanda differentia, quæ nunc innuitur inter has personas, quando excommunicatio non est nominatim denunciata, neque orta ex publica & manifesta percussione clericis: tunc enim solum, quando testator ipse excommunicatus est, ipsi non licet testamentum condere, tamen si hoc non obstante concedere velit, testibus non erit prohibitum adesse, nec tabellioni conficere testamentum quantum est ex parte communicationis, quia hæc non est aliis prohibita cum tali excommunicato. Videri tamen posset ibi interuenire, præsertim ex parte tabellionis, genus quoddam cooperationis ad actionem illicitam, & ex hoc capite esse malam illam actionem: non tamen censo esse illam propriam cooperationem ad actionem malam, sed solam permissionem, quia tota illa actio non est per se mala, & propterea prohibita, sed eatenus tantum mala est, quatenus prohibita: illa autem communicatio ita est prohibita huic excommunicato, ut tamen aliis cum illo sit: & ideo (dummodo ipsi non inducant illum ad communicationem illam, ad quam ius non habent) non peccant, non cooperari censentur ad malum ut malum est, etiam si illo inchoante communicationem, ipsi assistant, vel respondeant, vel quod dicat, excipiant.

Hic vero statim sese offert dubitatio non præmittenda, an scilicet ille, cuius interest testamenti conditio, quia scilicet sperat se instituendum hæredem, possit inducere huiusmodi excommunicationem, ut illud condatur, & an ille possit tunc licite, & licite peccato condere. Videtur enim vtrumque licitum ob Extravagantem, *Ad euitanda*, quæ licet non faciat favorem his excommunicatis, facit tamen aliis personis, quæ cum excommunicatis communicare volunt: & consequenter excommunicatos non repellit, neque eis communicationem prohibet, si præse fiat in favorem non excommunicati: ita vero est in dicto casu: ergo qui sperat institui hæres, potest ob suum commodum testamenti institutionem procurare, & alter eodem intuitu potest licite illud condere. Quæ ratio & conclusio est satis consentanea iis, quæ in similibus dubitationibus duximus, & ideo veram illam esse censo, cum hac moderatone, ut si fieri potest absque periculo, prius absolutio ab excommunicatione procuretur, & obtineatur, quam testamentum fiat. Quia nunquam licet excommunicato communicare cum alio etiam propter bonum eius, quando potest absolutionem præmittere ante talem communicationem cum eadem utilitate, & commodo alterius. Quia tunc nulla est necessitas, ob quam privilegium concessum, aliis in dicta Extravag. *Ad euitanda*, ad ipsum excommunicatum extendatur in favorem tertij, quia cessat ratio ex parte tertij, quando illi potest æque subueniri absolutione præmissa. Hæc ergo præmittenda est, & hoc modo peti potest à tali excommunicato ut testamentum condatur. Quod si fingamus casum, in quo ipse nolit absolutionem petere quamvis possit, existimo nihilominus posse alium ab eo licite postulare, ut testamentum conficiat, quia rem postulat, quæ ab alio modo licite fieri potest: quod autem ille inordinato modo illam facturum sit, alteri non imputatur. At vero, si calus sit, in quo non possit omnino, vel non sine magno periculo absolutio expectari, & præmitti, tunc & hæres potest licite postulare, & excommunicatus etiam potest licite testamentum facere: tunc enim proprie vrget ratio superius facta.

Addo vero ulterius, non solum ex illo speciali iure Extravagant. *Ad euitanda*, sed etiam ex communi lege excommunicationis hoc esse licitum in eo casu, ac proinde procedere, etiam si talis excommunicatus denunciatus sit. Quia ob verbum *vile*, licitum est uti communicatione excommunicati & ipsi etiam excommunicato licet communicare alteri,

Non peccat assensu in testamentum a non denunciato factum.

6. An licite hæres institui potest, excommunicatum, ad testamentum condendum inducere, hinc concluditur.

7. Etiam excommunicatus denunciatus licet possit licite.

teri, vt ei subueniat in re graui, quando aliter adiuuari non potest: sed in eo casu illa communicatio est moraliter necessaria ad subueniendum sibi ipsi in re magni momenti, cuius amissio moraliter existimabitur magnum incommodum, si loquamur de participante cum excommunicato: vel ad subueniendum alteri proximo non excommunicato in re simili & occasione, quæ semel amissa recuperari non potest: ergo supposita necessitate, seu impotentia præmittendi absolutionem, interuenit tunc sufficiens ratio vtilitatis proximi, vt talis communicatio honestari possit.

Tandem ob eandem Extraua. *Ad euitanda*, nunc prohibitum non est excommunicatum non denunciandum hæredem instituere, quia cum illo non est prohibita communicatio, & aliud impedimentum non interuenit. Ipsi tamen excommunicato instituto hæredi non licebit adire, vel petere hæreditatem exercendo aliquas actiones, quæ excommunicationem hominum requirant, nam ipse prohibitus est: si quid tamen fieri potest sine communicatione hominum, vt est tacita acceptatio hæreditatis, vel realis possessio per solam rei vsurpationem, aut aliquid huiusmodi, id licite fieri potest: reliqua vero quæ communicationem requirunt, tunc illi interdita sunt: si tamen ea faciat, valida erunt, earatione qua de ipso testamento, & de aliis contractibus diximus, & in sequent. de actionibus forensibus, dicemus.

DISPUTATIO XVI.

De octauo effectu excommunicationis, qui est privatio forensis communicationis.

IN hac disputatione indifferenter agimus de Ecclesiastico, & seculari foro, nam, quod ad præsens attinet, fere eadem est vtriusque ratio, quanquam de Ecclesiastico, quantum spectat ad iurisdictionem iudicis, in superioribus dictum est. Potest autem in hac materia generalis regula constitui, quæ vnico fere verbo totam illam expediat, nimirum omne ministerium ad hoc forum pertinens interdictum esse excommunicato, & aliis respectu excommunicati, nisi vt reus in iudicio assistere compellatur. Hæc est certa & communis sententia in illo generali principio fundata, quod excommunicato, & cum excommunicato omnis humana communicatio prohibita est. Hæc autem actiones, quæ in hoc foro exercentur communicationem humanam includunt, & valde publicam, & grauem, seu magni momenti inter homines, vt per se notum est: ergo ex vi excommunicationis sunt prohibita. Vt autem hæc regula distinctius explicari, & ad praxim applicari possit, distinguere oportet varia genera personarum, quæ in huiusmodi foro interuenire possunt, quæ sunt iudex, actor, reus, tabellio, testis, aduocatus, & procurator. Et in singulis explicare quam

Fr. Suarez tom. 5.

fit illicita, quamve inualida actio eius in hoc foro.

SECTIO I.

Virum Excommunicatus esse possit iudex in seculari iudicio.

PRimo certum est excommunicatum non posse esse iudicem etiam in seculari foro, saltem ob eam rationem communem, quod ab humana communicatione exclusus est, & alij a communicatione cum illo. Item ex alio principio, quod excommunicatio etiam in seculari foro vim suam exercet, vt aperte probatur in capit. *Decernimus*, de Sentent. excommunicat. in 6. vbi de actore, patrono, & teste sermo est: est autem eadem, vel maior ratio in iudicis persona. Quæ omnia recte probant esse prohibitum, & illicitum excommunicato agere personam iudicis etiam in iudicio seculari.

Difficultas vero est, an secularis iudex ita sit prohibitus per excommunicationem suum munus exercere, vt etiam sit priuatus seu suspensus sua iurisdictione. Communis sententia Iurisperitorum est hunc iudicem esse priuatum vsu iurisdictionis. Et præcipue nituntur cap. *Ad probandum*, de Sententia, & re iudicata. Textus autem ille aperte loquitur de iudice Ecclesiastico delegato à Pontifice: Doctores vero illum extendere videntur ad iudicem absolute. Citatur etiam cap. *Tanta*, de Excessib. Prælator. in quo est sermo de sententiis latis ab Episcopo contra Ecclesiasticam censuram. Item citatur cap. *Audiemus*, 2. 4. quæst. 1. in quo sermo est de potestate excommunicandi: quam constat ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinere. Deinde citatur c. *Pia*, de Exceptionibus in 6. vbi non est mentio de iurisdictione, sed solum generalis regula supponitur, quod exceptio excommunicationis lites impedit, & suspendit agentes. Vnde non amplius ex illo textu probatur, quam ex cap. *Decernimus*.

Sententia igitur hæc, quamuis communis difficilem habet probationem: quia ex generali ratione prohibitionis non sequitur ablatio, vel suspensio iurisdictionis: quia sæpe non auferendo iurisdictionem prohibetur actus eius. Quod maxime locum habet, quando ille actus non prohibetur in specie, & ob propriam & peculiarem rationem, sed tantum sub communi aliqua ratione, vt hic fit. Solum enim sub ratione humana communicationis hæc actio prohibita est iudici seculari. Et augetur difficultas primo, quia fere sententiam in seculari iudicio est actio mere temporalis, quæ iure gentium in omni Republica tam fideli, quam infideli politice bene instituta introducta est: ergo per se non pertinet ad Ecclesiasticam potestatem, vel communionem: & ideo indirecte tantum, & secundario per excommunicationem prohibetur, sicut omnis alia humana communicatio: ergo per talem prohibitionem non tollitur iurdictio temporalis, neque annullatur talis actio. Et confirmatur primo, nam propter hanc rationem excommunicatio ex sola sua vi non priuat dominio temporalium aliarum rerum, quamuis prohibeat illum vsum eius, qui sine humana communicatione non fit: ergo pari ratione non priuabit excommunicatio iurisdictione temporali: nam hæc vel est dominium quoddam temporale, vel æquiualeat. In quibus omnibus magnum est discrimen inter iurisdictionem temporalem, & Ecclesiasticam, nam hæc per se pertinet ad communionem Ecclesiæ: vt talis est, & ideo per se primo per excommunicationem prohibetur, ac tollitur, quoad actualem vsum, sicut etiam tollitur perceptio quorumcunque fructuum, vel bonorum Ecclesiastico-

Z 3